

Α.Τ.Ε.Ι ΛΑΡΙΣΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «Βιώσιμη Ανάπτυξη Συστήματος Θερμαλισμού - Τουρισμού
Υγείας & Ευεξίας Ιαματικών Λουτρών Ελλάδος»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΔΙΔΑΣΚΩΝ: Δρ. ΜΠΛΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση και παρουσίαση της εργασίας μου στον ενεστώτα χρόνο με το συγκεκριμένο αντικείμενο, ήταν κάτι που είχα στη φαντασία μου πολλά χρόνια και επιθυμούσα να εκφράσω μεθοδικά, επίσημα και με τεκμηρίωση.

Από την παιδική μου ηλικία βίωσα κάτι πρωτόγνωρο. Πως είναι δυνατόν, αναρωτιόμουν να βγαίνει από τη γη τόσο ζεστό νερό που δεν μπορώ να βάλω ούτε το χέρι μου να το ακουμπήσω; Παρατηρούσα πόσα όμορφα χρώματα σχημάτιζε το νερό στην Αιδηψό, στον Πολυχνίτο της Λέσβου, στη Σαμοθράκη, στο Παρανέστι, στη θερμή Λέσβου, την Καρίτσα Λάρισας που απευθυνόμενοι στην πηγή την ονόμαζαν, "κόκκινο νερό".

Άλλοτε άκουγα να σχολιάζουν την ιστορία της πηγής και ένιωθα περίεργα που βρισκόμουν στον ίδιο τόπο που ονομαζόταν θερμοπύλες. Μια άλλη φορά σε ηλικία επτά ετών, ο πατέρας μου και οι φίλοι του μελετητές κος Γιώργος Γαβρηλίδης και Θανάσης Ναγκούλης μου προέτρεψαν να κάνω μπάνιο στην πηγή των θερμοπυλών λέγοντας ότι, εδώ λουζόταν και ο Ηρακλής για να ανακτήσει τις δυνάμεις του. Το ίδιο όμορφα και γαλήνια αισθανόμουν με τη γιαγιά μου Άννα στην πηγή της Υπάτης και αργότερα στα λουτρά Πόζαρ.

Με τον πατέρα μου και άλλους ειδικούς γεωλόγους, γιατρούς, οικονομολόγους, δημάρχους, δημοτικούς συμβούλους γνώρισα από κοντά πολλά ιαματικά λουτρά. Έντονες εικόνες από τα λουτρά Λαγκαδά, τις πηγές Ελευθερών που ανάβλυζαν στο ποτάμι, την Απολλωνία με το όμορφο τοπίο δίπλα στη λίμνη, την Τραϊανούπολη και τα θέρμα της Νιγρίτας.

Στα χρόνια που ακολούθησαν ως μαθητής λυκείου συνέχισα τις επισκέψεις μου σε ιαματικά λουτρά, ημερίδες, επιστημονικές συναντήσεις, συνέδρια και βίωσα πολλά.

Θυμάμαι, και μου έμεινε στο μυαλό κατά τη διάρκεια επιστημονικού συνεδρίου που έγινε στα Καμένα Βούρλα το 2005 έναν γιατρό καθηγητή να λέει κλείνοντας την εισήγησή του: αγαπητοί σύνεδροι κλείνω με την εύστοχη παρατήρηση του Καθηγητή της Δερματολογίας κ. Κατσάμπα "Τα Λουτρά στην Ελλάδα έχουν ένα ένδοξο παρελθόν, ένα αμφίβολο παρόν και πιθανόν ένα πολλά υποσχόμενο μέλλον".

Το πώς διοικούνται οι λουτροπόλεις, ποιοί έχουν την ευθύνη, από πού πηγάζει το ιαματικό νερό, τι είναι θερμοαλισμός υγείας- spa., ιαματικός τουρισμός, τί συμβαίνει με το αντικείμενο στο εξωτερικό, είναι ερωτήματα τα οποία άρχισαν να ξεκαθαρίζουν στο μυαλό μου κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και ιδιαίτερα με την παραμονή μου στα κέντρα θερμοαλισμού του Chianciano (Siena) και Montecatini (Firenze) της Ιταλίας όπου κοντά σε ένα δάσκαλο του Θερμοαλισμού Κύριο Pier Francesco Bernacchi και την ειδική της ευεξίας- αποκατάστασης Κυρία Loredana Lignola το καλοκαίρι του 2012 έμαθα πολλά, έλυσα πολλές μου απορίες και παράλληλα μου γεννήθηκαν και νέες.

Πως και γιατί η χώρα μας έμεινε πίσω; Τι φταίει; Αυτά και άλλα καλλιέργησαν την διαχρονική μου επιθυμία να ασχοληθώ με εργασία που θα είχε ως θέμα τον Ελληνικό θερμοαλισμό.

Οφείλω να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου Δρ. Μπλάνα Γεώργιο που μου εμπιστεύθηκε το θέμα και με βοήθησε όλους τους μήνες είτε με συζητήσεις από κοντά είτε μέσω οδηγιών από το e-mail.

Ευχαριστώ επίσης τον καθηγητή δερματολογίας και ειδικό σε θέματα θερμαλισμού– υγείας, πρόεδρο της επιτροπής προστασίας ιαματικών φυσικών πόρων Κύριο Κ. Κουσκούκη, τους μελετητές Κυρίους Θ. Ναγκούλη και Γ. Γαβριηλίδη, τον καθηγητή του ΑΠΘ Κύριο Μ. Μήτρακα, τον Κύριο Μ. Δανά Γ. Γραμματέα του Συνδέσμου δήμων ιαματικών πηγών, το διευθυντή και πρόεδρο των ιαματικών λουτρών Λαγκαδά, τους επιχειρηματίες των μονάδων θερμαλισμού υγείας Αιδηψού Κύριους Γ. Σκουρτανιώτη, Ν. Πίττα, Αν. Παπαϊωάννου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον πατέρα μου Δρ. Ζ. Αγγελίδη, μέλος της παγκόσμιας οργάνωσης θερμαλισμού, μέλος της επιτροπής προστασίας ιαματικών φυσικών πόρων και πρόεδρο της ένωσης επιχειρήσεων θερμαλισμού Ελλάδος για την μετάδοση των γνώσεων του πάνω στο αντικείμενο και την αξιολόγηση των στοιχείων της εργασίας μου, την μητέρα μου Εριφύλη, την αδελφή μου Άννα και την Δήμητρα Ντεμιρτζή που με βοήθησαν ο καθένας από τη σκοπιά του για να ολοκληρώσω με επιτυχία την εργασία μου.

Τους ευχαριστώ από καρδιάς όλους και νοιώθω ευχάριστα που ασχολήθηκα με ένα θέμα που έχει βαθιές τις ρίζες του στον ελληνικό πολιτισμό και συνδέεται με την υγεία και την οικονομία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	9
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1</u> Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ.....	15
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2</u> ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ.....	32
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3</u> ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΡΜΑΛΙΣΤΙΚΟΥ – ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	43
3.1 Εισαγωγή.....	43
3.2 Δραστηριότητες στην Ευρώπη.....	44
3.3 Δραστηριότητες στην Ελλάδα.....	52
3.4 Συμπεράσματα για τις δραστηριότητες.....	55
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4</u> ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΑΛΙΣΤΙΚΩΝ- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΦΕΛΗ.....	57
4.1 Προτάσεις Ανάπτυξης.....	57
4.2 Οικονομικά οφέλη.....	65
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5</u> ΦΟΡΕΙΣ ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΥ- ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑΣ.....	68
5.1 Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί φορείς Θερμαλισμού.....	68
5.2 Ελληνικοί φορείς Θερμαλισμού.....	71
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6</u> Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ- ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	74
6.1 Η πορεία προς την ενιαία διεύρυνση της διασυνοριακής περίθαψης.....	74
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7</u> ΤΑ ΣΗΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ.....	92
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8</u> ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	97
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</u>	100
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....</u>	107

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

➤ **Κεφάλαιο 1:**

Πίνακας 1.1: Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων και των επισκεπτών στα Spa της Ευρώπης.

Πίνακας 1.2: Οι προτιμήσεις των Γερμανών τουριστών για την υγεία και ευεξία.

Πίνακας 1.3: Αφίξεις στα Γερμανικά Spa.

Πίνακας 1.4: Οικονομικά δεδομένα.

Πίνακας 1.5: Επιλογές Ευρωπαίων σε σχέση με διάφορα κίνητρα ταξιδιών για τα έτη 2008- 2010.

Πίνακας 1.6: Χάρτης Ιαματικών Πηγών Ελλάδος.

Πίνακας 1.7: Σύνολο εισιτηρίων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια.

➤ **Κεφάλαιο 4:**

Πίνακας 4.1: Σύνολο απασχολούμενων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια.

Πίνακας 4.2: Σύνολο εισιτηρίων στις λουτρικές μονάδες κατά φορέα εκμετάλλευσης.

➤ **Κεφάλαιο 5:**

Πίνακας 5.1: Διεθνείς Οργανισμοί Θερμαλισμού.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

➤ Κεφάλαιο 1:

Εικόνα 1.1: Καταρράκτης Ιαματικής πηγής Θερμοπυλών.

Εικόνα 1.2: Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου.

Εικόνα 1.3: Το Ασκληπιείο της Περγάμου- πατρίδας του γιατρού της αρχαιότητας Γαληνού.

Εικόνα 1.4: Ο Θεμελιωτής της Ιατρικής Ιπποκράτης.

Εικόνα 1.5: Θέρμες Σύλλα, Αιδηψός 1906.

Εικόνα 1.6: Υδροθεραπευτήριο Λουτρών Λαγκαδά 1929.

Εικόνα 1.7: Παλαιό Υδροθεραπευτήριο Αιδηψού

➤ Κεφάλαιο 2:

Εικόνα 2.1 και 2.2: Λουτρόπολη Montecatini Terme.

Εικόνα 2.3: Λουτρόπολη Chianciano Terme.

Εικόνα 2.4: Ιαματικά Λουτρά termal sensory στο Chianciano.

➤ Κεφάλαιο 3:

Εικόνα 3.1: χάρτης Chianciano Terme.

Εικόνα 3.2: Αφίσα προσέλκυσης στη λουτρόπολη παλαιότερης περιόδου.

Εικόνα 3.3: Χάρτης περιοχής Baden Baden.

Εικόνα 3.4: Λουόμενοι σε πισίνα στη λουτρόπολη του Friedrichsbad.

Εικόνα 3.5: Κεντρική πισίνα του υδροθεραπευτηρίου Caracalla- Terme.

Εικόνα 3.6: Η λουτρόπολη της Αιδηψού στις αρχές του 1900.

Εικόνα 3.7: Η λουτρόπολη της Αιδηψού σήμερα - Η παραλία με την ιαματική πηγή που αναβλύζει στη Θάλασσα.

Εικόνα 3.8: Θέσεις διαφόρων ανεξάρτητων πηγών της Αιδηψού σε ξενοδοχεία με αυτόνομες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας.

Εικόνα 3.9: Κεντρική πισίνα ξενοδοχείου Θέρμαι Σύλλα.

➤ **Κεφάλαιο 4:**

Εικόνα 4.1: Χάρτης στον οποίο σημειώνονται οι περιοχές με α) μεταλλικά αλατούχα ιαματικά νερά θερμά ή ψυχρά και β) βρίσκονται ή είναι κοντά στη θάλασσα και έχουν την δυνατότητα αξιοποίησης της θαλασσοθεραπείας.

Εικόνα 4.2: Χάρτης Ιαματικών πηγών με σύσταση νερού παραπλήσια με αυτήν του θαλασσινού.

Εικόνα 4.3 και 4.4: Λούμενοι σε θαλάσσιο περιβάλλον με θερμά νερά στην Ευθαλού Λέσβου και στη Λευκάδα Ικαρίας αντίστοιχα.

➤ **Κεφάλαιο 6:**

Εικόνα 6.1: Χάρτης με τα κράτη- μέλη της Ε.Ε που διαθέτουν θερμαλιστικές θεραπείες.

Εικόνα 6.2: Χάρτης Δημοκρατίας της Τσεχίας στον οποίο σημειώνονται μεγάλα κέντρα θερμαλισμού- τουρισμού υγείας.

Εικόνα 6.3: Χάρτης Κάτων χωρών με τις εγκαταστάσεις του θερμαλισμού υγείας.

Εικόνα 6.4: Κεντρική πισίνα σε θερμαλιστικό κέντρο της Πολωνίας.

Εικόνα 6.5: Θερμαλιστικό κέντρο στη Σλοβενία- Κεντρική πισίνα.

Εικόνα 6.6 και 6.7: Θερμαλιστικές εγκαταστάσεις στη Γερμανία.

Εικόνα 6.8: Θέρμες Bath- Κεντρική πισίνα.

Εικόνα 6.9: Λουτρόπολη Montecatini Terme.

Εικόνα 6.10: Λουτρόπολη Chianciano Terme.

Εικόνα 6.11: Φρεάτιο στα λουτρά της Σαμοθράκης.

Εικόνα 6.12: Πηγή Πολυχνίτου Λέσβου.

➤ Κεφάλαιο 7

Εικόνα 7.1: Σήμα ποιότητας "EuropeSpra med".

Εικόνα 7.2: Σήμα ποιότητας "EuropeSpra wellness".

Εικόνα 7.3: Σήμα ποιότητας "hotel spa".

Υ.Γ. Οι φωτογραφίες είναι από το προσωπικό μου αρχείο εκτός από τις εικόνες 3.4 και 3.8.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θερμαλιστικό- τουριστικό σύστημα υγείας και ευεξίας της χώρας μας με τη χρήση ιαματικών φυσικών πόρων.

Πιο συγκεκριμένα, οι ιαματικοί φυσικοί πόροι ως δημιουργήματα της φύσης και των μηχανισμών της αποτελούν την πρώτη ύλη και ο θερμαλισμός αποτελεί ανθρώπινη κοινωνική δράση, δηλαδή δημιούργημα του ανθρώπου στο βέλος του χρόνου, προκειμένου να φροντίσει την σωματική και ψυχική του υγεία- ευεξία.

Επιπλέον, κάθε ιαματικός λουτρότοπος στη χώρας μας αποτελεί επιχειρηματικό τομέα ενεργειών και δράσεων με οικονομικό, κοινωνικό και οικολογικό περιεχόμενο και στην κατεύθυνση αυτή, η βιώσιμη αιεφόρος ανάπτυξη του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος υγείας είναι το ζητούμενο.

Στην εργασία παρουσιάζεται η προσπάθεια για την ανάδειξη των ιαματικών φυσικών πόρων και αντίστοιχα οι προοπτικές ανάπτυξης και τα οφέλη στην υγεία, την οικονομία και τον πολιτισμό του τόπου μας.

Μια ανάπτυξη, όμως, μπορεί να συμβεί μόνο αν προσεγγίσουμε τον ιαματικό τουρισμό ως σύστημα (ελληνικό θερμαλιστικό- τουριστικό σύστημα υγείας και ευεξίας) βασιζόμενοι στο εθνικό θεσμικό πλαίσιο το οποίο διέπει την αξιοποίηση των φυσικών ιαματικών πόρων μέσω της οργάνωσης και λειτουργίας δομών και υποδομών του, τις εγκαταστάσεις του, την μορφή και το είδος των λουτροπόλεων, την παιδεία, και όχι μεμονωμένα. Κατά συνέπεια, πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας όλους τους παράγοντες (τόπος, μέθοδος, ιστορία, περιβάλλον, προσβασιμότητα, ποιότητα, ποσότητα ιαματικών φυσικών πόρων, τοπίο, θεσμικό πλαίσιο, κ.α.) και τις τουριστικές δραστηριότητες γύρω από ένα θερμαλιστικό- τουριστικό σύστημα ώστε η ανάπτυξη αυτή να έχει μια διαχρονική ισχύ και να αποδώσει καλύτερα αποτελέσματα τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Όπως γίνεται γνωστό από τις έρευνες που πραγματεύονται το αντικείμενο αλλά και τους κανόνες που διαμορφώνει και προτείνει η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας οι ανάγκες, οι επιθυμίες και οι απαιτήσεις των επισκεπτών υπαγορεύουν να υιοθετηθεί στα θερμαλιστικά κέντρα μία ευρεία αποδοχή της έννοιας της θεραπείας, όχι μόνο επανορθωτική, όχι μόνο προληπτική, αλλά αποδοχή που είναι βασισμένη σε μία στρατηγική προώθησης της υγείας. Σε ένα εναλλασσόμενο και υγιεινό περιβάλλον, αισθητικά όμορφο, λειτουργικό, κοινωνικά και ιστορικά πλούσιο, αρμονικό και ασφαλές, ο επισκέπτης να φροντίζει την προσωπική του υγεία και με ευχαρίστηση να πειραματίζεται σε υγιεινές συνήθειες, συμπεριφορές και στάσεις ζωής. Να ωθείται στην ουσία ώστε να υιοθετεί έναν ενεργητικό ρόλο και να μην είναι απλά παθητικός δέκτης θεραπευτικών μεθόδων.

Αντίθετα, να αξιοποιεί και να αυξάνει τις ατομικές του ικανότητες και δεξιότητες έτσι ώστε ως άτομο να εξασκεί με γνώση και συνείδηση τις επιλογές που αφορούν την ίδια του την υγεία και να αναγνωρίζει το ρόλο και την ευθύνη για το σχέδιο της δικής του σωματικής και ψυχικής υγείας.

Στην προσπάθεια λοιπόν για καταγραφή της νέας αντίληψης που αφορά στην ανάπτυξη θερμαλιστικών- τουριστικών ενεργειών και δράσεων βασικός παράγοντας

είναι η γνώση του παρελθόντος. Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει κανείς πόσο σημαντικό ρόλο έχουν διατελέσει τα ιαματικά λουτρά από την αρχαιότητα έως και τις μέρες μας.

Στην εργασία δίνονται τα σπουδαιότερα χρονολογικά σημεία και περίοδοι που αφορούν στην εξέλιξη της ιαματικής υδροθεραπείας, των μορφών της και των γεγονότων που έχουν σχέση με τις παραδόσεις, την τέχνη και τον πολιτισμό μέσα από μία σύντομη επισκόπηση του διεθνούς, ευρωπαϊκού αλλά και ελληνικού περιβάλλοντος που φτάνει έως και το σήμερα.

Επιπλέον, ξεκαθαρίζονται ορισμένες έννοιες όπως βιώσιμη ή αειφορική ανάπτυξη θερμαλισμού και ταυτόχρονα ερμηνεύονται έννοιες οι οποίες συμβάλλουν στην κατανόηση του αντικειμένου.

Εξετάζονται οι δυνατότητες που μπορεί να παρέχει ένα θερμαλιστικό-τουριστικό σύστημα πέρα από την χρήση των ιαματικών πηγών, δίνοντας κάποια παραδείγματα σε μορφή case studies τόσο για λουτροπόλεις του εξωτερικού, όσο και για του εσωτερικού.

Επιπροσθέτως, παρουσιάζονται προτάσεις ανάπτυξης των θερμαλιστικών-τουριστικών κέντρων ανάλογα με τα πλεονεκτήματα ή προσόντα που διαθέτει το καθένα από αυτά και με γνώμονα τις σύγχρονες θερμαλιστικές αντιλήψεις.

Ακόμα, από την έρευνα που πραγματοποιήσα, τις βιβλιογραφικές αναφορές που συνάντησα, τις ημερίδες και τα συνέδρια που παρακολούθησα ή συμμετείχα εθελοντικά για απόκτηση εμπειριών με στόχο τη συγγραφή της εργασίας, διαπίστωσα ότι ο θερμαλισμός- τουρισμός υγείας αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας στις χώρες της Ε.Ε. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 18.000 επιχειρήσεις θερμαλισμού στην Ευρώπη, στα θερμαλιστικά κέντρα κινούνται 23 με 24 εκατ. άνθρωποι και σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης θερμαλισμού καταγράφονται ετησίως 320 εκατ. διανυκτερεύσεις.

Τέλος, βασικό ρόλο για το θερμαλισμό- τουρισμό υγείας, τα επόμενα χρόνια, θα παίξει η οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τίτλο «περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης» που θα ισχύσει από τις 24 Οκτωβρίου του 2013 και η οποία καθορίζει τις προϋποθέσεις μετακίνησης ασφαλισμένων στις διάφορες χώρες της Ε.Ε. για πραγματοποίηση θερμαλιστικών θεραπειών.

Για παράδειγμα, μία απαραίτητη προϋπόθεση για τη κινητικότητα αυτή των ασφαλισμένων στο πλαίσιο του «θερμαλισμού- τουρισμού υγείας» είναι η θέσπιση σημάτων ποιότητας από τις επιχειρήσεις θερμαλισμού- Spa.

Ήδη από ημερίδα που οργάνωσε το υπουργείο Μακεδονίας & Θράκης στη Θεσσαλονίκη τον Φεβρουάριο του 2013 για το θερμαλισμό- τουρισμό υγείας και το συνέδριο που οργάνωσε η Ένωση Επιχειρήσεων Θερμαλισμού Ελλάδας τον Μαιο του 2013 στα Καμμένα Βούρλα, τα οποία και παρακολούθησα, γνωρίζω ότι πολλοί φορείς, οργανισμοί, επιχειρήσεις σε χώρες όπως η Γερμανία, η Ιταλία, η Πολωνία, η Ισπανία, η Τσεχία, η Τουρκία κ.α. απέκτησαν σήμα ποιότητας.

Ο ανταγωνισμός, κατά τη γνώμη μου, θα είναι μεγάλος. Η χώρα μας πλούσια σε ιαματικούς φυσικούς πόρους, με γνώση της ιστορίας και της τέχνης της

υδροθεραπείας καλείται να αναδείξει το αντικείμενο και να μην μείνει απλώς θεατής των γεγονότων.

ABSTRACT

The current thesis deals with the thermal-tourist system of health and wellness in Greece through the use of medicinal natural resources.

Specifically, as natural creations, medicinal natural resources are the raw material and thermalism is the human social activity which makes use of them to offer physical and psychological health and wellness to humans.

Moreover, every health spa in Greece is a potential business with financial, social and ecological outcomes and the objective for that is to develop a viable and sustainable thermal-tourist health system.

In this thesis, I explicate actions that can promote the medicinal natural resources and their respective development prospects as well as benefits in health, economy and culture in Greece.

Development, thought, can only be achieved if we approach thermal tourism as a system (the Greek thermal-tourist system of health and wellness), based on the national context related to the use of natural medicinal resources. The latter refers to the establishment and operation of the infrastructure, the facilities, the education and the form and kind of health spas together and not distinctively. Consequently, we must take into consideration all the factors (place, method, history, environment, accessibility, quality, quantity of natural resources, landscape, institutional framework etc) and the tourist activities around this thermal-tourist system, so as to be viable and effective in a local and national level.

As known from research on the rules proposed and formed by the International Health Organisation, the visitors' desires and demands show the need for perceiving thermal centres as not only remedial and preventive but also as a systematic promotion of health. In a healthy environment, aesthetically beautiful, functional, socially and historically rich, harmonious and safe, the visitor needs to take care of his personal health with pleasure, to experiment with healthy habits, attitudes and lifestyles. The purpose is for the visitor to enact an energetic role towards his health and not to be a simple receiver of healing methods. He should use and extend his skills so as to apply the therapeutic options with knowledge and consciousness, and to recognise the responsibility of managing his own physical and psychological health.

In the effort to depict this new perception of developing a thermal-tourist action, it is important to be aware of the past related to it. It is important to know the significant role of health spas in ancestry until today.

In this study, I enumerate the important time periods related to the development of medicinal hydrotherapy, as well as the events related to the traditions, the art and the culture, through a brief account of the international, European and Greek environment until today.

Moreover, some terms that help towards understanding the topics raised are defined, such as the *viable* or *sustainable development of thermalism*.

Apart from the use of medicinal water sources, the potentials of a thermal-tourist system are examined, giving examples from case studies of health spas in Greece and other countries.

Moreover, suggestions of developing thermal-tourist centres are presented depending on the advantages or qualities that each one of them has, based on current thermal perceptions.

In addition, from the research I conducted, the literature references, the seminars and conferences attended or voluntarily participated so as to acquire experiences to draw on for this study, I realised that thermal-tourist health is an important part of the E.U countries' economies. Currently, there are 18000 thermal centres in Europe, while in the thermal centres there are 23 to 14 million visitors and according to the European Union's data 320 million annual night stays are reported.

Last, what will play an important part in thermal-tourist health for the next years is the European Union's instruction regarding " the application of the patients' rights for cross-border health care" which will be valid from 24th October 2013 and which sets the prerequisites for moving the insured people to various countries of the E.U so as to receive thermal treatments.

For instance, an important prerequisite for the mobility of the insured people within the " thermal-tourist health" programme is the establishment of quality measures for the health spas.

As presented in a seminar conducted by the ministry of Macedonia and Thrace in Thessaloniki about thermal-tourist health and a conference conducted by the Union of Greek Thermal Businesses, many organisations and businesses in countries such as Germany, Italy, Poland, Spain, the Czech Republic, Turkey etc acquired a quality sign.

Consequently there will be a lot of competitiveness and Greece, being rich in medicinal natural resources, with knowledge of the history and art of hydrotherapy, is expected to take action without remaining a single observer of the events.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι στόχοι που έθεσα με την έναρξη της εργασίας ήταν κυρίως γνωστικού χαρακτήρα. Να γνωρίσω δηλαδή σε βάθος ένα τομέα της οικονομίας και του πολιτισμού, για τον οποίο η προσέγγισή μου ήταν απλά και μόνο συναισθηματικού χαρακτήρα.

Πιο συγκεκριμένα, η βιωματική μου επαφή με το αντικείμενο από μικρή ηλικία, όπως επισκέψεις ιαματικών λουτροτόπων, εκδηλώσεων για το θερμαλισμό-ιαματικό τουρισμό, συζητήσεις, διαλέξεις, ήταν διαχρονική. Δημιουργήθηκαν έτσι προβληματισμοί στο πλαίσιο των προσεγγίσεων που έτρεφαν στη σκέψη μου τα ερωτήματα: τί είναι και τί κάνουν τα λουτρά; πότε, πώς και ποιοί τα λειτουργούν; ποιοί άνθρωποι τα επισκέπτονται και γιατί;

Αργότερα με απασχόλησαν διάφορα ερωτήματα όπως: τί ονομάζουν βιώσιμη πραγματική ; τί είναι ιαματικοί φυσικοί πόροι και θερμαλισμός; ποιές επιχειρήσεις ονομάζονται θερμαλιστικά κέντρα (Spa); ποιοί είναι οι φορείς του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό;

Καταγράφοντας όλα αυτά τα ερωτήματα, μεθοδολογικά για την εκπόνηση της εργασίας ακολούθησα τα εξής στάδια:

- Έρευνα, συλλογή και επεξεργασία των βιβλιογραφικών στοιχείων.
- Καταγραφή μαρτυριών από διευθυντές λουτροπόλεων και συλλογή στοιχείων για την κάθε λουτρόπολη.
- Συμμετοχή σε συζητήσεις και συνέδρια με ειδικούς στο αντικείμενο του θερμαλισμού- τουρισμού υγείας.
- Προσωπική εμπειρία από επισκέψεις σε λουτροπόλεις του εσωτερικού και θερμαλιστικά κέντρα του εξωτερικού.
- διαμ των σκέψεων και προβληματισμών.

Στη συνέχεια, όλα αυτά τα βήματα είχαν ως αποτέλεσμα να καταγράψω και τους στόχους της εργασίας οι οποίοι είναι οι εξής:

- 1) Να δοθεί μια σαφή εικόνα για το τι είναι ένα θερμαλιστικό- τουριστικό σύστημα και ποια τα χαρακτηριστικά του.
- 2) Η προβολή των ιαματικών θερμαλιστικών κέντρων, καθώς και σε ποιες δραστηριότητες μπορεί να αφοσιωθεί το καθένα ανάλογα με τα πλεονεκτήματα που διαθέτει και σύμφωνα πάντα με την ισχύουσα νομοθεσία.

- 3) Η υποστήριξη όλων των μορφών θεραπευτικής αγωγής, πρόληψης και ευεξίας με χρήση ιαματικών φυσικών πόρων που πραγματοποιούνται και στοχεύουν στην φροντίδα της ανθρώπινης σωματικής και ψυχικής υγείας.
- 4) Η ανάλυση των παραγόντων που βοηθούν στην ανάπτυξη όλου του συστήματος γύρω από μία λουτρόπολη, από τι επηρεάζονται και πως μπορούν να μεταβληθούν.
- 5) Η ανάδειξη και προβολή των ιαματικών φυσικών πόρων της χώρας και του περιβάλλοντός τους, καθώς και η διατήρηση της Ελληνικής ιστορίας, της τέχνης και του πολιτισμού που συνδέονται με τη χρήση των ιαματικών πηγών.
- 6) Να γνωρίσουμε σε βάθος τις οικονομικές, κοινωνικές, ιστορικές και οικολογικές διαστάσεις του Ελληνικού θερμαλισμού- τουρισμού υγείας.
- 7) Μία όσο το δυνατόν καλύτερη προσέγγιση για το πως οι επιχειρήσεις των ιαματικών λουτρών επηρεάζουν την τοπική κοινωνία, πως τον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο και πως τον Ευρωπαϊκό κόσμο.

Υπάρχει άραγε η δυνατότητα μέσα από τις γνώσεις που παρέχουν οι ευρωπαϊκές λουτροπόλεις να εξελιχθούν και οι Ελληνικές; Μπορεί να επέλθει μια ολοκληρωμένη και συστηματική ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού υγείας αλλά και ευεξίας στην Ελλάδα; Με την διαμόρφωση και αξιοποίηση του τουριστικού-θερμαλιστικού συστήματος θα καταφέρουν οι Ελληνικές λουτροπόλεις να συμμετάσχουν στην επερχόμενη διεύρυνση των συνόρων υγείας προσφέροντας ολοκληρωμένες και αξιόπιστες υπηρεσίες σε όποιον κάτοικο της Ευρώπης τις επιλέξει; Σίγουρα είναι κάποια βαθύτερα ερωτήματα που δημιουργούνται και μπορούν να λειτουργήσουν σαν γνώμονας στην προσπάθεια για βαθύτερη ανάλυση του Ελληνικού ιαματικού τουρισμού και των ωφελειών που θα έχει από μια συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Ίσως, οι στόχοι να φαίνονται ανέφικτοι και ίσως δεν ξέρουμε αν θα καταφέρουμε τους προσεγγίσουμε στο βαθμό που θέλουμε ώστε να φτάσουμε σε μία ολοκληρωμένη εικόνα για τον θερμαλισμό- τουρισμό υγείας και ευεξίας καθώς και του συστήματος που αναπτύσσεται γύρω από αυτόν. Σίγουρα όμως μέσα από τα στοιχεία των επόμενων κεφαλαίων μπορούμε να δώσουμε μια βαθύτερη προσέγγιση του θέματος και να οδηγηθούμε σε ορισμένα ασφαλή συμπεράσματα για την βιώσιμη ανάπτυξή του.

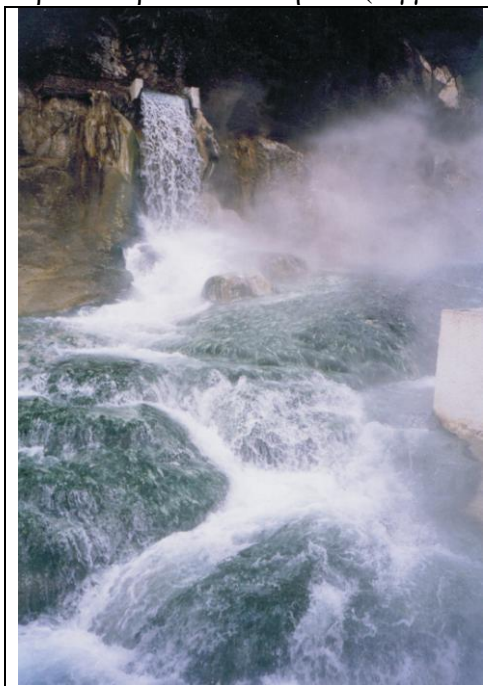
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η χρήση του νερού για την σωματική και ψυχική υγεία του ανθρώπου αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο και πανάρχαιο. Εξαιτίας, του μεγάλου αριθμού αναβλύσεων θερμών και ψυχρών μεταλλικών πηγών στον ελληνικό γεωγραφικό χώρο οι αρχαίοι Έλληνες ήταν οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με τις ιαματικές πηγές και τα μεταλλικά νερά (Boleti, 2006). Επιπλέον, η γεωγραφική θέση, η γεωλογική διαμόρφωση, οι τεκτονικές ασυνέχειες στάθηκαν ευνοϊκές για το σχηματισμό πηγών πλούσιων σε παροχή και σε ποικιλία φυσικών και χημικών χαρακτηριστικών του νερού. πολλές από τις πηγές αυτές συνδέθηκαν με την «ίαση», την τέχνη, την παράδοση, τους μύθους και τις δοξασίες (Αγγελίδης, 2008).

Σύμφωνα με την Ελληνική μυθολογία το νερό αποτελεί πρωταρχικό ζωτικό στοιχείο, το οποίο συνδέεται με τη βλάστηση, τη γονιμότητα της γης, την ανθρώπινη υγεία και ευεξία (Σουέρεφ, 2000).

Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι οι θερμές ιαματικές πηγές των Θερμοπυλών (Εικόνα 1.1) διαμορφώθηκαν από τον Ήφαιστο με τη δύναμη της φωτιάς που κατείχε, ύστερα από παράκληση της θεάς Αθηνάς που ήταν μια από της αγαπημένες θυγατέρες του Δία. Και αυτό, γιατί η Αθηνά, κατά την επικρατέστερη εκδοχή, προέτρεπε τον μυθικό ήρωα Ηρακλή να λούζεται στις Θερμοπύλες για να ανακουφίζεται από τους σωματικούς πόνους και να ανακτά της δυνάμεις του, ύστερα από κάθε άθλο του “ φιλέας δε φησι εν της γής περιόδου θερμοπύλαι κληθήναι, επί εκεί η Αθηνά θερμά λουτρά το Ηρακλεί εποίησε” (Αγγελίδης, 2008).

Εικόνα 1.1: Καταρράκτης Ιαματικής πηγής Θερμοπυλών

Σύμφωνα με έναν άλλο από τους γνωστότερους μύθους, ο Δευκαλίωνας και η Πυρά, μετά τον κατακλυσμό που προκάλεσε ο Δίας για να καταστρέψει τους ανθρώπους, τιμωρώντας το αμάρτημα του Προμηθέα, κατέφυγαν στην Αιδηψό. Εκεί

η Ήρα τους συμβούλεψε πως, αν θέλουν να κάνουν πολλά και γερά παιδιά, έπρεπε να λουστούν στα θερμά νερά των πηγών. Το ζευγάρι ακολουθώντας τη θεϊκή εντολή απέκτησε, μετά από λίγο καιρό, τον Έλληνα, πατέρα όλων των Ελληνικών φυλών.

Όσα προαναφέρθηκαν πιστοποιούν ότι στην Ελληνική μυθολογία το νερό αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο ζωής, συνδεδεμένο άμεσα με την βλάστηση, την γονιμότητα της γης, την ανθρώπινη υγεία και ευεξία. Οι μύθοι για το νερό και τις ιαματικές ιδιότητές του προηγούνται των ιστορικών χρόνων, οι οποίοι κάποτε, όχι απλώς τους καταγράφουν αλλά και τους επαληθεύουν (Αγγελίδης, 2008).

Μετάπειτα κατά την διάρκεια των ιστορικών χρόνων η σημασία του νερού ήταν ευρέως διαδεδομένη (Mellilo, 1995). Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν τα ψυχρά αλλά και τα θερμά λουτρά, απαραίτητα για τη διάπλαση του σώματος και τη διατήρηση της υγείας. Το λούσιμο ήταν απαραίτητο στοιχείο των τελετουργιών που συνόδευαν τον άνθρωπο στα κρίσιμα περάσματα του: τη γέννηση, το γάμο και το θάνατο.

Υπάρχουν διάφορες περιγραφές των κρύων και θερμών λουτρών. Διαπρεπείς φιλόσοφοι, ιστορικοί, γεωγράφοι, γιατροί της εποχής υποστήριζαν τις αρετές του νερού. Από τις μαρτυρίες τους για τα θερμά και ψυχρά λουτρά επιβεβαιώνεται το υδροχαρές πνεύμα τους (Αγγελίδης, 2008). Ο Αριστοτέλης πρεσβεύει ότι "οι ψυχρολοτούντες καθίστανται δυσριγότεροι εν χειμώνι". Ο Πλούταρχος υποστηρίζει ότι "η ψυχρολουσία είναι νεανική, ενώ η θερμολουσία υγιεινή".

Εκείνη τη χρονική περίοδο, η ιατρική συμπορευόταν με τη φυσική θεραπεία και τότε ιδρύθηκαν τα Ασκληπιεία, τα πρώτα κέντρα υγείας γύρω από τις θερμές πηγές (Σπαθή, 2000).

Οι κτηριακές εγκαταστάσεις αλλά και η διαδικασία του λουτρού στην αρχαία Ελλάδα ονομάζεται "βαλανείον". Τα βαλανεία ήταν δημόσια ή ιδιωτικά και βρίσκονταν πάντα κοντά σε γυμνάσια. Στον κύριο χώρο τους υπήρχαν τρεις όμοιοι κοινοί ομαδικοί λουτήρες καθώς και ατομικοί λουτήρες. Συνδεδεμένο με το κυρίως λουτρό ήταν το ατμόλουτρο (ένας θάλαμος που θερμαινόταν με κλίβανο ή υδρατμούς που ριχνόταν στο δάπεδο ή με θερμό νερό και υδρατμό από μεγάλο λέβητα) και μετά το ιδρώλουτρο ακολουθούσε το θερμόλουτρο και συνήθως αμέσως μετά το ψυχρόλουτρο.

Τον 6^ο και 5^ο π.Χ. αιώνα η ιατρική τέχνη ασκούταν στα Ασκληπιεία, τα οποία λειτουργούσαν ως χώροι λατρείας και ως θεραπευτικά κέντρα. Το γεγονός ότι τα περισσότερα Ασκληπιεία χτίζονταν κοντά σε ιαματικές θερμοπηγές, σε ψυχρές πηγές, σε ποτάμια ή κοντά στη θάλασσα, δεν είναι τυχαίο (Γούναρη, 1990). Παράδειγμα το φημισμένο Ασκληπιείο της Επιδαύρου που θεωρείται ότι αποτελεί το κατ' εξοχήν ιερό της υδρολατρείας και της υδροθεραπείας και το Ασκληπιείο της Περγάμου (Εικόνα 1.2 και 1.3 αντίστοιχα).

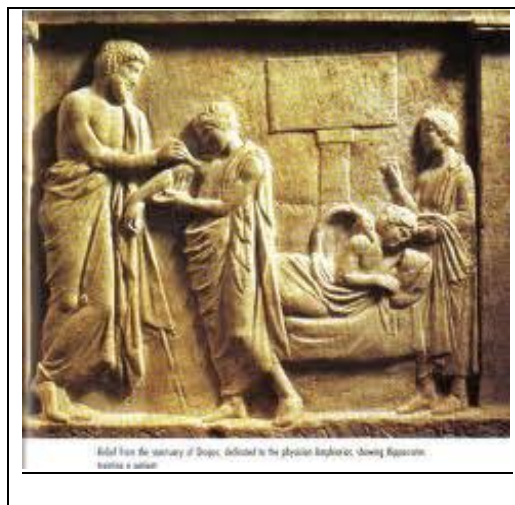
Εικόνα 1.2: Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου

Εικόνα 1.3: Το Ασκληπιείο της Περγάμου- πατρίδας του γιατρού της αρχαιότητας Γαληνού

Εκτός των Ασκληπιείων, την ίδια εποχή, δραστηριοποιούνται γιατροί που γνώριζαν τη δύναμη των νερών και την χρησιμοποιούσαν για θεραπευτικούς σκοπούς.

Όμως, αυτός που πρώτος μελέτησε συστηματικά τη θεραπευτική χρήση των λουτρών, ανεξάρτητα από τη χρησιμότητά τους για τη σωματική καθαριότητα χωρίς να μνημονεύει υπερφυσικές, θεουργικές ιερατικές δυνάμεις με τις οποίες ήταν συνυφασμένη στην Αρχαία Ελλάδα ήταν, ο θεμελιωτής της Ιατρικής, ο Ιπποκράτης (460-356 π. Χ.) (Εικόνα 1.4). Με την ολιστική και ορθολογική προσέγγισή του έθεσε τις βάσεις των κλάδων της ιατρικής κλιματολογίας και της κλινικής υδροθεραπείας. Στα πρωτοποριακά του έργα υποστήριξε την επίδραση του κλίματος, των γεωλογικών και γεωγραφικών συνθηκών στην ανθρώπινη υγεία. Συνέδεσε δηλαδή, μιλώντας με σύγχρονους όρους την οικολογία με την κατάσταση της υγείας. Στο σύγγραμμά του “Περί αέρων, υδάτων, τόπων” ο Ιπποκράτης αναφέρει ότι δεν μπορεί κανείς να εμβαθύνει στην έρευνα της ιατρικής, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του την επίδραση των νερών στην ανθρώπινη υγεία. Μάλιστα, εξετάζει με λεπτομέρεια τις μορφές προέλευσης των νερών, τις νοσηρές καταστάσεις που μπορούν να προκαλέσουν και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να επηρεάσουν την υγεία του ανθρώπου σε σχέση με την ηλικία του.

Εικόνα 1.4: Ο Ιπποκράτης

Πρώτος, επιχείρησε την ταξινόμηση των νερών σε τρεις κατηγορίες: ύδωρ ποτόν, αλμυρόν, θάλασσα. Λέγοντας αλμυρόν εννοεί τα μεταλλικά νερά, τα οποία διαφέρουν στη γεύση και στο στερεό υπόλειμμα από τα κοινά πόσιμα νερά. Στο έργο του “Περί επιδημιών” ταξινομεί τα νερά με βάση τα χημικά τους χαρακτηριστικά. Διευκρινίζει ακόμη, ότι τα μεταλλικά νερά είναι μεν χρήσιμα, αλλά δεν επιφέρουν το ίδιο αποτέλεσμα σε όλους τους αρρώστους γιατί “διαφέρει και πάθημα τι παθήματος και θεραπεία θεραπείης”. Το σύνολο όλων αυτών των στοιχείων αποτελεί αναμφισβήτητα την πρώτη κλινική υδροθεραπεία.

Επιπλέον, οι αντιλήψεις του για το κλίμα και τις θεραπευτικές ιδιότητες των νερών και των λουτρών θα αποτελέσουν τις θεμελιώδεις αρχές πάνω στις οποίες θα συγκροτηθούν οι επιστήμες της κλιματοθεραπείας και υδροθεραπείας με την επίδρασή τους να παραμένει ισχυρή έως σήμερα (Αγγελίδης, 2008).

Την ίδια εποχή, σε διάφορες πόλεις γινόταν χρήση του ψυχρού ή του θερμού νερού, ανάλογα με τις περιστάσεις, τα έθιμα, τις αντιλήψεις περί ηθικής και κυρίως τις δοξασίες για τη δράση του νερού στον ανθρώπινο οργανισμό. Τόσο τα ψυχρά, όσο και τα θερμά λουτρά θεωρήθηκαν απαραίτητα για τη διάπλαση του σώματος, τη διατήρηση της υγείας ή για την θεραπεία από διάφορες ασθένειες. (Αγγελίδης, 2008).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκτίμηση που έτρεφαν στα ψυχρά λουτρά οι Μακεδόνες και οι Σπαρτιάτες. Και οι δύο λαοί, λόγω της αγωγής και των κοινωνικών τους αντιλήψεων, δεν ανέχονταν τα θερμά λουτρά, τα οποία συνέδεαν με την τρυφηλότητα και την διαφθορά. Αντίθετα, οι Αθηναίοι, ανάλογα με τις περιστάσεις, έκαναν χρήση θερμών ή ψυχρών λουτρών και τα θεωρούσαν παράγοντα μεγάλης σημασίας για την υγεία και τον πολιτισμό (Αγγελίδης, 2008). Όπως μαθαίνουμε από τον Αριστοφάνη, οι άνθρωποι που ήταν "εν εσχάτη ενδεία", θεωρούνταν ως μη λουόμενοι, ενώ κατά τον Αθηναϊον εθεωρείτο βάρβαρος όποιος δεν έγραφε και δεν κολυμπούσε.

Στη συνέχεια, οι Ρωμαίοι παρέλαβαν την Ελληνική κουλτούρα των λουτρών, με συνέπεια την περαιτέρω ανάπτυξη και συστηματοποίηση τους σε τομείς όπως η καθαριότητα και η περίθαλψη. Θεωρούνται πραγματικοί λουτρολάτρες, καθώς το λούσιμο ήταν κοινωνική υποχρέωση και οι μη λουόμενοι, οποιοδήποτε και εάν ήταν, τιμωρούνταν. Τα υδροθεραπευτήρια ονομαζόταν "balnea" από την ελληνική λέξη "βαλάνεια".

Η αγάπη των Ρωμαίων για το κοινό και το μεταλλικό νερό και οι λουτρικές συνήθειές τους, δεν περιορίστηκαν στη Ρώμη και την Ιταλία, αλλά σε όλη τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Έτσι, τόσο στη Ρώμη όσο και στα κατεχόμενα εδάφη οι Ρωμαίοι, χρησιμοποιούσαν τις θερμές και τις ψυχρές πηγές, αρχικά για την καθαριότητα και την άθληση των στρατιωτών αλλά και τη θεραπεία οδοντηρών νοσημάτων (Αγγελίδης, 2008).

Παράλληλα, από γραπτές μαρτυρίες φαίνεται πως από την εποχή του Καίσαρα Ρωμαίοι γιατροί, υποδείκνυαν στους ασθενείς τους που έπασχαν από αρθρικά, παράλυση ή και παθήσεις των νεφρών, θερμά λουτρά ή πόση νερού ή επιθέματα με λάσπη και πολλοί Έλληνες γιατροί εργάστηκαν στη Ρώμη εφαρμόζοντας την υδροθεραπεία και συνέγραψαν κανόνες χρήσης των ιαματικών νερών.

Ανάμεσα τους ο Έλληνας φιλόσοφος και γιατρός, Γαληνός (130-200 μ.Χ.), ο οποίος γεννήθηκε στην Πέργαμο και έζησε στη Ρώμη. Αυτός ο σπουδαίος κλινικός και ανατόμος, διαχώρισε τα κοινά λουτρά, από αυτά των αυτοφυών πηγών, ταξινόμησε τα λουτρά με βάση τη θερμοκρασία και τη χημική σύσταση του νερού, μας δίνει πληροφορίες για θεραπευτικές ενδείξεις από τη χρήση των κοινών και μεταλλικών νερών και γνωματεύει για τη θεραπεία δυσάρεστων διαθέσεων από

αϋπνίες, λύπη, θυμό, κ.α. ότι "τάς δε τοιαύτας διαθέσεις, αι τε μαλακωτέρας τρίψεις εξιώνται σύν ελαίω πλείονι γιγνόμεναι και λουτροίς ευκράτοις" (Αγγελίδης, 2008).

Επιπλέον, οι Ρωμαίοι στους χώρους των ιαματικών πηγών έκτισαν μεγάλες και πολυτελείς εγκαταστάσεις που, εκτός από θεραπεία, τις χρησιμοποιούσαν και για αναψυχή. Οι θερμές, μία καθαρά Ρωμαϊκή ιδέα, ήταν ένας ευρύτερος κοινωνικός χώρος με θέατρα, καταστήματα, βιβλιοθήκες, γυμναστήρια, αίθουσες διαλέξεων, κ.λπ. Στο κέντρο αυτών των εγκαταστάσεων ήταν τα λουτρά διακοσμημένα με έργα τέχνης. Έκαναν μπάνια διαδοχικά σε θερμά ή παγωμένα λουτρά, όπου χρησιμοποιούσαν εκτός από το νερό και τους υδρατμούς. Η κατασκευαστική τεχνολογία των Ρωμαίων βελτίωσε πολύ τις λουτρικές εγκαταστάσεις μετατρέποντας το περιβάλλον σε τόπο ευχάριστο για τη διαδικασία της λουτροθεραπείας (Αγγελίδης, 2008).

Κατά την περίοδο της κατάρρευσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οι Έλληνες του Βυζαντίου καθώς και άλλοι ανατολικοί λαοί διακρίνονται για την λουτροφιλία τους. Η αγάπη των Βυζαντινών για τα λουτρά, πιθανόν να οφείλεται και σε θρησκευτικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, στη συσχέτιση της σωματικής με την ψυχική λούση. Άλλωστε κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους το βάπτισμα ονομαζόταν λουτρό.

Παρόλα αυτά, όμως, η λουτροθεραπεία αν και αποτελούσε μέρος του τελετουργικού και των συμβολισμών της ορθόδοξης εκκλησίας, θεωρήθηκε συχνά δείγμα διαφθοράς και επικρίθηκε.

Ακόμη, στην αρχιτεκτονική ιστορία του Βυζαντίου κατά την προβυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο, αλλά και στους τρεις χρυσούς αιώνες του βυζαντίου θα συναντήσει κανείς, εκτός των μεγαλοπρεπών ναών της και των κοσμικών της κτιρίων και θερμές σε ιδιωτικά και δημόσια κτίσματα (Αγγελίδης, 2008).

Για τους χρήστες αυτούς, το θέμα της καθαριότητας διεκπεραιωνόταν αποκλειστικά στα κατά περιόδους ομαδικά λουτρά και μόνον οι εύποροι είχαν την άνεση και την απόλαυση ενός ατομικού λουτρού σε δημόσιες ή ιδιωτικές εγκαταστάσεις. Η κατασκευή και η συντήρηση των δημοσίων κτισμάτων γινόταν από το κράτος ή από γενναιόδωρους πολίτες για χάρη του λαού. Όμως, υπήρχαν και ιδιωτικά ή μοναστηριακά λουτρά στον περίβολο ή μέσα στις μονές, για να λούζονται οι μοναχοί ή να εξυπηρετούνται οι ασθενείς που παραμένουν στους ξενώνες.

Είναι γεγονός ωστόσο ότι τα μεγάλα δημοσία λουτρά σταμάτησαν να λειτουργούν από τον 6^ο- 7^ο αιώνα μ.Χ. Στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλα μέρη της αυτοκρατορίας συνέχισαν να υπάρχουν μικρότερες λουτρικές εγκαταστάσεις οι οποίες ανήκαν σε μοναστήρια ή σε εκκλησιαστικά ιδρύματα. Επειδή το λουτρό δεν είναι μόνο θέμα πολυτέλειας αλλά και κυρίως θέμα υγιεινής οι μονές επέτρεψαν κάποιο αριθμό λουτρών στους μοναχούς. Έτσι στη μεσοβυζαντινή περίοδο, τα μοναστήρια διέθεταν λουτρά για μοναχούς, τα οποία όταν δεν τα χρησιμοποιούσαν τα άνοιγαν για το κοινό έναντι πληρωμής (Αγγελίδης, 2008).

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί η αμφίσημη στάση της εκκλησίας απέναντι στη χρήση των λουτρών. Κάποιο πατέρες θεωρούν τα λουτρά συνώνυμο διαφθοράς, την ίδια στιγμή που οι συμβολισμοί της λούσης κατέχουν σημαντική θέση στο τελετουργικό της εκκλησίας. ότι κατά την βυζαντινή περίοδο και παρά τις αντιρρήσεις ορισμένων πατέρων, η χρήση των λουτρών και της υδροθεραπείας είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο. Η χρήση ωστόσο των ιαματικών λουτρών έπαψε με το πέρας της βυζαντινής περιόδου και η λουτροθεραπεία περιορίζεται στα κοινά λουτρά του ισλαμικού κόσμου.

Από τον 13^ο αιώνα και μετά οι μοναχοί πρωτοστατούν στην αναδιοργάνωση των λουτροπόλεων. Κτίζουν μονές στους χώρους των ιαματικών πηγών και εγκαταστάσεις λουτρών στις οποίες προσφεύγουν προσκυνητές και λουόμενοι. Εγκαινιάζεται ένα είδος εφιδρωτικού μπάνιου με ζεστό αέρα, που έμοιαζε με τη σημερινή σάουνα, "γεννιέται" το εφιδρωτικό ξηρό ατμόλουτρο, ένα είδος λουτρού που αφορούσε τον βαθύ σωματικό καθαρισμό και την πνευματική υπέρβαση και προσδιορίζεται ένα είδος εφιδρωτικού λουτρού, γνωστού ως χαμάμ (Αγγελίδης, 2008).

Στους χρόνους που ακολουθούν, δηλαδή κατά την αναγέννηση, όλο και περισσότερος κόσμος αρχίζει να κινείται προς τις ιαματικές πηγές. Στις βόρειες χώρες της Ευρώπης συνεχίστηκε η αλόγιστη χρήση των λουτρών, γιατί η λουτρική διαδικασία είχε συνδεθεί άρρηκτα με το αίτημα ελευθερίας και διασκέδασης. Στο κοινωνικό πεδίο ωστόσο υπάρχει σύγχυση, καθώς συγκρούονται οι εμπειρικές αντιλήψεις για την υδροθεραπεία και τις μορφές της. Έτσι αρχίζει μία νέα εκστρατεία κατά της υδροθεραπείας, που περνά νέα κρίση, η οποία θα κρατήσει μέχρι τον 15^ο περίπου αιώνα. Όμως, η ανάγκη των πολιτών να φροντίσουν την υγεία τους είναι ισχυρότερη από κάθε μορφή απειλής και έτσι ο κόσμος αρχίζει να κινείται στις λουτροπόλεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η μεγάλη συρροή αγροτών στο Baden Baden το 1673, προκειμένου να λάβουν μέρος στη γιορτή του λουτρού που θα τους διασφάλιζε υγεία και ευημερία όλο το χρόνο. Έτσι, πολιτικοί και πλούχιες της εποχής δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να ακολουθήσουν τον λαό και το νέο ρεύμα προς την ανάπτυξη της υδροθεραπείας.

Προς το τέλος του 17^{ου} αιώνα και περισσότερο τον 18^ο αιώνα αρχίζει η μεταβολή. Επανέρχεται η λειτουργία των δημοσίων λουτρών, με στόχο την ψυχοσωματική θεραπεία, με εντελώς διαφορετικό όμως πνεύμα. Γίνονται σπουδαία βήματα στον τομέα της υγείας με τη χρήση μεταλλικού νερού, επιλέγονται χώροι με καλές κλιματικές συνθήκες και κατασκευάζονται κλιματοθεραπευτικά κέντρα. Τα πολύωρα μπάνια του παρελθόντος χαρακτηρίστηκαν ανθυγιεινά και απαγορεύτηκαν. Τα φαγητά και οι οινοποσίες καταργήθηκαν. Η πολύωρη παραμονή στο μπάνιο μειώθηκε, επειδή αποδείχτηκε βλαβερή για τον οργανισμό. Σημειώνεται στροφή προς τις αξίες του φυσικού τρόπου ζωής και επισημαίνονται για πρώτη φορά τα πλεονεκτήματα της επαφής του ανθρώπου με τη φύση.

Οι ηγεμόνες και βασιλείς άρχισαν να προγραμματίζουν περιοδείες μαζί με την αυλή τους προς αναζήτηση φυσικών λουτρικών περιοχών, ενώ οι τοποθεσίες των λουτρών και τα τοπία άρχισαν από τότε να μετατρέπονται σε κεφάλαιο εκμετάλλευσης. Στην αριστοκρατία συμπαρατάσσεται και ακολουθεί πιστά και η μεγαλοαστική τάξη. Το ιαματικό λουτρό αρχίζει να αναγνωρίζεται ως τόπος αλλαγής περιβάλλοντος. Ο κλάδος ωστόσο της υδροθεραπείας παραμένει στον εμπειρισμό, αναμένοντας για την ανάπτυξη και τεκμηρίωσή του, την επιστήμη της χημείας (Αγγελίδης, 2008).

Το 1670 η Ακαδημία Επιστημών της Γαλλίας μεριμνά για την χημική ανάλυση όλων των πηγών. Οι αναλύσεις επαναλαμβάνονται το 1750 και γίνεται η πρώτη ταξινόμηση των πηγών σε κατηγορίες με βάση τα φυσικοχημικά τους χαρακτηριστικά. Η προσέγγιση αυτή ανοίγει το δρόμο για την επιστημονική τεκμηρίωση της υδροθεραπευτικής στις λουτροπόλεις (Αγγελίδης, 2008). Σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία) έχουν δημιουργηθεί θερμαλιστικά κέντρα τα οποία έχουν κατασκευαστεί με πρότυπο την αρχιτεκτονική των ρωμαϊκών λουτρών. Μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο έγιναν σημαντικές βελτιώσεις στον ιαματικό τουρισμό και σε συνδυασμό με καινούριες

ιατρικές προσεγγίσεις, συντέλεσαν στην ανάπτυξή του. Έτσι η υδροθεραπεία και η ποσιθεραπεία ασκούνται συστηματικά (Κοϊνάκη και Πλουμή 2007).

Την ίδια εποχή έχουμε και τα πρώτα επιστημονικά συγγράμματα που αφορούν την υδροθεραπεία. Αρχίζουν έτσι να διαμορφώνονται τον 19^ο αιώνα, νέοι επιστημονικοί κλάδοι που αφορούν στη λουτρολογία ή την ιατρική υδρολογία (Αγγελίδης, 2008). Επιπλέον, από τον 19^ο και μετά οι επισκέπτες των θερμαλιστικών κέντρων για ένα μικρό διάστημα της ημέρας έκαναν χρήση των ιαματικών νερών ενώ τις υπόλοιπες ώρες τις διέθεταν σε άλλες δραστηριότητες. Έτσι, σταδιακά άρχισαν στα θερμαλιστικά κέντρα να παρέχονται περισσότερες υπηρεσίες οι οποίες δεν είχαν καμία σχέση με το ιατρικό στοιχείο των πηγών όπως θέατρο, βιβλιοθήκη, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κλπ.

Παράλληλα, την ίδια εποχή, στις χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης έχουμε την εμφάνιση θεαματικών πολιτισμικών γεγονότων και επαναπροσδιορισμών που αφορούν στη ζωή των πολιτών. Τα δομημένα περιβάλλοντα επαναδιαμορφώθηκαν. Μεγάλες λουτροπόλεις και παραθαλάσσια θέρετρα κάνουν την εμφάνισή τους, νέα γνωστικά πεδία αναδύονται και μαζί τους νεωτερικές συνήθειες, όπως η αναψυχή σε συνδυασμό με την ίαση (Αγγελίδης, 2008).

Αυτό είχε ως συνέπεια στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι περιοχές των λουτρών να εξελιχθούν σε κέντρα αναψυχής και διασκέδασης όπου συνέρεε πλήθος κόσμου. Μεγάλο ήταν το ποσοστό των επισκεπτών το οποίο παρακινούμενο από το κίνητρο της θεραπείας συνδύαζε και ψυχαγωγικές δραστηριότητες έχοντας την ανάγκη να ξεφύγει από το αστικό περιβάλλον (Gilber and Weerd 1991 • Cockerell 1996). Η αντίληψη αυτή κέρδισε έδαφος σε όλη την Ευρώπη και έφερε στο φώς τον Θερμαλισμό (Αγγελίδης, 2008).

Στα θερμαλιστικά κέντρα προωθείται μια διευρυμένη εκδοχή της έννοιας της θεραπείας όχι μόνο επανορθωτική, ούτε μόνο προληπτική, αλλά βασισμένη σε μία στρατηγική προώθησης της υγείας. Σε ένα όμορφο και υγιεινό περιβάλλον, λειτουργικό, αισθητικά όμορφο, κοινωνικά και ιστορικά πλούσιο, αρμονικό και ασφαλές, ο επισκέπτης φροντίζει την προσωπική του υγεία και ευχάριστα πειραματίζεται σε υγιεινές συνήθειες, συμπεριφορές και στάση ζωής. Στην ουσία, ο επισκέπτης ωθείται να υιοθετήσει έναν ενεργητικό ρόλο και να μην είναι απλά και μόνο παθητικός δέκτης θεραπευτικών μεθόδων. Μαθαίνει να αξιοποιεί και να αυξάνει τις ατομικές του ικανότητες, έτσι ώστε να παίρνει αποφάσεις που αφορούν στην υγεία του και να αναγνωρίζει το ρόλο και την ευθύνη της δικής του σωματικής, ψυχικής και πνευματικής υγείας (Αγγελίδης, 2008).

Στη σημερινή εποχή οι λουτροπόλεις διεθνώς είναι γνωστές ως τόποι όπου οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών τους σε συνδυασμό με τις εγκαταστάσεις και τον κατάλληλο εξοπλισμό, προσφέρονται και για την εφαρμογή των διαφόρων προϊόντων του τουρισμού υγείας και ευεξίας.

Η διεθνής αναγνώριση της υδροθεραπείας ως ιατρικής θεραπευτικής μεθόδου από τον τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης σε πολλές χώρες, ιδίως της Ευρώπης, οδήγησε σε μια σχετικά αυξημένη ζήτηση στα κέντρα του ιαματικού τουρισμού, συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια.

Οι λουτροπόλεις προσελκύουν νέους και άτομα όλων των ηλικιών λόγω της στροφής, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, προς τις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας που παρέχουν πρόληψη και ευεξία (Αγγελίδης, 2008).

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ESPA (European Spa Association) για το έτος 2000, ο αριθμός των θερμαλιστών της Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας) υπολογίζεται ότι ανέρχεται σε

περίπου 20 εκατομμύρια ενώ το 2007 σύμφωνα με μελέτη από τη Διεθνή Ένωση Spa υπάρχουν πάνω από 150 εκατομμύρια ενεργοί θερμαλιστές(ενδιαφερόμενοι για επίσκεψη σε spa όλων των κατηγοριών) σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, όσο κι αν είναι σαφείς οι νέες τάσεις που υπαγορεύει η παγκόσμια τουριστική αγορά περί θερμαλιστικού τουρισμού, η εν λόγω μορφή τουρισμού παρουσιάζει αρκετά ανόμοια χαρακτηριστικά ανά γεωγραφική ενότητα και χώρες της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. Έτσι, στις χώρες που κατάφεραν να υιοθετήσουν επιτυχώς και εγκαίρως τις νέες τάσεις, ο θερμαλιστικός τουρισμός βρίσκεται σε διαρκή άνοδο και άνθιση, ενώ σε άλλες χώρες, που ακόμη ο θερμαλιστικός τουρισμός δε συμβαδίζει με τις σύγχρονες αντιλήψεις, η εν λόγω μορφή τουρισμού χαρακτηρίζεται είτε από αστάθεια του ρυθμού μεταβολής του αριθμού των θερμαλιστών, είτε ακόμη και από απαξίωση πολλών από τα φημισμένα και ξακουστά κέντρα θερμαλιστικού τουρισμού του παρελθόντος (Παπαγεωργίου, 2009).

Συγκεκριμένα:

1. **Γεωγραφική ενότητα βορειοδυτικής Ευρώπης:** Αποτελεί μια περιοχή που διαχρονικά ανέπτυξε σε σημαντικό βαθμό το θερμαλιστικό τουρισμό και ανέδειξε ονομαστές λουτροπόλεις με διεθνή φήμη και εμβέλεια. Ωστόσο η εικόνα που εμφανίζει σήμερα ο θερμαλιστικός τουρισμός στις χώρες της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας δεν είναι πάντοτε η ιδανική. Πολλές από τις ξακουστές λουτροπόλεις του παρελθόντος βρίσκονται σε παρακμή ή έχουν αλλάξει ακόμη και "χρήση". Παρ' όλα αυτά υπάρχουν και περιπτώσεις χωρών που ακόμη και στις μέρες μας έχουν να επιδείξουν ιδιαίτερα ικανοποιητική εικόνα.
 - **Μεγάλη Βρετανία:** Πρόκειται για μία χώρα με μεγάλη παράδοση στον θερμαλισμό, η οποία ανέδειξε μία από τις σπουδαιότερες λουτροπόλεις της Ηπείρου: το Bath. Παρ' όλα αυτά ο θερμαλιστικός τουρισμός της χώρας από το 1940 και μετά βρίσκεται σε διαρκή πτώση και μόνο το Bath κατάφερε να διατηρήσει σε ικανοποιητικό βαθμό την αίγλη του, αλλά και πάλι δεν καταφέρνει να προσελκύσει τον αριθμό θερμαλιστών του παρελθόντος, παρ' όλο που από το 2002 επαναλειτούργησε πλήρως ανακαινισμένο. Τέλος, στις μέρες μας οι βασικές λουτροπόλεις της Μεγάλης Βρετανίας ανέρχονται σε δώδεκα (στοιχεία 1998) ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι ένα σημαντικό μέρος των Βρετανών προτιμά να επισκέπτεται θερμαλιστικά κέντρα του εξωτερικού και όχι της χώρας του (Παπαγεωργίου, 2009).
 - **Αυστρία:** Υπάρχουν περίπου 80 περιοχές με θερμομεταλλικές πηγές. Πολλές από αυτές αποτελούν και παραθεριστικά κέντρα ή γειτνιάζουν με τέτοια κέντρα. Έτσι, προσφέρουν εκτός από τη λουτροθεραπεία πλήθος αθλητικών δραστηριοτήτων καθώς και πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις. Οι επισκέπτες τους δεν είναι αποκλειστικά άτομα με προβλήματα υγείας αλλά και όσοι επιθυμούν να βρεθούν σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για αναζωογόνηση του σώματος και της ψυχής. Αυτό συμβαίνει γιατί κεντρικός άξονας της διαφημιστικής καμπάνιας του κλάδου είναι ο συνδυασμός φυσικής ομορφιάς, κλίματος, ατμόσφαιρας, θερμών νερού και ιαματικού πηλού παρέχοντας ξεκούραση, χαλάρωση και ίαση από διάφορες ενοχλήσεις. Τέτοιες γνωστές περιοχές είναι:

Baden Bai Wien, Bad Gastein και Bad ischi (Austrian National Tourism Office, 1997).

- Γαλλία: Κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στο σύνολο των ευρωπαϊκών τουριστικών προορισμών. Ένας βασικός λόγος που συμβαίνει αυτό είναι τόσο η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών της, όσο και η ποικιλία των μορφών που προσφέρει σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Διαθέτει πάνω από 105 θερμαλιστικά κέντρα που έχουν αναγνωριστεί από το Γαλλικό κράτος, με μεγάλη ποικιλία στο μέγεθος και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στα οποία όλες οι εγκαταστάσεις λειτουργούν υπό την επίβλεψη ιατρικού προσωπικού και ρυθμίζονται από το Υπουργείο Υγείας.

Επιπλέον, οι περισσότερες λουτροπόλεις προσφέρουν ένα μεγάλο εύρος ξενοδοχειακής υποδομής, όπως επίσης πολλά εστιατόρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις και ευκαιρίες αναψυχής. Μεγάλη επιτυχία γνωρίζουν επίσης τα γαλλικά κέντρα θαλασσοθεραπείας, σε ορισμένα από τα οποία υπάρχει δεκάμηνη αναμονή (Dubois, 2013).

Ενδεικτικά μερικά μεγάλα ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα είναι: 1) το Aix-les-Bains(Savoie) το οποίο προσφέρει θεραπεία σε άτομα με βλάβες στις φωνητικές χορδές, 2) το Les Celestins Vichy Spa γνωστό για τα ιαματικά του λουτρά, 3)το Evian που προσφέρει θεραπείες από όλο τον κόσμο, 4) το Divonne-les-Bains το οποίο διαθέτει διεθνούς φήμης ιαματικά νερά και 5) το La Roche-Posay γνωστό για τα νερά του και τις πρωτοποριακές θεραπείες που εφαρμόζει για την ελαστικότητα του δέρματος και σταθερότητα γύρω από τα μάτια και το στόμα (www.france-thermale.org, IGAS, 2000).

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία το 1992 οι θερμαλιστές ήταν 643.256, το 1998 έπεσαν στους 555.000, το 2002 στους 547.870, το 2007 στους 490.493 και το 2010 οι θερμαλιστές ήταν 504.470(Freire, 2013).

- Βέλγιο: Εδώ και αρκετά χρόνια ο θερμαλιστικός τουρισμός περνάει στάδιο ύφεσης. Στη λουτρόπολη Spa (που η ονομασία της αποτέλεσε το διεθνώς διαδεδομένο όρο για τη λέξη "λουτρόπολη"), από σπουδαίο και ξακουστό θερμαλιστικό κέντρο που υπήρξε από τον 18^ο αιώνα που δημιουργήθηκε, σήμερα οι θερμαλιστές- επισκέπτες δεν ξεπερνούν τους 5.000 ετησίως. Παρ' όλα αυτά, στο Chaudfontaine, η κατάσταση φαίνεται να ξεκινά να αλλάζει, αφού μετά από μια περίοδο έντονης παρακμής, οι θερμαλιστικές εγκαταστάσεις βρίσκονται πλέον σε καθεστώς ανακαίνισης, με στόχο κατά την επαναλειτουργία τους να προσφέρουν σύγχρονες υπηρεσίες θερμαλισμού, αναζωογόνησης και ευεξίας (Παπαγεωργίου, 2009).
- Γερμανία: Παρά τις όποιες αρνητικές συγκυρίες διεθνώς, ο θερμαλιστικός τουρισμός στη συγκεκριμένη χώρα βρίσκεται σε διαρκή άνθιση καθ' όλα τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, από 145 που ήταν τα ιαματικά κέντρα το 1950 (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία

της Γερμανίας), το 1970 έφτασαν τα 200, μαζί με τα κέντρα κλιματοθεραπείας. Παράλληλα, όσον αφορά στον αριθμό των θερμαλιστών που προσελκύουν οι γερμανικές θερμαλιστικές εγκαταστάσεις, από 1,66 εκατ. που ήταν το 1966, το 1987 έφτασαν τα 1,8 εκατ., το 1993 τα 2,5 εκατ., το 1999 οι αφίξεις σε κέντρα spa έφτασαν 15,6 εκατ. και το 2007 18,9 εκατ.

Σήμερα, η Γερμανία έχει ένα από τα πιο πλήρως οργανωμένα spa στην Ευρώπη, με την υποστήριξη του γερμανικού ομοσπονδιακού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι ένα σημαντικό μερίδιο των Γερμανών θερμαλιστών επιδιώκει να επισκέπτεται τις “μικρές” θερμαλιστικές εγκαταστάσεις, και με τον τρόπο αυτό να έρχεται σε ακόμη μεγαλύτερη επαφή με τη φύση (Παπαγεωργίου, 2009).

- Ελβετία: Ο θερμαλιστικός τουρισμός καθ’ όλα τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε διαρκή άνοδο. Συγκεκριμένα, στις 20 λουτροπόλεις της χώρας, από 225.000 περίπου που ήταν οι θερμαλιστές το 1991, το 1998 ανήλθαν σε 535.000 περίπου. Η αλματώδης αυτή αύξηση του αριθμού των θερμαλιστών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πρόσφατη αλλαγή πολιτικής της χώρας, που μετέτρεψε το θερμαλιστικό τουρισμό ταυτόχρονα και σε κοινωνικό τουρισμό (Ασφαλιστικά ταμεία). Ακόμη, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η Ελβετία φημίζεται για την προσφορά υψηλού επιπέδου θερμαλιστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων και μάλιστα σε ένα ιδιαίτερα ανεπτυγμένο (από άποψη σχεδιασμού) ευρύτερο περιβάλλον, το οποίο στις περισσότερες περιπτώσεις περιλαμβάνει εγκαταστάσεις χειμερινών σπορ και πλήθος άλλων υποδομών. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην Ελβετία ο θερμαλιστικός τουρισμός υποστηρίζεται και προβάλλεται βάσει στρατηγικού σχεδίου μάρκετινγκ, το οποίο εκπονείται με την ταυτόχρονη συνεργασία του Οργανισμού Τουρισμού, του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου, του συλλόγου λουτροπόλεων και της Υπηρεσίας Ιαματικών θεραπειών της χώρας (Παπαγεωργίου, 2009).

2. **Γεωγραφική ενότητα νοτιοανατολικής Ευρώπης:** Αποτελεί μια γεωγραφική ενότητα με σημαντική παράδοση στο θερμαλιστικό τουρισμό που μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις ξεκινά είτε από την αρχαιότητα είτε τουλάχιστον από την περίοδο του Μεσαίωνα. Παρ’ όλα αυτά και σε αυτήν την περιοχή η εικόνα του θερμαλιστικού τουρισμού ποικίλει από χώρα σε χώρα.

- Ιταλία: Η Ιταλία όσον αφορά στο θερμαλιστικό τουρισμό της, έχει τη μεγαλύτερη παράδοση στο θερμαλισμό, την υδροθεραπεία και τις μορφές της από κάθε άλλη στην Ευρώπη. Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο τα λουτρά και η χρήση των θερμών νερών κατείχαν δεσπόζουσα θέση στη ζωή των Ρωμαίων. Πολλές από τις υπηρεσίες που προσφέρονταν στους χώρους των μεγάλων ρωμαϊκών λουτρών τις συναντά κανείς και σήμερα σε πολυτελείς θερμαλιστικές εγκαταστάσεις.

Ειδικά από τη δεκαετία του '90 και μετά, ο θερμαλιστικός τουρισμός της Ιταλίας άρχισε να αποκτά νέα χαρακτηριστικά και από θεραπευτικός που σχεδόν αποκλειστικά ήταν ο στόχος του, σιγά-σιγά προσανατολίζεται προς την χρήση των ιαματικών νερών με στόχο την προσφορά υπηρεσιών αναζωογόνησης, ευεξίας και γενικότερης σωματικής και ψυχικής υγείας. Στο πλαίσιο αυτό, οι εγκαταστάσεις εκτός του ότι εκσυγχρονίστηκαν σε μεγάλο βαθμό, απέκτησαν και νέο διαχειριστικό καθεστώς: Μετατράπηκαν σταδιακά από επιχειρήσεις υπό τη διαχείριση της τοπικής αυτοδιοίκησης σε ιδιωτικές επιχειρηματικές εταιρίες στο πλαίσιο της ανταγωνιστικότητας και της προσπάθειας για υιοθέτηση/εφαρμογή κατά το δυνατόν περισσότερο των νέων τάσεων και απαιτήσεων για σύγχρονο θερμαλιστικό τουρισμό.

Σήμερα οι σημαντικότερες από τις περίπου 350 θερμαλιστικές εγκαταστάσεις της χώρας είναι: το Montecatini, το Aquì terme, το Sirmione, η Poretta terme, το Abano, οι Tabiano, Salsomaggiore και Castrocara, τα Bagni di Tivoli, το Fiuggi, οι θερμαλιστικές εγκαταστάσεις σε διάφορα σημεία του νησιού Ischia, οι Saturnia, Chianciano, Chiusi, κ.α.

Τέλος, η δραστηριότητα του θερμαλισμού αποτελεί τομέα της οικονομίας των περιφερειών της Ιταλίας και ασκείται δια μέσου συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου που αφορά ξέχωρα κάθε διοικητική περιφέρεια.

- Ισπανία: Ο θερμαλιστικός τουρισμός ποτέ δεν αποτέλεσε μέρος της κοινωνικής πολιτικής του κράτους και δεν προωθείται. (<http://www.iama.gr/ethno/Therm/kokalas.html>). Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια η εν λόγω μορφή τουρισμού σημειώνει σημαντική ανάπτυξη, με τον αριθμό των θερμαλιστών να ανέρχονται σε 1,1 εκατ. το 2006, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 8% από το έτος 2000.
- Πορτογαλία: Τη δεκαετία του 1980 ο αριθμός των θερμαλιστών ανερχόταν σε 90.000 περίπου, εκ των οποίων το 90% επισκεπτόταν τις λουτροπόλεις μέσω κοινωνικού προγράμματος. Γενικότερα, εκείνη την εποχή οι ιαματικές- θερμαλιστικές εγκαταστάσεις δεν χαρακτηρίζονταν από την προσφορά ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών θερμαλιστικού τουρισμού. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια μια σειρά μεγάλων επενδύσεων ξεκίνησε με στόχο την αναβάθμιση τόσο των εγκαταστάσεων όσο και των προσφερόμενων υπηρεσιών της χώρας (Παπαγεωργίου, 2009).
- Τσεχία: Πρόκειται για μια χώρα με ιδιαίτερη παράδοση και με τη σπουδαιότερη λουτρόπολή της, αυτή του Karlsbad (Carlovy Vary), να δημιουργείται ήδη από τον 16^ο αιώνα (George, 1994). Όμως, παρά την άνθηση που γνώρισε ο θερμαλιστικός τουρισμός στην περιοχή από την πρώτη κιόλας στιγμή, το 1920 οι λουτροπόλεις-περιοχές θερμαλισμού της Τσεχίας πέρασαν σε στάδιο ύφεσης το οποίο εντάθηκε ακόμα περισσότερο μετά το 1948, με αποτέλεσμα η διαχείριση των θερμαλιστικών εγκαταστάσεων να περάσει τελικά στο κράτος. Την περίοδο εκείνη ο αριθμός των

θερμαλιστών στη χώρα ανερχόταν σε 250.000 περίπου. Σήμερα όμως, και ειδικά κατά τα τελευταία 20 χρόνια, η κατάσταση έχει αλλάξει σημαντικά. Συγκεκριμένα από το 1990 που η Τσεχία έγινε ανεξάρτητη, υιοθετήθηκε μια πολιτική που είχε σαν αποτέλεσμα οι τσέχικες λουτροπόλεις να ανακτήσουν και πάλι την ιστορική τους διεθνή φήμη και πελατεία. Ειδικότερα, όσον αφορά το Karlsbad στις αρχές του 21^{ου} αιώνα διαθέτει casinos, γκαλερί, συμφωνική ορχήστρα ενώ παράλληλα διαθέτει και σχεδιασμό για αρκετές άλλες ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες. Στην ίδια λογική, ανάλογες υποδομές και σχεδιασμό διαθέτουν και οι περισσότερες από τις συνολικά 40 λουτροπόλεις- περιοχές θερμαλισμού της Τσεχίας (Παπαγεωργίου,2009).

- Ουγγαρία: Βρίσκεται σε μία από τις πλουσιότερες γεωθερμικές περιοχές σε όλο τον κόσμο. Διαθέτει σχεδόν το 30% του συνόλου του φυσικού πόρου των ιαματικών πηγών της Ευρώπης(περίπου 1 εκατ. ιαματικές πηγές). Έχει περίπου 1300 spa και περίπου 130 ιαματικά λουτρά σε εθνικό επίπεδο (<http://thermalbath-budapest.heliosspanzio.hu>). Η λίμνη Heviz είναι η μεγαλύτερη ιαματική λίμνη της Ευρώπης, φημισμένη για τις θεραπευτικές της ιδιότητες. Τα ιαματικά νερά της λίμνης και η θεραπευτική της λάσπη έχουν προσελκύσει πολλούς τουρίστες υγείας.

Η πρωτεύουσα Βουδαπέστη φιλοξενεί περίπου 40 ιαματικά λουτρά πολλά από αυτά με θεραπευτικές ιδιότητες. Έχουν μια σύνθεση από μεταλλικά στοιχεία που συνίσταται για βλάβη των αρθρώσεων, για εκφυλιστικές ασθένειες, την εξάρθρωση του σπονδυλικού δίσκου, νευραλγία, αλλά και για πόνους στην πλάτη ή οσφυαλγία. Είναι επίσης αποτελεσματικά μετά από ατυχήματα, ως μετατραυματική θεραπεία (<http://baths.topbudapest.org>).

- Πολωνία: Στις μέρες μας υπάρχουν 44 περιοχές θερμαλισμού και γενικότερα ο θερμαλιστικός τουρισμός βρίσκεται σε ύφεση.
- Βουλγαρία: Η ανάπτυξη του θερμαλιστικού τουρισμού ξεκίνησε για πρώτη φορά τον 19^ο αιώνα. Σήμερα η χώρα διαθέτει 60 περίπου περιοχές θερμαλισμού- θερμαλιστικού τουρισμού, σχετικά σύγχρονα εξοπλισμένες, εκ των οποίων οι δώδεκα είναι διεθνούς φήμης. Λόγω του ότι ο θερμαλιστικός τουρισμός της χώρας υποστηρίζεται σημαντικά από την κοινωνική της πολιτική, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του αριθμού των θερμαλιστών (Παπαγεωργίου, 2009).
- Ρουμανία: Σήμερα λειτουργούν 100 περίπου θερμαλιστικές εγκαταστάσεις εκ των οποίων 23 είναι εθνικής σημασίας και 78 τοπικής σημασίας. Ο αριθμός των θερμαλιστών ανέρχεται στους 700.000 περίπου(3% του πληθυσμού). Γενικότερα, στις περιοχές θερμαλιστικού τουρισμού της Ρουμανίας δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο σχεδιασμό του χώρου.
- Ρωσία: Η χώρα ξεκίνησε να αναπτύσσει το θερμαλιστικό τουρισμό για πρώτη φορά τον 19^ο αιώνα. Σήμερα διαθέτει περίπου 2.500 θερμαλιστικές εγκαταστάσεις. Ο αριθμός των θερμαλιστών της χώρας ανέρχεται σε 8 εκατ. περίπου (Παπαγεωργίου, 2009).

Επιπλέον, βάσει των στοιχείων που παρουσιάζει ο γενικός γραμματέας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Θερμαλισμού Joachim Lieber (2009) παρατηρούμε τα εξής:

- Στον πίνακα 1.1 του παραρτήματος: Πληροφορίες για τον αριθμό των πελατών που διαμένουν αλλά και για τον αριθμό των φιλοξενουμένων στα θερμαλιστικά κέντρα σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης κατά τα έτη 2006-2008. Αξιοσημείωτος είναι ο μεγάλος αριθμός επισκεψιμότητας των Γερμανικών λουτροπόλεων καθώς και η εμφάνιση της Ουγγαρίας στο προσκήνιο δυναμικά κατά το έτος 2008.
- Στον πίνακα 1.2 του παραρτήματος: Παρουσιάζονται οι χώρες που προτιμούν οι Γερμανοί για τουρισμό υγείας και ομορφιάς σε μορφή ποσοστού κατά τα έτη 2002 και 2007. Ακόμα, παρουσιάζεται και η αλλαγή που είχαν οι προτιμήσεις τους σε μία στήλη με θετικά ή αρνητικά πρόσημα αντίστοιχα.

Σύμφωνα πάλι με τον Joachim Lieber (2008) πληροφορούμαστε ότι:

- Στον πίνακα 1.3 του παραρτήματος: Ο αριθμός των αφίξεων(σε εκατομμύρια) στα Γερμανικά θερμαλιστικά κέντρα αυξομειώνεται κατά έτη 1999-2007. Συγκεκριμένα, για κάθε έτος δίνεται ξεχωριστά ο αριθμός των αφίξεων ανάλογα με τις προτιμήσεις των θερμαλιστών και συνολικά ο αριθμός των αφίξεων για όλο το έτος. Τέλος, παρουσιάζεται η αλλαγή σε κάθε κατηγορία από το αρχικό έτος 1999 έως το 2007 σε μορφή αριθμού και ποσοστού, η αλλαγή μεταξύ των ετών 2006 και 2007 καθώς και η συνολική αύξηση του αριθμού των θερμαλιστών κατά τα έτη 1999-2007 και 2006-2007.
- Στον πίνακα 1.4 του παραρτήματος: Τα οικονομικά οφέλη από την χρήση των θερμαλιστικών εγκαταστάσεων στην Γαλλία και στην Γερμανία είναι πολύ μεγάλα. Εκτός από τα έσοδα των εγκαταστάσεων καθημερινά και ετησίως, δημιουργούνται και πολλές νέες θέσεις εργασίας.
- Ακόμη, στον πίνακα 1.5 του παραρτήματος, μέσω της Έκθεσης του Eurobarometer που εξετάζει τις αντιλήψεις και συμπεριφορές των Ευρωπαίων για τον τουρισμό, εντοπίζουμε τα διάφορα κίνητρα ταξιδιών των Ευρωπαίων πολιτών για τα έτη 2008- 2010. Το αξιοσημείωτο σε αυτό το διάγραμμα είναι ότι τα κίνητρα παραμένουν σταθερά και κυρίως ο αριθμός των Ευρωπαίων που δηλώνει ως κίνητρο την ευεξία και την θεραπευτική υπηρεσία.

Στην Ελλάδα, ο θερμαλισμός έχει μια ιστορική δραστηριότητα, με μια μακροχρόνια και πλούσια παράδοση (Parageorgiou and Beriatos, 2011). Λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της γεωλογικής δομής, διαθέτει μεγάλο αριθμό μεταλλικών πηγών. Πολλές φυσικές αναβλύσεις θερμού νερού υπάρχουν σε ορεινούς όγκους, σε πεδινές εκτάσεις, σε ακρογιαλιές, δίπλα σε λίμνες και ποτάμια. Ο μεγάλος αριθμός μεταλλικών πηγών, η άφθονη παροχή θερμού νερού, η διαφορετικότητα των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων των θερμών συστημάτων νερού είναι χαρακτηριστικά του πλούσιου υδάτινου δυναμικού που διαθέτει η Ελλάδα.

Παρόλ' αυτά, η κατά βάση αγροτική Ελλάδα, σε αναντιστοιχία με τη βιομηχανική Ευρώπη, δεν εντάχθηκε στα σχήματα πάνω στα οποία αναπτύχθηκε ο Ευρωπαϊκός θερμαλισμός.

Η πρώτη κυβέρνηση του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους, ασχολήθηκε με την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών και στο πλαίσιο αυτό, το 1830 συγκροτήθηκε, για πρώτη φορά, επιτροπή με σκοπό την ανάλυση και αξιολόγηση των νερών των ιαματικών πηγών.

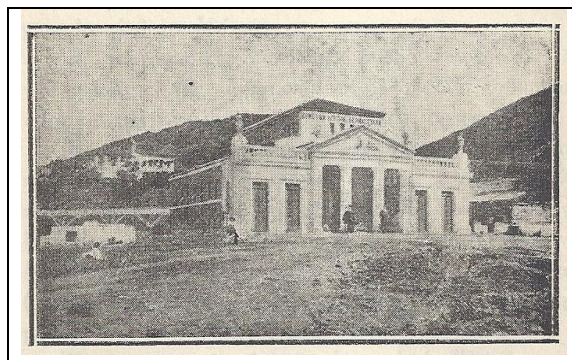
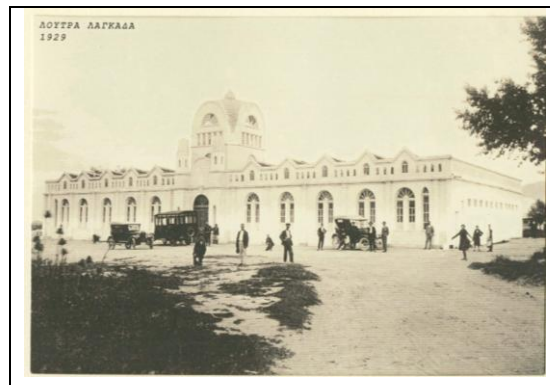
Η πρώτη επιστημονική προσέγγιση του θερμαλισμού ξεκίνησε από την Κύθνο με την φροντίδα των Χρ. Χάνσεν και Λ. Ρός.

Το 1845 η βασίλισσα Αμαλία εκδήλωσε το ενδιαφέρον της, καθώς μετέβαινε για λουτροθεραπεία στο νησί, και έτσι κτίστηκε ειδικό κτήριο λουτρών.

Έκτοτε και μέχρι το 1935 κατασκευάστηκαν και οργανώθηκε η λειτουργία σημαντικών λουτροπόλεων της χώρας μας (Λουτράκι Περαχώρα, Μέθανα, Αιδηψός (Εικόνα 1.5) , Κυλλήνη, Υπάτη, Νέα Απολλωνία, Θερμή Λέσβου, Καμένα Βούρλα, Λαγκαδάς (Εικόνα 1.6), Πλατύστομο, Ελευθερές Καβάλας, Θέρμα Ικαρίας, Θερμοπύλες).

Εικόνα 1.5: Θέρμες Σύλλα, Αιδηψός 1906

Εικόνες 1.6 και 1.7: Υδροθεραπευτήριο Λουτρών Λαγκαδά 1929 και Παλαιό Υδροθεραπευτήριο Αιδηψού αντιστοιχως.

Το 1918 δημιουργήθηκε από την πολιτεία, για πρώτη φορά, κλάδος ιαματικών πηγών στην υπηρεσία «Ξένων και Εκθέσεων» του υπουργείου εθνικής οικονομίας.

Το 1920 έχουμε τη δημιουργία του νομοθετικού πλαισίου για τις ιαματικές πηγές και τη λουτροθεραπεία καθώς και σημαντικό ερευνητικό έργο από διάφορους επιστημονικούς κλάδους.

Από το 1931 άρχισε μία πληρέστερη έρευνα για την καταγραφή όλων των ιαματικών πηγών της χώρας και το 1938 η διεύθυνση ιαματικών πηγών και εκθέσεων επιμελήθηκε μιας μεγάλης και σπουδαίας έρευνας- καταγραφής όλων των μεταλλικών πηγών της Ελλάδας με τίτλο «Οι 750 μεταλλικές πηγές της Ελλάδος» στην οποία εντοπίστηκαν νέες περιοχές με φυσικές μεταλλικές αναβλύσεις και σημειώθηκαν γνωρίσματα που μέχρι τότε ήταν άγνωστα (Αγγελίδης, 2008).

Την ίδια χρονιά δημιουργήθηκε στο πανεπιστήμιο της Αθήνας έδρα Κλινικής Υδροθεραπείας και Ιατρικής Κλιματοθεραπείας, η οποία καταργήθηκε το 1952.

Το 1945 οι πηγές πέρασαν στη Γενική Γραμματεία Τουρισμού, ενώ το 1950 η αρμοδιότητα των πηγών πέρασε στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού.

Μέχρι και το 1960 οι λουτρότοποι της χώρας γνώρισαν μεγάλη ακμή σε όλα τα επίπεδα (Αγγελίδης, 2008).

Στα χρόνια που ακολούθησαν άρχισε μια πτωτική τάση και ο ελληνικός θερμαλισμός δεν προχώρησε παρόλη τη ζήτηση που είχε μεταπολεμικά από επισκέπτες της κεντρικής Ευρώπης και άλλων χωρών της Αφρικής και Ασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του έτους 1997 ο αριθμός των θερμαλιστών ανερχόταν σε 140.000 περίπου, σημειώνοντας πτώση κατά 35% από τη δεκαετία του 1980. Σήμερα, στις θερμαλιστικές περιοχές διαφόρων μεγεθών, η πλειονότητα των θερμαλιστών κάνει χρήση επιδότησης του ασφαλιστικού του ταμείου. Από το 2000 και μετά έχουν ξεκινήσει διάφορες επενδύσεις με στόχο την αναβάθμιση των θερμαλιστικών εγκαταστάσεων και των προσφερόμενων υπηρεσιών (Παπαγεωργίου, 2009). Λειτουργούν 14 υδροθεραπευτήρια (ιδιοκτησίας Ε.ΟΤ) στα οποία εξυπηρετούνται ετησίως περί τα 100.000 άτομα με 1.400.000 θεραπευτικές αγωγές, δεκάδες άλλες ιαματικές πηγές από τοπικούς φορείς καθώς και πέντε κέντρα θαλασσοθεραπείας εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα του Ε.Ο.Τ αλλά χωρίς αναγνώριση ως ιαματικά κέντρα θαλασσοθεραπείας.

Την τελευταία δεκαετία ο ιαματικός τουρισμός απέκτησε καινούργια δυναμική και προσανατολισμό. Αναπτύσσεται στο πλαίσιο της νέας αντίληψης του θερμαλισμού- τουρισμού υγείας και ευεξίας και καταξιώνοντας τα αντίστοιχα γνωστά αρχικά γράμματα S.P.A.

Καθώς τα γράμματα αυτά (SPA) κυριάρχησαν τα τελευταία χρόνια θεώρησα σκόπιμο και στο πλαίσιο της εργασίας μου, να συμβουλευτώ τον πρόεδρο των θερμαλιστικών κέντρων της Τοσκάνης (Ιταλία) Κύριο Pier Francesco Bernachi και την Κυρία A. Fittipaldi διευθύντρια του μεγαλύτερου θερμαλιστικού κέντρου της Ιταλίας γνωστού ως Montecatini.

Η απάντηση που μου δόθηκε ήταν η εξής: Η προέλευση του όρου SPA είναι από τη λατινική φράση «salus per aqua» που σύμφωνα με τη φιλόλογο Σ. Γιαννιώδη σημαίνει «υγεία από το νερό».

Παρ' όλα αυτά, μέχρι και σήμερα η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης δεν είχε αντιληφθεί της δυνατότητας των φυσικών ιαματικών πόρων με αποτέλεσμα η πλειονότητα των εγκαταστάσεων παραμένει αρκετά υποβαθμισμένη, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων.

Οι αιτίες για την καθυστέρηση αυτή μπορούν να ανιχνευτούν στην μακροχρόνια οθωμανική κυριαρχία, στην ελλειμματική δημόσια υποδομή, στην περιορισμένη

ιδιωτική παρέμβαση, στο ανεπαρκές οδικό δίκτυο και στη δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας (2006) ο πίνακας 1.6 του παραρτήματος παρουσιάζει τις 103 θερμές ή ψυχρές νεροπηγές. Οι θερμές πηγές σημειώνονται με κόκκινη ένδειξη ενώ με μπλε οι ψυχρές πηγές. Επιπλέον, στον Ελλαδικό χώρο υπάρχουν 2 πηγές με ιαματικό πηλό (Κρηνίδες, Πικρολίμνη) και μία με εκπομπές υδρατμών (Αμάραντος Ιωαννίνων). Πέρα από τις νεροπηγές ή τις λασποπηγές που η Ελληνική πολιτεία αναγνώρισε ως ιαματικές ο αριθμός των μεταλλικών πηγών, θερμών ή ψυχρών είναι πολύ μεγαλύτερος. Σε πολλές από αυτές μάλιστα γίνεται και χρήση του νερού για θεραπευτικούς λόγους με ευθύνη των ίδιων των επισκεπτών.

Τέλος, στον πίνακα 1.7 που βρίσκεται στο παράρτημα της εργασίας παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας στον τομέα της επισκεψιμότητας, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος "Ιαματικές Πηγές και Λουτρότοποι" που διενεργήσαν ο Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών- Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας- Ομάδα Περιβάλλοντος, 2011). Συγκεκριμένα, η κατανομή των εισιτηρίων κατά Περιφέρεια σε συγκεντρωτική βάση για την πενταετία 2005-2009 εμφανίζει τη Στερεά Ελλάδα (36,24%) και την Κεντρική Μακεδονία (27,32%) να παρουσιάζουν την υψηλότερη κίνηση ιαματικού τουρισμού. Ακολουθεί η Περιφέρεια Αττικής (κατ' ουσία η Λίμνη Βουλιαγμένης) με ποσοστό 10,52%. Αξιοσημείωτη είναι η εξέλιξη της Περιφέρειας της Κεντρικής Μακεδονίας με 41,15% αύξηση των εισιτηρίων μεταξύ των ετών 2005-2009 σε απόλυτους αριθμούς καθώς και η αύξηση της σχετικής συμμετοχής της στη διαμόρφωση των συνολικών μεγεθών από 24,68% σε 30,20% κατά την ίδια 5ετία.

Συμπερασματικά λοιπόν, μπορούμε να τονίσουμε ότι ο σύγχρονος θερμαλισμός ως σύστημα απαιτεί πολλές παραμέτρους. Παραμένουν βέβαια πάντα για τη δημιουργία του και λειτουργία του οι τρεις αναγκαίοι παράγοντες:

- ◆ Αποδοχή της ιστορίας και της πεποίθησης στην αξία της ιαματικής υδροθεραπείας.
- ◆ Αποδοχή της ιαματικής θεραπευτικής αγωγής από τα ιατρικά επαγγέλματα.
- ◆ Διάθεση των ασφαλιστικών ταμείων να χρηματοδοτήσουν την υδροθεραπεία (κάτι που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο).

Ταυτόχρονα, δημιουργούνται και τα εξής βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου θερμαλισμού:

- 1) Συνδέεται με τον τουρισμό.
- 2) Διατηρεί τον κλασσικό θεραπευτικό του ρόλο που είναι και το ζητούμενο.
- 3) Λειτουργεί ως κοινωνικό-οικονομική επιχειρηματική δραστηριότητα όλο το χρόνο.
- 4) Εφαρμόζεται σε όλες τις ηλικίες με συγκεκριμένους στόχους.

- 5) Αποτελεί ιδιαίτερο περιβάλλον αναψυχής και κοινωνικής συνύπαρξης ανθρώπων.
- 6) Είναι προορισμός πρόληψης και αποκατάστασης της ψυχικής και πνευματικής υγείας.
- 7) Αναδεικνύει νέες δυνατότητες άσκησης καλής φυσικής κατάστασης.
- 8) Είναι τόπος όπου με την εφαρμογή ανάλογων κριτηρίων είναι αναγκαίο να αξιολογηθούν τα υδροθεραπευτήρια που ενσωματώνονται στο περιβάλλον του και να ενταχθούν στις μονάδες πρωτοβάθμιας φροντίδας της υγείας.
- 9) Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την ανάδειξη του είναι να συμπεριλάβει στο αντικείμενό του και να τυποποιηθούν οι θεραπευτικές ενδείξεις, η μορφή θεραπείας, ο ιαματικός θεραπευτικός φυσικός πόρος και να ταξινομηθούν τα θεραπευτικά κέντρα με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

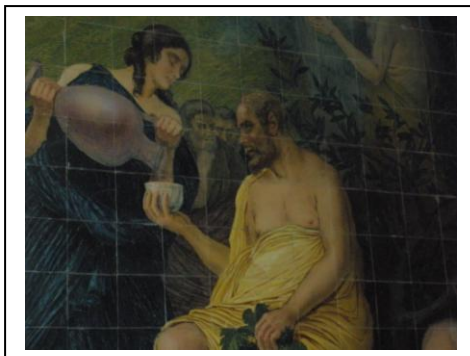
Βασική προϋπόθεση για την μελέτη ενός αντικειμένου είναι η κατανόηση των απαιτούμενων εννοιών και ταυτόχρονα η τοποθέτηση τους με βάση τις σύγχρονες αντιλήψεις. Προκειμένου, λοιπόν, να καθορίσουμε το αντικείμενο «θερμαλισμός» οι έννοιες που θα περιγράψουμε και στη συνέχεια θα αναφερόμαστε οφείλουν να διακρίνονται για τη σαφήνειά τους.

Στη χώρα μας, οι έννοιες που χρησιμοποιούνται για το αντικείμενο που μας απασχολεί αναφέρονται στο νόμο 3498/2006 (ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις) στην υπουργική απόφαση 16655/22.12.2006 (ΦΕΚ Β' 1932 διαδικασία αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων) και τις τροποποιήσεις 17414/2009 και 1721/2013 της ίδιας απόφασης.

Στη μελέτη μου θα προσπαθήσω να προσαρμόσω ότι εννοιολογικά είναι επίκαιρο από το «ιαματικό-λουτρολογικό» ιστορικό παρελθόν στα σημερινά δεδομένα και ερευνώντας τη σύγχρονη ορολογία που χρησιμοποιείται διεθνώς, να διαμορφώσω σε ενεστώτα χρόνο ονοματολογία στο ευρύ φάσμα του αντικειμένου που με απασχολεί.

Επιπλέον, σημειώνω ότι: Από την επαφή μου με τους εργασιακούς χώρους των ιαματικών λουτρών Λαγκαδά (δίμηνη πρακτική εργασία), Αιδηψού (παρακολούθηση διήμερου για το θερμαλισμό και δεκαήμερη εργασία στα ιαματικά λουτρά Σκουρτανιώτη και Παπαϊωάννου), Καμένων Βούρλων (παρακολούθηση συνεδρίου), Απολλωνίας Θεσσαλονίκης (δεκαήμερη εργασία), Λουτρακίου Δήμου Αλμωπίας (εθελοντική συμμετοχή στην εργασία μελέτης αναγνώρισης), Αγκίστρου Δήμου Σιντικής διαπιστώνω, με εξαίρεση την Αιδηψό, παραδοσιακή χρήση εννοιών.

Από την πενταήμερη παραμονή μου στην πόλη υγείας (Citta Termale) του Κιαντσιάνο (Σιένα) και τη συζήτηση που είχα με τον Γενικό Διευθυντή Pier Francesco Bernacchi διαπίστωσα μία εντελώς διαφορετική εννοιολογική προσέγγιση και ένα διαφορετικό γλωσσάρι. Η έννοια του θερμαλισμού, των θερμαλιστικών ενεργειών, η σύνδεση του θερμαλισμού με τον τουρισμό, η έννοια της καλής φυσικής κατάστασης – ευεξίας (benessere), η ευεξία (fitness), οι θεραπείες, η αποκατάσταση με χρήση μεταλλικού νερού και το πάρκο υγείας ήταν διαφορετικά. Το ίδιο με πολλές ιστορικές αναφορές διαπίστωσα και κατά τη συνομιλία μου με τη διευθύντρια κα Fittipaldi των θερμαλιστικών εγκαταστάσεων και επίσης πόλης θερμαλισμού Montecatini της Τοσκάνης (Ιταλία, Εικόνα 2.1 και 2.2). Τονίζω σε αυτό το σημείο ότι η πρώτη διαθέτει 30 χιλ. κλίνες και η δεύτερη 75 χιλ. κλίνες.

Εικόνα 2.1 και 2.2 : Λουτρόπολη Montecatini Terme

Ακόμη, οι έννοιες τις οποίες κατέγραψα και στις οποίες θα αναφέρομαι έχουν από τη μία διεπιστημονικό, με επιμέρους εξειδικευμένους τομείς, και από την άλλη πολλές από αυτές που εφαρμόστηκαν και καθιερώθηκαν από το παρελθόν έχουν ιστορικό- πολιτισμικό χαρακτήρα.

Επιπλέον, οφείλουν να καλύπτουν όλο το φάσμα της ανθρώπινης κοινωνικής , έτσι που να αποτελούν ουσιαστικό και αναπόσπαστο στοιχείο της πραγματικότητας στους χώρους που συντελείται η δραστηριότητα. Η ανάγκη αυτή έχει σχέση και με μία άλλη αρχή της αειφορίας που είναι η προσαρμοστικότητα. Με άλλα λόγια, στο γλωσσάρι του θερμαλισμού που είναι διεθνές οφείλει να προσαρμοστεί και η χώρα μας κάτι που είναι καλό διότι πολλά συνθετικά των εννοιών- ορισμών είναι ελληνικά.

Επιπροσθέτως, οι έννοιες με συγκεκριμένο- καθορισμένο περιεχόμενο είναι γεγονός ότι:

- **προωθούν** νέες αντιλήψεις στην αναπτυξιακή – πολιτισμική ζωή ενός τόπου,
- **εξυπηρετούν** την συνεργασία ή τον ανταγωνισμό μεταξύ ιαματικών λουτροτόπων,
- **βοηθούν** τους επισκέπτες που αναζητούν ίαση ή πρόληψη ή ευεξία, να έχουν σαφή πληροφόρηση
- **προστατεύουν** από την παραπλάνηση τους επισκέπτες
- **διασφαλίζουν** ποιοτικά τοπικά πρότυπα αλλά και πρότυπα για το σύνολο του ελληνικού θερμαλισμού και
- **αναδεικνύουν** το λουτρολογικό πλούτο σε ένα τόπο γενικά και ειδικά.

Τέλος, από την προσέγγιση που είχα στο θέμα των εννοιών εκτιμώ ότι μέχρι σήμερα δεν υπήρξε ανάλογος προβληματισμός έτσι ώστε να υπάρχει μια ελάχιστη έστω παιδεία για το αντικείμενο. Η αναφορά μας π.χ. των πάντων ως λουτρά δεν διασφαλίζει τη διαφάνεια στην προσφορά λουτροθεραπείας και ενίοτε παραπλανάται ο επισκέπτης που αναζητά τόπο και τρόπο υδροθεραπείας ή πρόληψης ή ευεξίας. Παράλληλα χάνει το ίδιο το αντικείμενο το περιεχόμενο του, που για τη χώρα μας έχει μεγάλη σημασία.

Συνοψίζοντας όλα αυτά προκύπτουν οι εξής βασικές έννοιες και ορισμοί:

- ❖ **Ιαματικοί φυσικοί πόροι:** “ Είναι φυσικά θεραπευτικά μέσα του εδάφους, της θάλασσας και του κλίματος που συνδέονται με συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο και που στην πρωτογενή αυθεντική τους κατάσταση εμφανίζουν ή και αποδεικνύουν με βάση την πρακτική εμπειρία του παρελθόντος ή τη σύγχρονη επιστημονική τεκμηρίωση την ιδιότητα να ασκούν ιδιαίτερες βιολογικές δράσεις οι οποίες και αξιοποιούνται στη φροντίδα της ανθρώπινης υγείας (θεραπεία, πρόληψη, αποκατάσταση).
- ❖ Ως ιαματικοί φυσικοί πόροι θεωρούνται φυσικά νερά (θερμά ή ψυχρά), ατμοί, φυσικά αέρια ή πηλοί, που έχουν ιαματικές ιδιότητες, αναγνωρισμένες σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου” (Ν. 3498/2006).
- ❖ **Ιαματική πηγή:** “ Είναι φυσική ανάβλυση ή και άντληση ιαματικού φυσικού πόρου με τα τυχόν έργα υδροληψίας ή φυσική δημιουργία ιαματικού πηλού” (Ν. 3498/2006).
- ❖ **Ιαματικά νερά και ιαματικά αέρια:** “ Είναι τα νερά ή τα αέρια εκείνα που αναβλύζουν με φυσικό τρόπο ή λαμβάνονται με τεχνικό έργο, τα οποία λόγω

των φυσικών ή χημικών ή φυσικοχημικών τους χαρακτηριστικών εμφανίζουν ή και αποδεικνύουν την ικανότητά τους να ασκούν ιδιαίτερες βιολογικές δράσεις οι οποίες αξιοποιούνται στη θεραπεία” (Αγγελίδης, 2008).

- ❖ **Τουρισμός υγείας:** Κατά την γνώμη μου, για να προσεγγίσουμε εννοιολογικά τον όρο «τουρισμός υγείας» οφείλουμε να δούμε τις έννοιες α) *τουρισμός* και β) *υγεία* και στη συνέχεια να ενοποιήσουμε και να συγκροτήσουμε ένα νέο ορισμό.

- **Υγεία:** “Είναι η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι η απλή απουσία της αρρώστιας ή της αναπηρίας” (Τούντας, 1999).

- **Τουρισμός:** “Η προσωρινή μικρής χρονικής διάρκειας μετακίνηση των ανθρώπων σε προορισμούς εκτός του συνήθη τόπου διαμονής ή εργασίας τους καθώς και οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια παραμονής τους στους προορισμούς αυτούς” (Rogers and Slinn, 1993).

Επομένως, **Τουρισμός Υγείας:** Είναι η προσωρινή μικρής χρονικής διάρκειας μετακίνηση των ανθρώπων, όχι λόγω αρρώστιας ή κάποιας αναπηρίας μόνο αλλά και για μια επιθυμητή σωματική, ψυχική και κοινωνική ευεξία σε προορισμούς εκτός του συνήθη τόπου διαμονής ή εργασίας τους καθώς και οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια παραμονής του στις τοποθεσίες αυτές.

Εναλλακτικά, ως **Τουρισμός Υγείας:** “Προσδιορίζεται η σκόπιμη προσπάθεια μιας τουριστικής υπηρεσίας (π.χ. ξενοδοχείο) ή τοποθεσίας (π.χ. Baden- Ελβετία ή Bath- Βρετανία) να προσελκύσει τουρίστες προβάλλοντας τις υπηρεσίες και τις εγκαταστάσεις υγείας που διαθέτει, σε συνδυασμό με τις συνήθεις τουριστικές υπηρεσίες και εγκαταστάσεις. Αυτές οι υπηρεσίες υγείας είναι δυνατό να περιλαμβάνουν ιατρικές εξετάσεις από εξειδικευμένους γιατρούς και νοσοκόμες στο θέρετρο ή στο ξενοδοχείο, υδροθεραπεία, ειδική δίαιτα, ειδικές θεραπευτικές αγωγές για διάφορες ασθένειες. Πολλές εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας έχουν αναπτυχθεί σε περιοχές με θερμές πηγές” (Διδασκάλου, 1999).

- ❖ **Τουρισμός ευεξίας:** Όπως και στην περίπτωση του τουρισμού υγείας έτσι και εδώ για να προσδιορίσουμε εννοιολογικά τον όρο τουρισμό ευεξίας πρέπει πρώτα να δούμε την έννοια της ευεξίας.

- **Ευεξία:** Για την ευεξία τα λεξικά ορίζουν: α) “Γενική αίσθηση πολύ καλής σωματικής κατάστασης κυρίως υγείας με συνέπεια τη δημιουργία ευχάριστης ψυχικής διάθεσης” (λεξικό της κοινής νεοελληνικής, 1999) και β) “Καλή κατάσταση της υγείας” (Τεγόπουλος- Φυτράκης, 1993).

- Από τα μαθήματα του διεθνούς επιμορφωτικού σεμιναρίου της EuropeSpa που πραγματοποιήθηκε στις 4-5 Μαρτίου στο Βερολίνο (International 2-days Training Course) τη λέξη Wellness την αποδίδουμε με τον όρο Ευεξία. Ο όρος αποδίδεται ως εξής:

“ 70 ο Donald B. Ardell περιγράφει την ευεξία σαν κατάσταση ευζωίας και ικανοποίησης σε σχέση με τους εξής

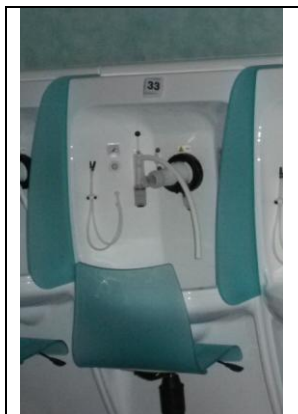
παράγοντες: 1) Την προσωπική ευθύνη, 2) Την διατροφή, 3) Την φυσική άσκηση, 4) Τον έλεγχο του στρες και 5) Την ευαισθησία για το περιβάλλον”.

Συνθέτοντας τα παραπάνω θα υποστηρίξαμε ότι **Τουρισμός Ευεξίας**: Είναι η προσωρινή μικρής χρονικής διάρκειας μετακίνηση των ανθρώπων με γενική αίσθηση πολύ καλής σωματικής κατάστασης, σε προορισμούς εκτός του συνήθη τόπου διαμονής ή εργασίας τους καθώς και οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια παραμονής τους στους προορισμούς αυτούς και με στόχο τη δημιουργία ευχάριστης ψυχικής διάθεσης.

- ❖ Από το ίδιο διεθνές επιμορφωτικό σεμινάριο προέρχεται και ο ορισμός **Ιατρική Ευεξία (Medical Wellness)**: “ Πλήθος ορισμών για την ιατρική/θεραπευτική ευεξία έχουν προταθεί από διάφορους οργανισμούς. Ο ορισμός σύμφωνα με τη EuroSpa είναι: Ένα μέτρο ευεξίας που εστιάζει στη βελτίωση της φυσικής κατάστασης του επισκέπτη συνδυάζοντας την ιατρική (αρχική και τριτογενή) πρόληψη υπό την επίβλεψη ενός γιατρού”.
- ❖ **Θερμαλισμός**: “ Το ευρύ πεδίο των θεραπευτικών και προληπτικών για την υγεία εφαρμογών, ενεργειών και δράσεων που πραγματοποιούνται σε περιοχές οι οποίες διαθέτουν αναγνωρισμένους από την πολιτεία ιαματικούς φυσικούς πόρους, ιδιαίτερα περιβαλλοντικά – πολιτισμικά χαρακτηριστικά, και ανάλογες προς τούτο θερμαλιστικές εγκαταστάσεις” (Αγγελίδης, 2008).
- ❖ **Θερμαλιστική θεραπεία**: “ Είναι το σύνολο των ενεργειών και σχέσεων με το ιαματικό νερό, τα αέρια, τον πηλό και το περιβάλλον που πραγματοποιούνται σε ένα θερμαλιστικό κέντρο με στόχο την φροντίδα της ανθρώπινης σωματικής, ψυχικής και πνευματικής υγείας και ευεξίας” (Αγγελίδης, 2008).
- ❖ **Θερμαλιστικό κέντρο ή (μονάδα θερμαλιστικής θεραπείας) ή (μονάδα ιαματικής θεραπείας)**: “ Είναι χώρος με ειδικές εγκαταστάσεις, κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό στον οποίο γίνεται χρήση ιαματικών φυσικών πόρων υπό ιατρική παρακολούθηση για λόγους υγείας (προληπτικούς ή θεραπευτικούς) φυσικής αποκατάστασης ή αναζωογόνησης με την εφαρμογή μορφών εξωτερικής ή εσωτερικής υδροθεραπείας ή πηλοθεραπείας ή άλλων επιστημονικώς αναγνωρισμένων μεθόδων” (Αγγελίδης, 2008).
- ❖ Οι θερμαλιστικές θεραπείες, με χρήση ιαματικού φυσικού πόρου, διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:
 1. **Θερμαλιστικές θεραπείες- υδροθεραπείες** σε ατομικούς λουτήρες, σε λουτήρες ειδικών θεραπειών και σε κοινόχρηστες πισίνες. Οι μορφές είναι:
 - **Λουτροθεραπεία** (balneotherapie): “ Γενικός όρος για θεραπεία χρησιμοποιώντας φυσικό θερμό νερό, από πηγή, μεταλλικό ή θαλάσσης, ως κομμάτι μιας ρυθμιστικής θεραπείας που προκαλεί χαλάρωση, βελτίωση της κυκλοφορίας, έλεγχο της θερμοκρασίας, τόνωση του ανοσοποιητικού συστήματος, μείωση του πόνου, αύξηση της διούρησης και επιφέρει αποτοξίνωση ενώ παράλληλα

αναζωογονεί το σώμα. Η λουτροθεραπεία συνήθως χρησιμοποιείται για δερματικά προβλήματα και συμπεριλαμβάνει θεραπείες με πυλό, φυσικά θεραπευτικά αέρια και θεραπευτικές κλιματικές συνθήκες” (Von Storch, 2012).

- **Ποσιθεραπεία** (υδροπινοθεραπεία): “Βασίζεται στη λήψη μεταλλικού νερού για θεραπευτικό σκοπό σύμφωνα με τον τρόπο και την ποιότητα που προσδιορίζεται από έναν ειδικό. Έχει αποτελέσματα "καθαρτικού" και ιδιαίτερα στο πεπτικό και ουροποιητικό σύστημα”.
- **Βιομηχανική χρήση**: “Εμφιάλωση ιαματικού νερού για χρήση εκτός του τόπου εμφάνισης ή παραγωγής του” (Αγγελίδης, 2008).
- **Εισπνοθεραπεία** (εικόνα 2.3): “Εξάσκηση της κινητικότητας και της τακτικής για τη βελτίωση της αναπνοής (βελτιώνοντας τον αερισμό, την αναπνοή, κρατώντας την αναπνευστική οδό ελεύθερη, εξοικονομώντας την διαδικασία της αναπνοής, κτλ.). Η εισπνοθεραπεία έχει διάφορους στόχους, συμπεριλαμβανομένης της επανάληψης εκμάθησης του φυσιολογικού ρυθμού της αναπνοής, της αναπνευστικής κατεύθυνσης, της κινητικότητας του θώρακος και της χαλάρωσης. Τα μέτρα που ισχύουν αφορούν τις τακτικές αναπνοής, τα βήματα έκκρισης- διάλυσης, τον εξοπλισμό (π.χ. μέτρηση της έντασης της αναπνοής) και υποστηρικτικά μέσα (ειδικό μασάζ, φυσιοθεραπεία)” (Von Storch, 2012).
Εναλλακτικά, **Εισπνοθεραπεία** είναι: “ Η αγωγή με εισπνοή ή διοχέτευση στην αναπνευστική κοιλότητα ιαματικού νερού σε κατάσταση ατμού” (Schenone, 2010).
- **Ρυνοπλήσεις** (irrigazioni) (εικόνα 2.3): “Ειδική αγωγή σε ένα όργανο δια μέσου πλύσεων με μεταλλικό νερό (πλύσεις ρινικές, κολπικές, κυστικές)” (Schenone, 2010).

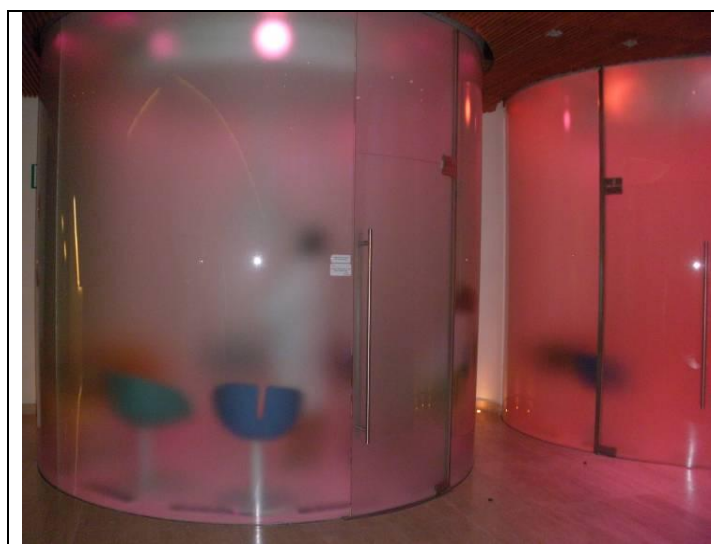
Εικόνα 2.3: Λουτρόπολη Chianciano Terme

2. **Πηλοθεραπεία:** “ Ο όρος πηλοθεραπεία χρησιμοποιείται στην Ευρώπη με διαφορετικούς τρόπους. Στην Ιταλία, αναφέρεται σε λάσπη (πηλός), η οποία παρασκευάζεται με στερεή άργιλο σε μύξη με μεταλλικό νερό ή φυσική λάσπη πλούσια σε οργανικά υλικά (λίμνη από ιζήματα, άλατα θερμών πηγών, κτλ.). Η λάσπη, που είναι πλούσια σε μέταλλα αναμιγνύεται με μεταλλικό (ιαματικό νερό), υποβάλλεται σε μία αργή "διαδικασία ωρίμανσης" σε δεξαμενές ή λεκάνες 9-12 μήνες, η οποία χρησιμεύει για να εμπλουτιστεί το υλικό με θερμοφίλους οργανισμούς (ιδιαίτερα από βακτήρια και άλγη), με μεταλλικά χημικά στοιχεία και ιχνοστοιχεία και να αποκτήσει τις ζητούμενες φυσικές ιδιότητες (πυκνότητα, ομοιογένεια, πλαστικότητα, κ.α.) πριν από κάθε χρήση. Στη Γερμανία, ο όρος πηλοθεραπεία υποδηλώνει έναν μεταλλικό ανόργανο πηλό από ηφαιστειακά ιζήματα που χρησιμοποιείται για θερμοθεραπεία” (Von Storch, 2012).
Εναλλακτικά: α) “ Αγωγή με επικάλυψη (επιθέματα) ή άμεση ολική επαφή του σώματος ή μερική επαφή με θερμό ιαματικό πηλό σε θεραπευτήρια ή φυσικούς χώρους- ταμειυτήρες” (Αγγελίδης, 2008).
β) “ Αγωγή σε ένα μέρος του σώματος στο οποίο εφαρμόζεται θερμός θεραπευτικός πηλός μίγματος με νερό ή λάδι” (Schenone, 2010).
3. **Σπηλαιοθεραπεία:** “ Αγωγή μέσω εφίδρωσης λόγω ειδικών κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν μέσα σε φυσικό ή τεχνητό σπήλαιο”.
4. **Κλιματοθεραπεία:** “ Κλιματοθεραπεία είναι η θεραπεία των ασθενών με την αλλαγή της έκθεσής τους στα φυσικά και χημικά αποτελέσματα της ατμόσφαιρας, προσαρμοσμένα στους φυσικούς περιβαλλοντικούς παράγοντες που επιτυγχάνονται παράλληλα με τη μείωση των επιβλαβών περιβαλλοντικών καταστάσεων. Η κλιματοθεραπεία πραγματοποιείται στη θάλασσα (θαλασσοθεραπεία), σε ορεινές περιοχές με χαμηλό και υψηλό υψόμετρο. Μία ειδική μορφή της κλιματοθεραπείας είναι η υπόγεια θεραπεία (σπηλαιοθεραπεία) σε υγρά, κρύα σπήλαια (συνήθως σε παλαιά ορυχεία). Το τοπικό κλίμα (υψηλή σχετικά υγρασία και χαμηλή θερμοκρασία αέρα σε συνδυασμό με ένα εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο από αλλεργιογόνα και σκόνη στον αέρα) παρέχει ανακούφιση για τους ασθενείς με αναπνευστικές ασθένειες” (Von Storch, 2012).
Με την έννοια : “ Αναφερόμαστε σε τόπο ή τοποθεσία ο οποίος διαθέτει θεραπευτικά εφαρμόσιμο και εμπειρικά δοκιμασμένο βιοκλίμα με δυνατότητα παροχής ερεθισμάτων του κλίματος σε ελεγχόμενη ποσότητα, αυξημένες απαιτήσεις από την ποιότητα του αέρα και για τον τόπο πραγματοποιήθηκε προσδιορισμός των ιατρικά αναγνωρισμένων κύριων θεραπευτικών ενδείξεων και αντενδείξεων με επιστημονικές γνωματεύσεις” (Frickl, 2005).
5. **Θαλασσοθεραπεία:** α) “ Με τον όρο αυτό εννοούμε τη φροντίδα της ανθρώπινης σωματικής, ψυχικής υγείας και ευεξίας με τη χρήση

θαλάσσιου νερού, πηλοειδών, άμμου, φυκιών και αυτή του παραθαλάσσιου κλίματος” (Αγγελίδης, 2008).

β) “Θεραπεία που πραγματοποιείται με τη χρήση θαλάσσιων προϊόντων: αλατούχο νερό (πλούσιο σε ιώδιο και ιχνοστοιχεία), άλγες και πηλούς. Είναι ιδανική για πόνους αρθρώσεων και με άριστα αποτελέσματα σε εφαρμογές για την ομορφιά του δέρματος” (Schenone, 2010).

6. **Κρυοθεραπεία:** “Στην κρυοθεραπεία, ένα κρύο ερέθισμα χρησιμοποιείται θεραπευτικά. Η τοπική κρυοθεραπεία (η διάρκεια της οποίας εξαρτάται από τον τύπο της εφαρμογής) οδηγεί σε μία σημαντική μείωση της θερμοκρασίας του ιστού, που συμπεριλαμβάνεται βαθιά κάτω από το δέρμα. Οι απαιτήσεις για χαμηλές θερμοκρασίες μπορούν να παραχθούν με τη χρήση πακέτων νερού, τοπικού κρύου αέρα ή εξάτμιση του υγρού αζώτου (προς τα κάτω μείον 160°C στην έξοδο της μονάδας” (Von Storch, 2012).
7. **Αρωματοθεραπεία** (Εικόνα 2.4): “Η εφαρμογή αιθέριων ελαίων σώματος π.χ. για εισπνοή, για θεραπείες μασάζ προσώπου και/ ή τριχωτού κεφαλής ή αναδιπλώσεις που προκαλούν χαλάρωση και βελτίωση της κυκλοφορίας μέσω της χρήσης αρωματικών απαραίτητων ελαίων που προέρχονται από τα φυτά. Ο σύνθετος χημικός συνδυασμός αυτών των αρωματικών μορίων εμφανίζει θετικές επιδράσεις σε σχέση με το κεντρικό νευρικό σύστημα και μία αρμονία του φυτικού συστήματος. Επιπλέον, προωθούν την κυκλοφορία του αίματος, έχουν ενδοκρινικά αποτελέσματα, τονώνουν, βελτιστοποιούν και εναρμονίζουν τις αυτό-θεραπευτικές δυνάμεις” (Von Storch, 2012).

Εικόνα 2.4: Ιαματικά Λουτρά termal sensory στο Chianciano

8. **Αντροθεραπεία** (Antrotherapie): “ Η έκθεση σε υδρατμούς θερμών πηγών που πραγματοποιείται σε θερμά σπήλαια με υδρατμούς που φθάνουν τους 98% και σε ξηρά υπέρθερμα σπήλαια με χαμηλή υγρασία. Η δεύτερη περίπτωση (ξηρό σπήλαιο) αναφέρεται ως σπήλαιο εφίδρωσης (ιδρωτήριο) και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην αρχαία Σπάρτη από την οποία το πήραν οι Ρωμαίοι, το χρησιμοποίησαν σε μεγάλο βαθμό (χώρος εφίδρωσης δια ξηρού αέρα-ατμόλουτρο) και το ονόμασαν *Laconicum*” (Εμμανουήλ, 1936).
- ❖ **Θερμαλιστικός τόπος:** “ Θερμαλιστικοί τόποι (περιβαλλοντικά θερμαλιστικά τοπικά συστήματα) είναι περιοχές (τόποι, τοποθεσίες), οι οποίες χαρακτηρίζονται για τα ιδιαίτερα οικολογικά, ιστορικά, πολιτισμικά τους δεδομένα και διαθέτουν αναγνωρισμένο, έναν ή περισσότερους ιαματικούς φυσικούς πόρους ή ακόμη και τις προϋποθέσεις για θεραπείες ίασης, πρόληψης, ευεξίας και αποκατάστασης παθήσεων του ανθρώπου” (Αγγελίδης, 2008).
 - ❖ **Θερμαλιστικοί τόποι ανάρρωσης:** “ Είναι περιοχές (τοπικά περιβαλλοντικά θερμαλιστικά συστήματα ή τόποι ή τοποθεσίες) που ευνοούνται από τις τοπικές φυσικές συνθήκες, ιδιαίτερα το κλίμα, και διαθέτουν έναν ή περισσότερους ιαματικούς φυσικούς πόρους” (Fricke, 2005).
 - ❖ **Κέντρα θαλασσοθεραπείας:** “ Είναι ειδικές εγκαταστάσεις στις οποίες παρέχονται με αναγνωρισμένες μεθόδους υπηρεσίες φροντίδας της ανθρώπινης υγείας, φυσικής κατάστασης, ευεξίας με τη χρήση ιαματικών φυσικών πόρων, θαλασσινού νερού και αυτή του παραθαλάσσιου κλίματος υπό ιατρική παρακολούθηση” (Αγγελίδης, 2008).

Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι σύμφωνα με την International Spa Association, στην ευρύτερη έννοια του «τουρισμού υγείας- ευεξίας» εντάσσονται και οι διάφορες κατηγορίες των κέντρων Spa που καλύπτουν τις υπηρεσίες ευεξίας με την ευρύτερη έννοια και συνδυάζονται ή δύνανται να συνδυαστούν με φυσικούς ιαματικούς πόρους. Τέτοια είναι:

- ***Mineral springs Spa:*** “ Εγκαταστάσεις που διαθέτουν θερμομεταλλικά νερά ή θαλάσσιο νερό, το οποίο χρησιμοποιείται ως βάση για διάφορες θεραπείες (υδροθεραπεία, λουτροθεραπεία) ”.
- ***Resort/Hotel Spa:*** “ Προσφέρουν πλήθος υπηρεσιών για την περιποίηση και τη διατήρηση της καλής φυσικής κατάστασης. Οι υπηρεσίες αυτές αποτελούν συμπληρωματικό τμήμα του τουριστικού πακέτου”.

Άλλα κέντρα Spa που δεν συνδυάζονται με φυσικούς πόρους παρά μόνο με το είδος του τουριστικού ταξιδιού διακρίνονται σε:

- ***Cruise Ship Spa:*** “ Εντάσσονται στην πραγματοποίηση κρουαζιέρας μέσα στα πολυτελή κρουαζιερόπλοια και προσφέρουν μεταξύ άλλων και περιποίηση προσώπου- σώματος και υγιεινή διατροφή”.

- **Destination Spa:** “ Παρέχουν υψηλής ποιότητας διαμονή και εξατομικευμένα προγράμματα για την βελτίωση της υγείας και τη διαμόρφωση υγιεινού τρόπου ζωής”. Ανάλογα το αντικείμενο στο οποίο επικεντρώνονται διακρίνονται σε:
 - ο **New Age and Holistic Spa** με έμφαση στις εναλλακτικές θεραπευτικές μεθόδους, την χορτοφαγία και την μακροβιοτική διατροφή.
 - ο **Weight Loss Spa** με έμφαση στην απώλεια βάρους
 - ο **Sports and Adventure Spa** με έμφαση στις υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες (Κούρκουλου, 2011).

Στην καθημερινή δραστηριότητα «υγείας- ευεξίας», που μπορεί να μην έχουν και άμεση «τουριστική ταυτότητα», εντάσσονται τα:

- **Club Spa:** Η σύγχρονη εξέλιξη των κέντρων άθλησης- γυμναστηρίων, με πρωταρχικό σκοπό τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης σε ημερήσια βάση.
- **Day Spa:** Η σύγχρονη εξέλιξη των ινστιτούτων αισθητικής.
- **Medical Spa:** Μπορούν να περιληφθούν σε οποιαδήποτε από τις παραπάνω κατηγορίες και αφορούν την ιατρική περιποίηση από εξειδικευμένο προσωπικό και χρησιμοποιώντας ιατρικό εξοπλισμό, για την αποκατάσταση ή τη θεραπεία διάφορων παθήσεων.

❖ **Ιαματικός τουρισμός:** “ Είναι ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε περιοχές, τόπους, τοποθεσίες των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση ενός τουλάχιστον αναγνωρισμένου ιαματικού φυσικού πόρου σε ειδικές εγκαταστάσεις” (ν. 3498/2006).

❖ **Επιχειρήσεις ιαματικών φυσικών πόρων: Επιχείρηση ιαματικού νερού- επιχείρηση ιαματικού σπηλαίου- επιχείρηση θεραπείας με πηλό:** “ Είναι επιχειρήσεις ή ιδρύματα ή... τα οποία διαθέτουν ένα τουλάχιστον φυσικό ιαματικό πόρο τον οποίο εμφιαλώνουν εφόσον πρόκειται για νερό ή τυποποιούν εφόσον πρόκειται για πηλό και τον οποίο θέτουν στην κυκλοφορία ως φάρμακο μετά από την εφαρμογή των κανόνων που ορίζει η πολιτεία” (Αγγελίδης, 2008).

Παρόμοιου τύπου επιχειρήσεις είναι αυτές που διαθέτουν ιαματικό φυσικό πόρο και μετά από αξιολόγηση της αρμόδιας επιτροπής μπορούν να έχουν και προσδιοριστικό χαρακτήρα π.χ. ιαματικά λουτρά πλούσια σε φθόριο ή ιαματικά λασπόλουτρα κ.α.

❖ **Λουτρόπολη:** “ Θεωρείται όταν α) έχει επιστημονικά αναγνωρισμένο και εμπειρικά αποδεδειγμένο ιαματικό φυσικό πόρο στο περιβάλλον της β) η τοποθεσία και το κλίμα της δεν επηρεάζουν της δυνατότητες θεραπείας, ανάρρωσης και ανάπαυσης γ) διαθέτει αντίστοιχα του σκοπού επαρκείς εγκαταστάσεις και δυνατότητες εφαρμογών του θεραπευτικού μέσου δ) οι κύριες ενδείξεις θεραπείας και αντενδείξεις έχουν αναγνωρισθεί και ανακοινωθεί επιστημονικά” (Αγγελίδης, 2009).

- ❖ **Θερμαλιστικό θέρετρο:** “ Είναι τόποι ή περιοχές Δήμων ή Κοινοτήτων που:
 - α) διαθέτουν ευνοϊκές για το σκοπό κλιματικές συνθήκες β) έχουν ένα ή περισσότερους αναγνωρισμένους ιαματικούς φυσικούς πόρους γ) κατάλληλες εγκαταστάσεις για την εφαρμογή του ιαματικού/ων μέσου δ) χώρους ανάπαυσης και στο άμεσο περιβάλλον της πάρκα και πρασιές σε επαρκή αριθμό ε) η κατά μέσον όρο διάρκεια παραμονής των επισκεπτών είναι κατά κανόνα τουλάχιστον 5 μέρες ζ) τα φυσικά, χημικά στοιχεία και οι ιαματικές ιδιότητες του φυσικού πόρου έχουν ανακοινωθεί επιστημονικά” (Frickl, 2005).
- ❖ **Ιαματικά λουτρά (επιχείρηση ιαματικών λουτρών, ή επιχείρηση θερμαλισμού):** “ Είναι αυτά που διαθέτουν α) ιαματικό φυσικό μέσο επιστημονικά αναγνωρισμένο και εμπειρικά αποδεδειγμένο β) η τοποθεσία και το κλίμα δεν επηρεάζουν τις δυνατότητες ανάρρωσης και ανάπαυσης και ελέγχονται σε χρονικά διαστήματα γ) διαθέτει διάφορες δυνατότητες παροχής υπηρεσιών για την εφαρμογή του ιαματικού μέσου δ) οι κύριες ενδείξεις θεραπείας και αντενδείξεις έχουν αναγνωρισθεί και ανακοινωθεί επιστημονικά” (Fricke, 2005).
- ❖ **Τοπικό θερμαλιστικό-τουριστικό σύστημα π.χ. Αιδηψού, Κ. Βούρλων, Λουτρακίου κ.α. λουτροτόπων:** “ Είναι το ευρύ πεδίο των θεραπευτικών και προληπτικών για την υγεία εφαρμογών, καθώς και άλλων ενεργειών και δράσεων για την ανθρώπινη ευεξία, αποκατάσταση, φυσική κατάσταση που πραγματοποιούνται στο όμορφο, εναλλασσόμενο και υγιές θερμαλιστικό περιβάλλον της ...των..του.. το οποίο διαθέτει αναγνωρισμένους ιαματικούς φυσικούς πόρους, οικολογικά- πολιτισμικά χαρακτηριστικά, και ανάλογες προς τούτο θερμαλιστικές εγκαταστάσεις” (Fricke, 2005).

Ακόμα, ο όρος **βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη** διαφοροποιείται ανάλογα με τις κοινωνίες και τα περιβάλλοντα. Οι όροι αειφορία και βιωσιμότητα επινοήθηκαν για να σηματοδοτήσουν εκείνη την οικονομική μεγέθυνση, που δε θα καταστρέφει κατά τρόπο μη αναστρέψιμο τους φυσικούς πόρους και τις φυσικές συνθήκες του πλανήτη.

Καθώς δε, κάθε ανθρώπινη δράση δεν είναι παρά μια παρέμβαση σε υλικά ή μη υλικά στοιχεία και δεδομένα, φαίνεται πως η βιωσιμότητα αποτελεί το μέτρο της αποτελεσματικής παρέμβασης των ανθρώπινων κοινωνιών πάνω στη φύση, στον άνθρωπο και στις ιδέες. Μια τέτοια εννόηση της βιωσιμότητας και του βιώσιμου, προϋποθέτει έναν ευρύ κοινωνικό διάλογο, ικανό να κερδίσει μια εξίσου ευρεία κοινωνική συναίνεση μεταξύ πολιτών και θεσμικών φορέων, πολιτών και επιχειρηματιών. Μόνο με αυτόν τον τρόπο, η επιχειρηματικότητα περί τον "θερμαλισμό- ιαματικό τουρισμό" θα αναπτυχθεί χωρίς να περιθωριοποιεί ανθρώπους και κοινωνικές ομάδες και χωρίς να υποβαθμίζει το πρωταρχικό "φυσικό είναι" (Αγγελίδης, 2008).

Επιπλέον, ο όρος αειφόρος βιώσιμη ανάπτυξη χρησιμοποιήθηκε ευρέως και συνδέθηκε με τη συνετή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και τη συμβατή με το περιβάλλον ανάπτυξη. Σύμφωνα με το δημοσίευμα World conservation strategy η βιώσιμη ανάπτυξη στηρίζεται στη διατήρηση των συστημάτων που υποστηρίζουν τη ζωή, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Στην έκθεση "our common future" που συντάχθηκε από την παγκόσμια

επιτροπή για το περιβάλλον και την ανάπτυξη το 1987, η βιώσιμη αειφόρος ανάπτυξη επεκτείνεται σε πολιτικούς παράγοντες, οικονομικούς παράγοντες και αναγνωρίζει την ανάγκη δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο, με τη συνεργασία όλων των χωρών (Αγγελίδης, 2008)

Μέχρι σήμερα, πολλές συζητήσεις έχουν γίνει και πολλά έχουν γραφεί για την βιώσιμη ανάπτυξη. Το κρίσιμο ζητούμενο είναι η αλληλεπίδραση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και του περιβάλλοντος, καθώς και πώς θα σπάσει ο κρίκος που συνδέει την οικονομική ανάπτυξη με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και την παραγωγή αποβλήτων.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να ορίσουμε τη βιωσιμότητα ως θεμιτό στόχο της αειφόρου ανάπτυξης και να τον θεωρήσουμε κινούμενο και εξελισσόμενο. Θα μπορούσε επίσης να περιγραφεί η βιωσιμότητα ως μια διαδικασία με αρχή, αλλά χωρίς τέλος. Μια διαδικασία η οποία θέτει σε δοκιμασία τις επιλογές και αποφάσεις μας, τις προτεραιότητες, τις συνήθειες, τις πεποιθήσεις και τις αξίες μας που θεωρούνται βασικά για να καταφέρουμε να αναπτύξουμε τον ιαματικό τουρισμό στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΡΜΑΛΙΣΤΙΚΟΥ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

3.1 Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή οι επιχειρήσεις ιαματικών φυσικών πόρων δεν θα πρέπει να επικεντρώνονται μόνο στην παροχή υπηρεσιών γύρω από το ιαματικό νερό. Είναι αναγκαίο για την επιβίωση τους να αναβαθμίσουν τις θερμοαλιστικές τους εγκαταστάσεις και να δημιουργήσουν δραστηριότητες που θα προσελκύσουν όλο και περισσότερο κόσμο. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο αν αντιμετωπιστεί ένα θερμοαλιστικό κέντρο σαν σύστημα που επηρεάζεται από τον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό του περίγυρο.

Η Παπαγεωργίου (2009) υπογραμμίζει ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα με ένα σημαντικό πλούτο σε θερμομεταλλικές – ιαματικές πηγές, που ήδη από την αρχαιότητα προσέλκυσαν πλήθος ανθρώπων λόγω των αξιόλογων θεραπευτικών ιδιοτήτων τους.

Αναμφίβολα, η δραστηριότητα αυτή του θερμοαλισμού στη χώρα μας πέρασε από διάφορα στάδια ύφεσης και ακμής ανά τους αιώνες, μέχρι να φτάσει στις μέρες μας για να αποτελέσει τον πυρήνα μιας από τις μορφές τουρισμού που η Ελλάδα προσφέρει στη σύγχρονη εποχή.

Ωστόσο, για να μπορέσει να προκαλέσει το ενδιαφέρον και άλλων θερμοαλιστών, ακόμα και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι απαραίτητος ο εκσυγχρονισμός του θερμοαλιστικού- τουριστικού συστήματος, πλην ελαχίστων περιπτώσεων οι οποίες προέρχονται στο σύνολό τους από ιδιώτες επενδυτές.

Για να επέλθει όμως ο εκσυγχρονισμός βασική ανάγκη αποτελεί η μελέτη των διαφόρων δραστηριοτήτων γύρω από μια λουτρόπολη σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης, που λειτουργούν σαν πρότυπα, καθώς και η προβολή των δραστηριοτήτων σε ιαματικές λουτροπόλεις της Ελλάδας.

3.2 Δραστηριότητες στην Ευρώπη

➤ Η δραστηριότητα του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος στην Ιταλία- παράδειγμα δραστηριοτήτων της λουτρόπολης του Chianciano Terme

Η δραστηριότητα του θερμαλισμού αποτελεί τομέα της οικονομίας των περιφερειών της Ιταλίας και ασκείται δια μέσου συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου που αφορά ξεχωριστά κάθε διοικητική περιφέρεια.

Η διαχείριση κάθε θερμαλιστικής εφαρμογής διαμορφώνεται από το συμβούλιο επιχειρήσεων θερμαλισμού. Συγκεκριμένα, το σύνολο των επιχειρήσεων θερμαλισμού κάθε περιφέρειας συνέρχεται και συνεδριάζει κάθε χρόνο διαμορφώνοντας τις τιμές, τις παροχές υπηρεσιών, τις δηλώσεις νέων υπηρεσιών θερμαλισμού εφόσον δημιουργήθηκαν και τις επικαιροποιήσεις εφόσον ζητηθούν από τις κεντρικές υπηρεσίες του κράτους για ορισμένα θέματα.

Η πρακτική αυτή πραγματοποιείται κάθε χρόνο και αποτελεί τη βάση για τη λειτουργία κάθε θερμαλιστικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται στην Ιταλία.

Επιπλέον, ως ανθρώπινη κοινωνική δράση ο θερμαλισμός στην Ιταλία διαχωρίζεται σε δύο ενότητες:

- Η πρώτη ενότητα αφορά ενέργειες που έχουν σχέση με τις θερμαλιστικές θεραπείες και οι οποίες εντάσσονται στο εθνικό σύστημα υγείας.
- Η δεύτερη ενότητα αφορά κυρίως επιθυμίες για ευεξία, αισθητική, κ.α. τα οποία ο επισκέπτης πραγματοποιεί με δική του ευθύνη.

Επομένως, ο τρόπος, η μεθοδολογία, οι τεχνικές και η διάρκεια των θερμαλιστικών δραστηριοτήτων ή ενεργειών που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις θερμαλισμού στην Ιταλία δίνουν διαφορετικό περιεχόμενο και ιδιαίτερη σημασία στη θεραπευτική αγωγή.

Ένα ιδιαίτερο παράδειγμα λουτρόπολης της Ιταλίας που αξίζει να περιγράψω στην παρούσα εργασία γιατί αποτελεί πρότυπο για τις δραστηριότητες που παρέχει και το πώς λειτουργούν είναι το: **Chianciano Terme**.

Η λουτρόπολη Chianciano Terme τοποθετείται 70 χλμ. Νότιο- ανατολικά της πόλης Σιένα. Ανατολικά της λουτρόπολης διέρχεται ο εθνικός δρόμος που συνδέει τις πόλεις Μπολόνια, Φλωρεντία με τη Ρώμη (Εικόνα 3.1). Αναλυτικότερα:

1. Η προσβασιμότητα στη λουτρόπολη είναι εύκολη, ευχάριστη και πραγματοποιείται με όλα τα μεταφορικά μέσα (Editalia, 1980).

Εικόνα 3.1:
χάρτης Chianciano Terme

2. Στο περιβάλλον της περιοχής των θέρμων δημιουργήθηκαν διαδρομές, "μονοπάτια" των 5 και 7 χιλιομέτρων με ιδιαίτερες κατασκευές γεφυρών και στάσεων ενημέρωσης για τα ποιοτικά στοιχεία του περιβάλλοντος.
3. Δημιουργήθηκε "πάρκο τέχνης και πολιτισμού" με ιστορικά κτίρια, διατηρήθηκε η παλαιά πόλη που χαρακτηρίστηκε "ιστορικό κέντρο" και προβλήθηκαν άλλα ανθρώπινα αποθέματα από την παράδοση που είναι διαθέσιμα στους επισκέπτες και δίνουν περιεχόμενο στην τουριστική εικόνα της περιοχής (Εικόνα 3.2).
4. Παρασκευάζεται θεραπευτικός πηλός με αργιλική πρώτη ύλη σε δεξαμενές καθίζησης και ωρίμανσης από τον οποίο προέρχονται και τα καλλυντικά σκευάσματα.

Εικόνα 3.2: Αφίσα προσέλκυσης στη λουτρόπολη παλαιότερης περιόδου

5. Αποτελεί ένα σπουδαίο θερμολιστικό κέντρο με νέες εγκαταστάσεις και πολλές εφαρμογές εξωτερικής- εσωτερικής υδροθεραπείας, τμήματα πηλοθεραπείας, φυσικοθεραπείας, αρωματοθεραπείες, προγράμματα φυσικής και ψυχικής ευεξίας.
6. Απαρτίζεται από ένα εξαιρετικό επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό με καινοτομίες σε τομείς εφαρμογών υδροθεραπείας και ψυχικής ευεξίας (<http://turismo.intoscana.it>).
7. Διαθέτει κέντρο φυσιοκινησιοθεραπείας, κέντρο εισπνοθεραπείας, διεύθυνση υγείας, υπηρεσίες υποστήριξης, εστιατόρια με οικολογική και άλλη διατροφή, βιβλιοθήκη, αίθουσες χορού, εμπορικά καταστήματα, αθλητικές εγκαταστάσεις και τουριστικά γραφεία πληροφόρησης.

➤ **Η δραστηριότητα του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος στην Γαλλία**

Η Γαλλία καταλαμβάνει την πρώτη θέση ανάμεσα στο σύνολο των ευρωπαϊκών τουριστικών προορισμών. Προφανώς, ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους η Γαλλία κατέκτησε και εξακολουθεί να διατηρεί την πρωτιά από άποψη προσέλκυσης διεθνών τουριστών, έχει σχέση με την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών της όσο και με την ποικιλία των μορφών τουρισμού που προσφέρει, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Ειδικότερα, στο θερμαλισμό και ιαματικό τουρισμό, επισημαίνω ότι η Γαλλία είναι μία χώρα με σημαντική παράδοση, την οποία απέκτησε κατά τους δύο κυρίως τελευταίους αιώνες (Jaltet, 1985).

Επιπλέον, όσον αφορά τις δραστηριότητες των λουτροπόλεων της Γαλλίας, καθώς και τον τρόπο λειτουργίας τους παραθέτω τα εξής:

1. Όλες οι εγκαταστάσεις λειτουργούν υπό την επίβλεψη ιατρικού προσωπικού και ρυθμίζονται από το Υπουργείο Υγείας.
2. Μερικά θερμαλιστικά κέντρα είναι συνδεδεμένα με μεγάλα ιατρικά πανεπιστήμια και με άλλα ερευνητικά κέντρα.
3. Οι περισσότερες λουτροπόλεις προσφέρουν ένα μεγάλο εύρος ξενοδοχειακής υποδομής, εστιατόρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις και πολλές ευκαιρίες αναψυχής.
4. Υπάρχουν πολλά και αξιόλογα κέντρα θαλασσοθεραπείας, σε ορισμένα από τα οποία υπάρχει δεκάμηνη αναμονή.
5. Το ιαματικό θερμαλιστικό κέντρο Aix-les-Bains (Savoie) προσφέρει θεραπεία σε εκείνους που έχουν υποστεί βλάβη στις φωνητικές χορδές τους, το La Roche-Posay εφαρμόζει πρωτοποριακές θεραπείες για την ελαστικότητα του δέρματος και σταθερότητα γύρω από τα μάτια και το στόμα.
6. Στην πλειονότητά τους οι θερμαλιστικές εγκαταστάσεις λειτουργούν πάνω από 6 μήνες- συνήθως 8 έως 9 μήνες.
7. Όσον αφορά το διαχειριστικό καθεστώς, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, τις μισές γαλλικές θερμαλιστικές εγκαταστάσεις διαχειρίζεται όχι απλά ο ιδιωτικός τομέας, αλλά μεγάλες επιχειρηματικές εταιρίες δημιουργώντας μεγάλες "αλυσίδες θερμαλιστικών επιχειρήσεων" και προσφέροντας συνήθως ιδιαίτερα εξειδικευμένες και σύγχρονες υπηρεσίες.
8. Σε τρεις από τις μεγαλύτερες λουτροπόλεις (Le Boulou, Balaruc- les-Bains, Amelie- les- Bains Palalda) οι υπηρεσίες θερμαλισμού υγείας και ευεξίας που προσφέρονται, στο πλαίσιο της ανταγωνιστικότητας που κυριαρχεί, προωθούνται στη λογική των πακέτων προσφοράς (προσφορές συνδυασμού θερμαλιστικών υπηρεσιών σε χαμηλές τιμές, οι οποίες γίνονται ακόμα πιο ελκυστικές όσο αυξάνονται οι μέρες).

➤ Παράδειγμα δραστηριοτήτων του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος της λουτρόπολης του Baden Baden στην Γερμανία

Σε απόσταση περίπου 70 χλμ. νοτιοδυτικά της Καρλσρούης και λιγότερο από 40 μίλια βορειοανατολικά του Στρασβούργου, της Γαλλίας, στη περιοχή του μέλανα δρυμού της Γερμανίας, βρίσκεται η πόλη του Baden Baden (Εικόνα 3.3).

Εικόνα 3.3: Χάρτης περιοχής Baden Baden

Όσον αφορά τις δραστηριότητες, την λειτουργία της λουτρόπολης καθώς και του συστήματος γύρω από αυτή παρατηρούμε τα εξής:

1. Η προσβασιμότητα στην πόλη είναι εύκολη και μπορεί να γίνει είτε με τρένο (υψηλών ταχυτήτων και περιφερειακά), είτε με αυτοκίνητο (μέσω σύγχρονων αυτοκινητοδρόμων), είτε με αεροπλάνο (μέσω του τοπικού αεροδρομίου ή αεροδρομίων που βρίσκονται σχετικά κοντά).
2. Διαθέτει πολλές επιλογές για σπορ (ιππασία, τένις, Ποδηλασία, Ορειβασία, Θαλάσσια σπορ, σκι, Αλεξίπτωτο πλαγίας), περιπάτους στη ίδια τη πόλη και γύρω από αυτή, το περίφημο Baden Baden καζίνο, σπουδαία αξιοθέατα (Μουσείο Faberge, Μουσείο Sammlung Frieder Burda, Παλαιό κάστρο Hohenbaden, Νέο κάστρο Neues Schloss, την διάσημη αίθουσα εκδηλώσεων και συναυλιών Festspielhaus Baden Baden, τα ερείπια των Ρωμαϊκών λουτρών, κ.α.), βραβευμένα εστιατόρια (Laterne, Le Jardin de France) και τέλος χαρακτηριστικές εκδηλώσεις (Ιπποδρομίες, το ετήσιο Mercedes-Benz Grand Prix, τουρνουά γκολφ, "νέο pop" festival, χριστουγεννιάτικη αγορά, κ.α.) (<http://www.baden-baden.de/en/tourism/>).

3. Στο φημισμένο ιστορικό υδροθεραπευτήριο **Friedrichsbad**, χτισμένο στο Ρωμαϊκό- Ιρλανδικής καταγωγής κτίριο, παρέχονται πολλές πισίνες που επιτρέπουν στον επισκέπτη να απολαύσει τα νερά με θερμοκρασίες που κυμαίνονται από 18 έως 36 βαθμούς κελσίου, ατμόλουτρα και σάουνες (Εικόνα 3.4).
Ακόμα, προσφέρεται η δυνατότητα για απόλυτη ευδαιμονία κολύμβησης σε ένα αναζωογονητικό περιβάλλον σε 16 τελετουργικά βήματα.

Εικόνα 3.4: Λουόμενοι σε πισίνα στη λουτρόπολη του Friedrichsbad

4. Στο σύγχρονο υδροθεραπευτήριο **Caracalla- Therme** (Εικόνα 3.5) μετά την καταβολή του τέλους εισόδου και την είσοδο στο συγκρότημα, δίνεται ένα διακριτικό βραχιολάκι για τον καρπό. Αυτό, χρησιμοποιείται για να κλείσει και να ανοίξει ένα ντουλάπι και να χρεώνει τις τυχόν πρόσθετες παροχές όπως ποτά, τρόφιμα, μασάζ, κτλ. Έτσι, δεν υπάρχει καμία ανάγκη να μεταφέρει κανείς χρήματα κατά την περιήγησή του στο συγκρότημα spa.
Επιπλέον, το συγκρότημα διαθέτει α) εσωτερικούς χώρους με αποδυτήρια, ντους, μεγάλη πισίνα με ζεστό νερό (με ένα μικρό τμήμα για ασκήσεις στο νερό), δύο μικρές σπηλιές με πισίνες, πισίνα κρύου νερού, πισίνα ορυκτών υλών, ξαπλώστρες και σάουνα αρωματοθεραπείας και β) Εξωτερικούς χώρους με μία μεγάλη περιοχή ξεκούρασης με ξαπλώστρες γύρω από την πισίνα σε ένα καταπράσινο χώρο με παρτέρια, δύο μικρές πισίνες τζακούζι, ισχυρό ντους για υδρομασάζ και πισίνα με πίδακες που αναβλύζουν από το δάπεδο.
Ακόμα, υπάρχει δυνατότητα ποσιθεραπείας, πολλά καταστήματα έξω από την πληρωμένη περιοχή και χώρος στάθμευσης σε γκαράζ κάτω από το spa.

Εικόνα 3.5: Κεντρική πισίνα του υδροθεραπευτηρίου Caracalla- Terme

➤ **Δραστηριότητες του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος της Βουλγαρίας**

Η Βουλγαρία διαθέτει πάνω από 500 ιαματικές πηγές συγκεντρωμένα, με πάνω από 240 συνθέσεις νερού, σε θερμοκρασίες που κυμαίνονται από 37°C έως 101°C. Αναλυτικότερα, οι δραστηριότητες που παρέχονται και ο τρόπος λειτουργίας των λουτροπόλεων συγκεντρώνονται στα εξής:

1. Υπάρχουν κέντρα, που εκτός της υδροθεραπείας, προσφέρουν και προγράμματα τουρισμού υγείας και ευεξίας όπως θεραπεία κατά του άγχους, του καπνίσματος, προγράμματα μακροζωίας, κλπ. (Σπαθή, 2000).
2. Υπάρχει μεγάλη εξειδίκευση στη λουτροθεραπεία, κλιματοθεραπεία και θαλασσοθεραπεία.
3. Σε διάφορες πόλεις όπως π.χ. το Σαντάνσκι, Πομόριε, κτλ. υπάρχουν Spa ξενοδοχεία, πιστοποιημένα από την European Spa Association, ενώ ορισμένα από αυτά έχουν διακριθεί με έγκυρα διεθνή βραβεία για Spa και τουρισμό ευεξίας (Πετρέας, 2007).
4. Προσφέρονται διάφορες επιλογές ψυχαγωγίας και απασχόλησης των θερμαλιστών- επισκεπτών κατά την διάρκεια της παραμονής τους στις λουτροπόλεις όπως διαδικασίες ευεξίας (18%), γυμναστικές δραστηριότητες (11%) θερμαλιστικές θεραπείες (14%), εκδρομές στη φύση (15%), ψώνια (9%), ηλιοθεραπεία (15%), πολιτιστικές εκδρομές (10%) και αθλήματα (8%).

5. Η Βουλγάρικη κυβέρνηση με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της "Στρατηγικής για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού- θερμαλισμού της Βουλγαρίας περίοδος 2006-2009", τον Νοέμβριο του 2006 στη διεθνή τουριστική έκθεση του Λονδίνου WTM παρουσίασε τον Ιαματικό τουρισμό και τουρισμό υγείας της Βουλγαρίας σε διάφορους πρακτόρους, φορείς, κτλ. και έκανε μία εξειδικευμένη προσέγγιση προς ένα σημαντικό τμήμα της τουριστικής αγοράς.
6. Από τις 44 ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις- κέντρα Spa σε όλη τη χώρα:
 - α) Το 73% έχουν κατασκευαστεί ή ανακαινιστεί μετά το 2002 και είναι προδιαγραφών 4 ή 5 αστέρων, β) Οι εγκαταστάσεις λειτουργούν όλο το έτος, γ) Η πρώτη ηλικιακή ομάδα είναι των 30- 45 ετών (41%) και δ) Το 54% των επισκεπτών είναι οικογένειες.

➤ **Δραστηριότητες του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος της Τουρκίας**

Η Τουρκία, από μερικών ετών ανερχόμενη δύναμη στον τουρισμό της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και διεθνώς, στο πλαίσιο των προϊόντων που προβάλλει, περιλαμβάνει και τον ιαματικό τουρισμό- θερμαλισμό.

Βασισμένη στην Οθωμανική κληρονομιά, που έχει ιστορία στον τομέα του ιαματικού τουρισμού, έχει καταφέρει να αποτελεί έναν από τους παγκοσμίως ενδιαφέροντες προορισμούς για το θερμαλισμό- Spa και ιαματικό τουρισμό.

Η δραστηριοποίησή της στον ιαματικό τουρισμό- θερμαλισμό περιλαμβάνεται στην "Στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης προς το 2023" και εντάσσεται με σημαντική παρουσία στις ενέργειες προβολής δεδομένων ορισμένων ιδιαίτερα χαρακτηριστικών περιοχών φυσικών ιαματικών πόρων, όπως το Pamukale.

Διαθέτοντας περισσότερες από 1300 ιαματικές πηγές, 190 ξενοδοχειακές μονάδες, 46 "εξειδικευμένες" πόλεις με υπηρεσίες ιαματικού τουρισμού- θερμαλισμού και σε συνδυασμό με την κουλτούρα και την αρχιτεκτονική των Οθωμανικών λουτρών, έχει αποκτήσει ένα ευστόχως διαφοροποιημένο προϊόν (<http://www.turkeyhealthtourism.org/spa.htm>).

Τέλος, μεγάλη δραστηριοποίηση δείχνει και η TURKSPA- Turkish Spas Thalasso and Health Resorts Association, που ως ένας οργανισμός στον τομέα, από την αρχή της ίδρυσής της, προσπαθεί να συγκεντρώσει τις εγκαταστάσεις που έχουν Spa, θαλασσοθεραπεία και θεραπεία άλλων μέσων υγείας και ευεξίας στην Τουρκία, κάτω από μία στέγη. Οι στόχοι της είναι: α) Να προστατέψει τα κοινά συμφέροντα των ιαματικών λουτρών και των άλλων μέσων για την υγεία και τα θεραπευτικά μέσα στην Τουρκία, β) Να εξασφαλίσει την οικονομική και ηθική ενίσχυση τους με οργανωμένο τρόπο, γ) Να βοηθήσει στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων και τη βελτίωση των προτύπων ποιότητας, δ) Να υποστηρίξει την εισαγωγή διευκολύνσεων στην Τουρκία για τη διεθνή παρουσία και μέσω της ESPA να δημιουργήσει Ευρωπαϊκές και διεθνείς επιχειρηματικές συνεργασίες, ε) Να υποστηρίξει την διαχείριση προηγμένων και συμπληρωματικών μεθόδων που πρέπει να εφαρμόζονται στις θεραπείες Spa σε επιστημονική βάση, στ) Να εξασφαλίσει την απασχόληση του αναγκαίου προσωπικού στα θέρετρα και τις εγκαταστάσεις, που έχουν λάβει την κατάλληλη κατάρτιση και ζ) Να προωθήσει και να ενθαρρύνει τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων με βάση την ποιότητα σε συνεργασία με επενδυτές και άλλες επιχειρήσεις στην Ευρώπη (<http://www.spa-turkey.com/eng/hakkimizda.asp>).

3.3 Δραστηριότητες στην Ελλάδα

➤ Παράδειγμα δραστηριοτήτων του θερμαλιστικού- τουριστικού συστήματος της λουτρόπολης της Αιδηψού

Η πανέμορφη μικρή πολιτεία της Αιδηψού που αποτελεί την πλέον γνωστή λουτρόπολη του Ελλαδικού χώρου, βρίσκεται στη βόρεια Εύβοια και αποτελεί μία από τις καλύτερες περιπτώσεις μελέτης ανεπτυγμένων δραστηριοτήτων στον Ελλαδικό χώρο (Εικόνα 3.6 και 3.7).

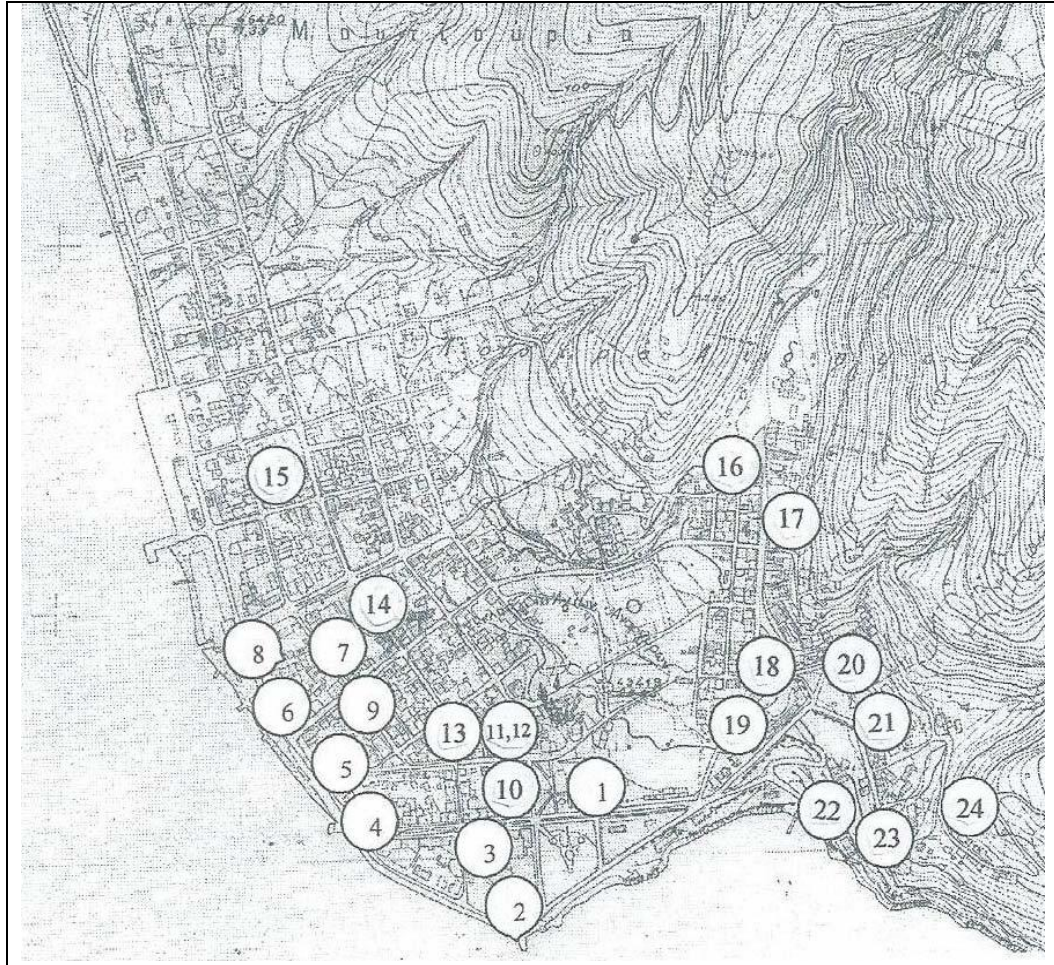
Εικόνα 3.6: Η λουτρόπολη της Αιδηψού στις αρχές του 1900

Εικόνα 3.7: Η λουτρόπολη της Αιδηψού σήμερα - Η παραλία με την ιαματική πηγή που αναβλύζει στη Θάλασσα

Αναλυτικότερα, εξετάζοντας τις δραστηριότητες αυτές, τον τρόπο λειτουργίας της λουτρόπολης καθώς και του συστήματος γύρω από αυτήν παρατηρούμε τα εξής:

1. Η προσβασιμότητα της Αιδηψού είναι οδική μέσω Αρκίτσας ή Αγίων Θεοδώρων και Ferry Boat ή μέσω Χαλκίδας προς την βόρεια Εύβοια με στενό αλλά σε καλή κατάσταση δρόμο (<http://edipsos.net/portal/>).
2. Στην Αιδηψό, αλλά και σε κοντινή απόσταση, υπάρχουν σμαραγδένια ακρογιάλια τα οποία ο επισκέπτης μπορεί να προσεγγίσει εύκολα.
3. Κατά μήκος της παραλιακής οδού της πόλης, όμορφα εστιατόρια, παραδοσιακά ταβερνάκια, καφετέριες και μπαράκια προσφέρουν μεγάλη ποικιλία γεύσεων και διασκέδασης.
4. Η λουτρόπολη διατηρεί έναν αέρα νοσταλγικό, καθώς υπάρχουν πολλά νεοκλασικά κτίρια που τη στολίζουν και συστάδες από ολόδροσα πλατάνια.
5. Στο υδροθεραπευτήριο του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να θαυμάσει την αρχαιολογική συλλογή, με ευρήματα από τις ανασκαφές στη γύρω περιοχή.
6. Υπάρχουν πολλοί και ενδιαφέροντες χώροι γύρω από την Αιδηψό, όπως η σπηλιά Σύλλα.
7. Σε ορισμένες παραλίες οι λουόμενοι έχουν την δυνατότητα να κολυμπήσουν σε ημίθερμα θαλάσσια νερά. Δηλαδή, οι ιαματικές πηγές αναβλύζουν από τον πυθμένα της θάλασσας αυξάνοντας αισθητά τη θερμοκρασία του θαλασσινού νερού, έτσι ώστε να μπορεί να συνδυαστεί η κινησιοθεραπεία της κολύμβησης με τα ευεργετικά αποτελέσματα που προσφέρουν τα ιαματικά νερά.
8. Σύμφωνα με καταμετρήσεις υπολογίζεται ότι στην περιοχή αναβλύζουν περίπου 80 ιαματικές πηγές που η θερμοκρασία τους κυμαίνεται από 28°C έως 86°C.
Όσον αφορά τις θερμολιστικές υποδομές η λουτρόπολη της Αιδηψού διαθέτει 24 εγκαταστάσεις θερμολισμού, εκ των οποίων το ένα μόνο είναι κρατικό (υδροθεραπευτήριο του Ε.Ο.Τ.) (Εικόνα 3.8). Πιο συγκεκριμένα, η δυναμικότητα των 24 θερμολιστικών εγκαταστάσεων περιλαμβάνει: Πάνω από 300 ατομικούς λουτήρες, πολυάριθμες εσωτερικές και εξωτερικές δεξαμενές ενώ ανά περίπτωση κάποιες από τις εγκαταστάσεις περιλαμβάνουν επιπλέον αίθουσες περιποίησης σώματος, αίθουσες αισθητικής, γυμναστήρια και άλλες υποδομές για την προσφορά σύγχρονων υπηρεσιών θερμολισμού υγείας και ευεξίας (Παπαγεωργίου, 2009).
9. Υπάρχουν τα περίφημα λασπόλουτρα που γίνονται σε ειδικά υδροθεραπευτήρια και η ποσιθεραπεία διότι το νερό αυτό είναι εξαιρετικά ευεργετικό για την πέψη.
10. Για πρώτη φορά από την αρχαία εποχή, παρατηρούμε να συνδέεται ο θερμολισμός (ίαση) με τον τουρισμό. Δηλαδή, ένας συγκεκριμένος τόπος στον οποίο πορεύεται ο άνθρωπος να φροντίσει την προσωπική του υγεία και παράλληλα καθώς ο τόπος διαθέτει πολλά περιβαλλοντικά- οικολογικά προσόντα να φροντίσει την αναψυχή, την ψυχαγωγία του, τη φυσική του κατάσταση και τη διατροφή του.
11. Από τους τουριστικούς επιχειρηματίες της περιοχής οργανώνονται συχνά εκδηλώσεις και εκδρομές σε μοναστήρια, κοντινά χωριά και άλλα αξιοθέατα της περιοχής.

1. Υδροθεραπευτήριο ΕΟΤ – ΕΤΑ	13. Διεθνές (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
2. Θέρμαι Σόλλα (σύγχρονο Κέντρο θερμализμού)	14. Τλιον (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
3. Κεντρικόν (ξενοδοχείο και υδροθεραπευτήριο)	15. Καπόλος (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
4. Ιστιαία (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)	16. Παπαϊωάννου (υδροθεραπευτήριο)
5. Ειρήνη (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)	17. Αγ. Παντελήμονας (υδροθεραπευτήριο)
6. Αύρα (εντός ξενοδοχείου)	18. Ταίναρον (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
7. Αύρα (εκτός ξενοδοχείου)	19. Μηθώ (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
8. Αίγλη (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)	20. Capri (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
9. Ερμής (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)	21. Αι Πηγαί (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
10. Άνεσις (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)	22. Σκουρτανιώτη (υδροθεραπευτήριο)
11. Ευαγγελισμός (υδροθεραπευτήριο)	23. Ηράκλειον (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)
12. Κνωσός (σύγχρονες υποδομές θερμализμού)	24. Στάδιον (ξενοδοχείο & υδροθεραπευτήριο)

Εικόνα 3.8: Θέσεις διαφόρων ανεξάρτητων πηγών της Αιδηψού σε ξενοδοχεία με αυτόνομες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας

3.3 Συμπεράσματα για τις δραστηριότητες

Στη σημερινή εποχή θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τις ενέργειες και δράσεις του ιαματικού τουρισμού- θερμαλισμού σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- ✓ **Θερμαλιστικές ενέργειες και δράσεις με χαρακτήρα** **ίασης**(υδροθεραπεία, πηλοθεραπεία, κλιματοθεραπεία, θαλασσοθεραπεία) που αναφέρονται συνήθως και ως δράσεις που ανήκουν στον ιαματικό τουρισμό.
- ✓ **Θερμαλιστικές ενέργειες και δράσεις που έχουν σχέση με την** **αναψυχή, ψυχαγωγία, αναζωογόνηση, κλπ. που αναφέρονται** συνήθως με την έννοια του τουρισμού ευεξίας.

Έτσι, ταξινομώντας τις δραστηριότητες και τον τρόπο λειτουργίας των λουτροπόλεων που ανέφερα στα προηγούμενα υποκεφάλαια και αφορούν την προσέγγιση ενός σύγχρονου τοπικού θερμαλιστικού συστήματος παρατηρούμε ότι αναδεικνύονται δύο υποσυστήματα: α) Το ένα αποτελεί το εσωτερικό περιβάλλον και χαρακτηρίζεται ως υποσύστημα I και το β) αναφέρεται ως εξωτερικό περιβάλλον και χαρακτηρίζεται ως υποσύστημα II.

Η ταξινόμηση των χαρακτηριστικών τους έχει ως εξής:

Τοπικό θερμαλιστικό περιβάλλον – σύστημα

**Εσωτερικό περιβάλλον
(υποσύστημα I)**

A. Αγωγή φυσικής υγείας

- Υδροθεραπευτική αγωγή
- Αναλύσεις αποτελέσματα

- Διατροφή
- Άλλες θεραπείες

B. Αγωγή ψυχικής υγείας

- Ομάδες επικοινωνίας
- Ψυχικές θεραπείες

**Εξωτερικό περιβάλλον
(υποσύστημα II)**

A. Ποιοτικά στοιχεία περιοχής

- Τέχνη, Ιστορία, Πολιτισμός
- Ιστορικό περιβάλλον,

(κοινωνικοϊστορικό - τεχνικό)

- Πολεοδομικό σχέδιο
- Ασφάλεια

B. Οικολογικά στοιχεία

- Ρύπανση, εστίες
- Φύση

Γ. Αθλητικές δραστηριότητες

Γ. – Κοινωνικά στοιχεία

Αναψυχή

- Συναντήσεις (ημερίδες κ.α.)

Δ. Καλαισθητικός τομέας

- αισθητική

- Παρουσιάσεις τέχνης,

- ομορφιά

- παράδοση

- Διασκέδαση

Η ταξινόμηση αυτή αποδεικνύει ότι το σύστημα χαρακτηρίζεται για την πολυπλοκότητά του, την αλληλεξάρτηση και κυρίως την αλληλεπίδραση των παραμέτρων που το συγκροτούν και ότι έχει την δική του φέρουσα ικανότητα.

Στην Ιταλία, στη Γερμανία και στη Γαλλία αριθμώντας τις δραστηριότητες των λουτροπόλεων γενικότερα, αλλά και μεμονωμένων περιπτώσεων, διακρίνουμε ξεκάθαρα την αλληλεπίδραση αυτή.

Για παράδειγμα, πέρα από τις θεραπείες, όταν η πρόσβαση σε μία λουτρόπολη είναι εύκολη, οι παροχές των εγκαταστάσεων αυξημένες, υπάρχουν πολιτιστικές εκδηλώσεις και αξιοθέατα, διαδρομές μέσα και γύρω από την πόλη, αθλητικές δραστηριότητες, άριστη επιστημονική κατάρτιση, ο επισκέπτης συνδυάζει την ίαση με την ευεξία που είναι και το ζητούμενο.

Επιπλέον, αριθμώντας τις δραστηριότητες και τον τρόπο λειτουργίας της Βουλγαρίας και της Τουρκίας μπορούμε να βγάλουμε συμπεράσματα για δύο ανταγωνιστικές ανερχόμενες δυνάμεις στον Ευρωπαϊκό ιαματικό τουρισμό.

Από την μία η Τουρκία με την ιστορία και την ποιότητα των ιαματικών πηγών της και από την άλλη η Βουλγαρία με την δυναμική της, την ποιότητα, το χαμηλό κόστος και την ποσότητα των ιαματικών πηγών που διαθέτει.

Τέλος, επέλεξα την Αιδηψό γιατί θεωρώ πως είναι μία από τις καλύτερες περιοχές για τουριστική ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού- θερμαλισμού υγείας και ευεξίας, επειδή i) συνδυάζει το ιαματικό θεραπευτικό χαρακτηριστικό με στοιχεία παραλιακού τουριστικού προορισμού, ii) έχει όλα τα "τυπικά χαρακτηριστικά λουτρόπολης", προσφέρεται για ανάπτυξη δεδομένου ότι σε κοντινή σχετικά απόσταση (μικρότερη των 2,5 ωρών) καθιστά εφικτή την επίσκεψη το σαββατοκύριακο και iii) έχουν υπάρξει εκδηλώσεις ενδιαφέροντος για επενδύσεις σε τουριστικές εγκαταστάσεις.

Παρολ' αυτά δεν μπορεί να θεωρηθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα διότι η υποδομή των καταλυμάτων που έχει είναι πολύ χαμηλού επιπέδου στην πλειονότητα τους, από πλευράς αξιοθέατων και άλλων δραστηριοτήτων δεν έχει αναπτυχθεί σχεδόν καθόλου, δεν έχει γίνει εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της ευρύτερης περιοχής της βόρειας Εύβοιας, με εξαίρεση τους μήνες λειτουργίας της τουριστικής περιόδου, τώρα σχεδόν λιγότερους από 6, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις στην περιοχή περιορίζονται σχεδόν ολοκληρωτικά, δεν υπάρχει κατάλληλη διαφήμιση στις νεότερες ηλικίες, κτλ. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το ξενοδοχείο 5 αστέρων Θέρμαι Σύλλα (Εικόνα 3.9).

Οι χώροι του αποπνέουν άρωμα φρεσκάδας, ξεκούρασης, χαλάρωσης ενώ προσφέρονται θεραπευτικά προγράμματα και διάφορες σύγχρονες περιποιήσεις αναζωογόνησης.

Εικόνα 3.9: Κεντρική πισίνα ξενοδοχείου Θέρμαι Σύλλα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΑΛΙΣΤΙΚΩΝ- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΦΕΛΗ

4.1 Προτάσεις Ανάπτυξης

Στη σημερινή εποχή, επιτακτική ανάγκη είναι ο εκσυγχρονισμός των ιαματικών κέντρων στον **επιστημονικό τομέα**. Ο επιστημονικός τομέας περιλαμβάνει τεχνικά έργα και ιατρικό έργο. Τα υδροθεραπεία και άλλα βοηθητικά έργα πρέπει να προσαρμόζονται στους τρόπους χρησιμοποίησης του ιαματικού νερού, δηλαδή δεν αρκούν μόνο οι συνηθισμένοι λουτήρες, αλλά εξοπλισμοί για ατμόλουτρα, λασπόλουτρα, καταιονήσεις, πισίνες κατάλληλα κατασκευασμένες, εσωτερικές και υπαίθριες, χώροι καλλιέργειας της λάσπης, εγκαταστάσεις για εισπνοθεραπεία και ποσιθεραπεία. Το ιατρικό έργο να αναλαμβάνεται από γιατρούς που να γνωρίζουν τις δυνατότητες της Ιαματικής Υδροθεραπείας και να συμπληρώνεται με τη δημιουργία τμημάτων φυσικοθεραπείας, εργασιοθεραπείας και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού του αρρώστου (Μάρη, 2007).

Ένας δεύτερος τομέας που πρέπει να εκσυγχρονιστεί ως αναφορά την οργάνωση των λουτροπόλεων είναι ο **τουριστικός**. Οι βασικές προϋποθέσεις, όπως είναι παγκοσμίως γνωστό, για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην κατεύθυνση της θεραπευτικής αγωγής είναι οι εξής:

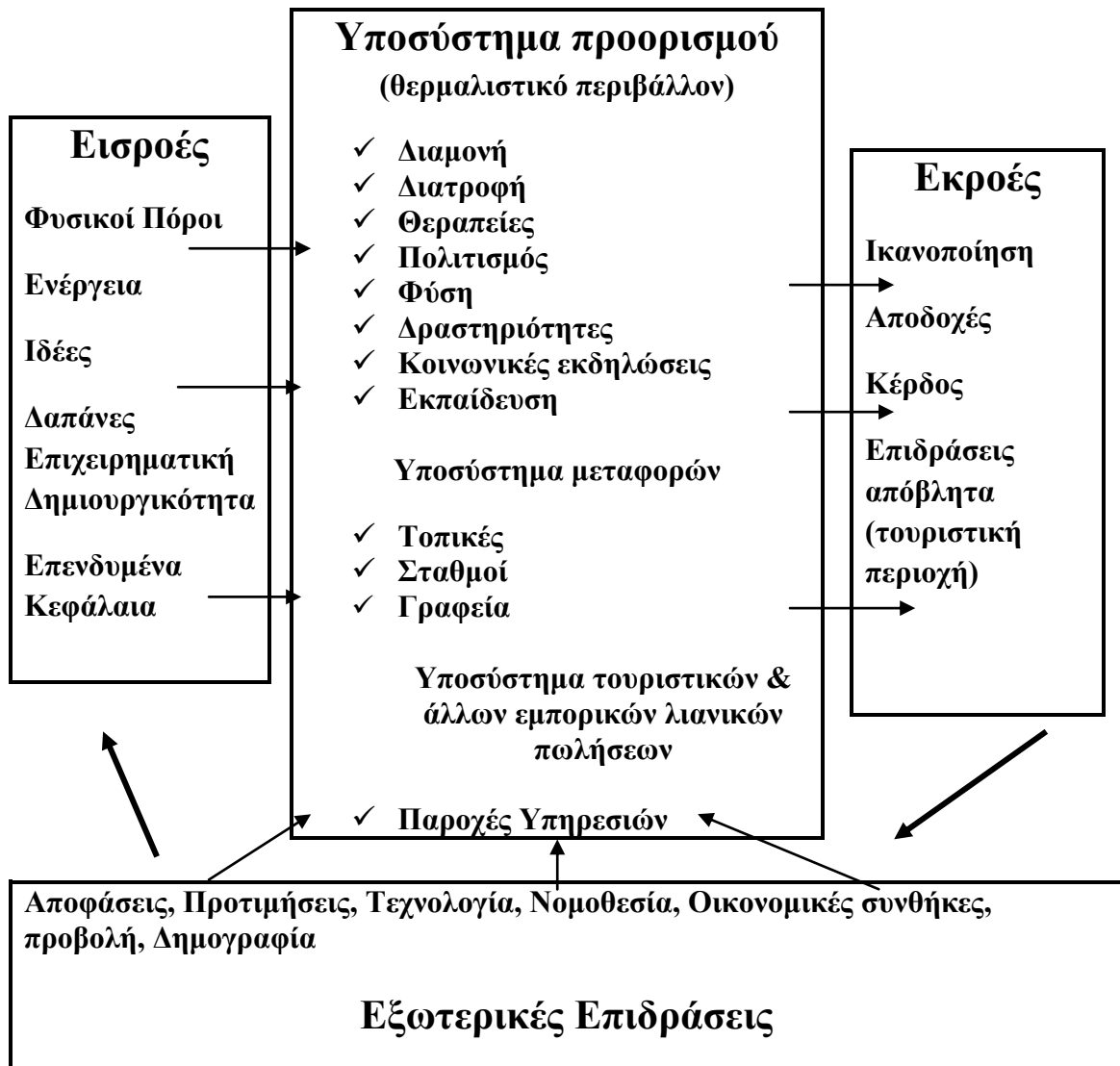
- ▶ Ιστορική πεποίθηση για την αξία της ιαματικής υδροθεραπείας
- ▶ Αποδοχή της ιαματικής υδροθεραπείας από τα ιατρικά επαγγέλματα
- ▶ Αποδοχή των ασφαλιστικών ταμείων για χρηματοδότηση των θερμολιστικών μορφών θεραπευτικής αγωγής
- ▶ Ύπαρξη αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων

Όμως, πέρα από τις βασικές αυτές προϋποθέσεις η ανάπτυξη του θερμολισμού σε μία γεωγραφική ενότητα εξαρτάται και από τις παραμέτρους- δραστηριότητες που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 3 όπως η θερμολιστική εκπαίδευση- παιδεία, τοπική ιστορία, κλιματικές συνθήκες, θεώρηση του λουτρότοπου ως σύστημα που συγκροτείται από τη φύση και τους μηχανισμούς της σε σύζευξη με τις ανθρώπινες δραστηριότητες (Σύστημα εισροών- εκροών), κ.α.

Επιπλέον, η κάθε προσέγγιση στο αναπτυξιακό θερμολιστικό μοντέλο μιας περιφέρειας γίνεται με τη συστημική προσέγγιση και τους κανόνες που υπαγορεύει η αιεφορία- βιωσιμότητα των συστημάτων. Αυτή άλλωστε η προσέγγιση είναι ο αναπτυξιακός κανόνας- απόφαση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εφαρμογή των αναπτυξιακών σχεδίων σε κάθε λουτρό- τοπικό σύστημα γίνεται προσδιορίζοντας την κατεύθυνση- σύστημα- εισροές, διαχείριση θερμολιστικών πόρων, εκροές. Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται μία πλήρης εικόνα που χαρακτηρίζει την αιεφορική ανάπτυξη του θερμολισμού- ιαματικού τουρισμού.

Τοπικό τουριστικό θερμαλιστικό σύστημα

Η βιωσιμότητα για τον τουρισμό, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, προσεγγίζεται σαν μια προσπάθεια ολοκληρωμένης αντιμετώπισης και διαρκούς εξισορρόπησης όλων των επιμέρους στοιχείων που συνιστούν το αναπτυξιακό της σύστημα στο χώρο (Καλοκάρδου και Κραντονέλλης, 2005).

Επιπλέον, προκειμένου μία περιοχή να έχει μία ολοκληρωμένη θερμαλιστική ανάπτυξη, με βάση τις διεθνείς και ευρωπαϊκές κυρίως πρακτικές, οφείλει να διαθέτει τα εξής κύρια χαρακτηριστικά:

- i. Φυσικά χαρακτηριστικά: 1) Σταθερή διαθέσιμη ποσότητα (παροχή) ιαματικού φυσικού πόρου- ιαματικού νερού με σταθερές φυσικές ιδιότητες (θερμοκρασία, οσμή, γεύση). Θεωρούμε ως ελάχιστο τα 20-25 κυβικά μέτρα νερού/ ώρα. 2) Σταθερή ποιότητα. Οι διακυμάνσεις στη ποσοτική συμμετοχή των χημικών στοιχείων να είναι το δυνατόν

ελάχιστες και ιδιαίτερα στα χημικά στοιχεία και ιχνοστοιχεία που έχουν σημασία στη θεραπευτική αγωγή. 3) Μεγάλη διαθέσιμη έκταση για τη δημιουργία των ανάλογων πάρκων. 4) Ευχάριστο και υγιεινό μικροκλίμα. 5) Γαλήνιο και εναλλασσόμενο κλίμα. 6) Γεωμορφολογία ικανή για άτομα με προβλήματα κινητικότητας. 7) Διαθέσιμους σε ποσότητα υδατικούς πόρους με διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά. 8) Βιοποικιλότητα στη πανίδα και χλωρίδα. 9) Καλό προσανατολισμό και υψόμετρο ανάλογο του είδους της θερμολιστικής ενέργειας που θα εφαρμοστεί.

- ii. Θερμολιστικές δομές: 1) Εγκαταστάσεις. 2) Θεραπείες/ Προγράμματα. 3) Διαχείριση. 4) Λειτουργικά χαρακτηριστικά (ωράριο, εποχικότητα, απασχολούμενο προσωπικό, κλπ). 5) Ιατρική υποστήριξη. 6) Υποστηρικτικές υπηρεσίες (εάν χρειάζεται για ΑΜΕΑ και άλλες ομάδες δυνητικών πελατών/ επισκεπτών).
- iii. Ιστορικά- Πολιτιστικά στοιχεία: Ενδεικτικά: 1) Πολιτιστικά μνημεία. 2) Μουσεία. 3) Στοιχεία από την μυθολογία, την ιστορία, την τέχνη. 4) Εκδηλώσεις τέχνης- πολιτισμού. 5) Παραδόσεις, κτλ.
- iv. Υποδομές: Ενδεικτικά: 1) Στοιχεία προσβασιμότητας. 2) Εσωτερικό/ τοπικό οδικό δίκτυο. 3) Πολεοδομία. 4) Ασφάλεια. 5) Διαχείριση αποβλήτων. 6) Οχλήσεις, κλπ.
- v. Τουριστικές δομές- Τουριστική προσφορά: Ενδεικτικά: 1) Διαμονή. 2) Εστίαση. 3) Ψυχαγωγικές δραστηριότητες. 4) Εμπόριο. 5) Λοιπές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες.
- vi. Πλαίσιο διαχείρισης του τουριστικού προορισμού: Ενδεικτικά: 1) Φορείς οργάνωσης και διαχείρισης. 2) Διαμόρφωση τουριστικής ταυτότητας. 3) Σχεδιασμός τουριστικής προβολής και προώθησης, κλπ.

Η σωστή διαχείριση των βασικών αυτών χαρακτηριστικών, ανάλογα πάντα με τα πλεονεκτήματα που διαθέτει η κάθε λουτρόπολη, μπορεί να οδηγήσει σε μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη, γεγονός που το διαπιστώσαμε και όταν μελετήσαμε την πλυθώρα των δραστηριοτήτων που έχουν οι λουτροπόλεις στο εξωτερικό.

Στη χώρα μας οι δυνατότητες τουριστικής αξιοποίησης είναι τεράστιες, αφού οι πιο πολλές ιαματικές πηγές βρίσκονται κοντά στη θάλασσα και το κλίμα είναι ήπιο, ώστε η λειτουργία των υδροθεραπευτηρίων να μπορεί να διαρκεί όλο το χρόνο.

Ακόμα, βασικός παράγοντας είναι και το **επαγγελματικό μάρκετινγκ** για την καθιέρωση της Ελλάδας ως προορισμό ιαματικού τουρισμού. Για να μπορέσει να αποκτήσει ολοένα μεγαλύτερο μερίδιο της πίτας, ο παραγωγός πρέπει να κάνει αποτελεσματικό μάρκετινγκ σε μικρό – επίπεδο, για την ανάδειξη της επιχείρησής του σε σχέση με τις άλλες και σε μεγάλο – επίπεδο, για την προώθηση του προορισμού (destination brand) όπου βρίσκεται η επιχείρησή του σε σχέση με άλλους προορισμούς. Το συλλογικό μάρκετινγκ επιτυγχάνεται μέσω συνεργασίας μεταξύ των spa, τους τοπικούς και κρατικούς φορείς (Μάρη, 2007).

Για να αναπτυχθούν τα θερμολιστικά- τουριστικά κέντρα πρέπει να ακολουθηθεί ένας οργανωμένος στρατηγικός σχεδιασμός. Οι **προτάσεις ανάπτυξης** που παρουσιάζει η Μάρη (2007) και οι οποίες συζητήθηκαν στην ημερίδα για τις ειδικές μορφές τουρισμού (Xenia,2004) είναι οι εξής:

- ♦ Δημιουργία ενός κεντρικού φορέα ο οποίος θα:
 - I. Συγκεντρώνει και θα αξιολογεί όλες τις μελέτες για τις ιαματικές πηγές.
 - II. Κάνει προτάσεις οι οποίες θα αποτελούν συνολική μελέτη για τη χώρα προκειμένου να υπάρξει χάραξη ενιαίας πολιτικής ανάπτυξης.
 - III. Εκπροσωπεί τη χώρα σε διεθνή συνέδρια για να μπορεί να φέρνει προς εξέταση νέα στοιχεία που θα βοηθούν το όλο έργο και να ερευνά την αγορά γενικότερα.
 - IV. Συντονίζει ερευνητικές εργασίες ιατρικού, κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου ώστε να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις της υδροθεραπείας και γενικότερα του Τουρισμού Υγείας.
 - V. Πραγματοποιεί χωρισμό σε πανελλαδικό επίπεδο των πηγών, σε αυτές που επιδέχονται περιορισμένη τοπικά ανάπτυξη και σε αυτές που προσφέρονται για ευρύτερη ανάπτυξη και διεθνή προβολή, λαμβάνοντας υπ' όψιν την πρόσβαση, την επάρκεια της ποσότητας του ιαματικού νερού, κλπ. Υπάρχουν πολλές πηγές οι οποίες μπορεί να προορίζονται για νεώτερες ηλικίες, για παράδειγμα για αθλητές και άλλες για αποκατάσταση τραυμάτων κλπ.
- ♦ Η δημιουργία θερμολιστικών κέντρων υγείας και αναζωογόνησης όπου σε έναν ενιαίο χώρο θα λειτουργούν ξενοδοχείο, εστιατόριο με διαιτητικά μενού, φυσικές τροφές, κλπ, υδροθεραπευτήριο, πηλοθεραπευτήριο φυσικοθεραπευτήριο, εισπνοθεραπευτήριο, σάουνα διαφόρων τύπων όπως με πετρώματα, αρωματικά φυτά κλπ, χώρους στους οποίους θα εφαρμόζονται διάφορα άλλα είδη κούρας, χαλάρωσης, ευεξίας, ρεφλεξολογίας, καλλωπισμού, αρωματοθεραπείας, φυκοθεραπείας, βοτανοθεραπείας, κλπ. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχουν μεγάλοι εξωτερικοί χώροι για άσκηση και ενασχόληση.
- ♦ Στο επιχειρηματικό μέρος πρέπει να δημιουργηθούν τουριστικά πακέτα με μεγάλες παροχές ειδικά για τη χειμερινή περίοδο. Το προϊόν μας πρέπει να προβληθεί με τη βοήθεια άλλων μέσων, είτε αυτό λέγεται επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους, μεσογειακή διατροφή, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κλπ, καθότι η Ελλάδα πρέπει να αντιμετωπίσει ανταγωνίστριες χώρες με παράδοση στο είδος. Είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος της διαφήμισης, η οποία εκτός των φωτογραφιών πρέπει να περιλαμβάνει γενικότερη πληροφόρηση για

την υδροθεραπεία και την αξία της σαν μια φυσική μέθοδο πρόληψης και θεραπείας.

- ♦ Στο όλο πρόγραμμα πρέπει να είναι έντονη η παρουσία εξειδικευμένων ιατρών που θα παρέχουν κάθε συμβουλή και υποστήριξη. Επίσης οι λουόμενοι πελάτες αυτών των κέντρων να μπορούν εφόσον το επιθυμούν να υποβάλλονται σε λεπτομερή ιατρική εξέταση, ένα πλήρες τσεκ απ, πράγμα που θα εξυπηρετούσε τα μέγιστα τους εργαζόμενους, των οποίων οι υποχρεώσεις δεν επιτρέπουν αυτή την πολυτέλεια, αλλά και τους ηλικιωμένους. Θα πρέπει να καταρτίζονται αυστηρά προγράμματα που θα καθορίζουν το ωράριο των θεραπειών, το χρόνο φαγητού, ύπνου, ανάπαυσης, άσκησης και περιπάτου ως μέρος της όλης θεραπείας.
- ♦ Επιπλέον, πάρα πολλές ιαματικές πηγές βρίσκονται σε παραθαλάσσιες τοποθεσίες (το 40%), άλλες σε πεδινές, ορεινές με πράσινο και σχεδόν όλες επί το πλείστο φυσικού κάλλους. Αυτό σημαίνει ότι ο Θεραπευτικός Τουρισμός μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως Θαλάσσιος, Αθλητικός, Οικολογικός, και γενικά με αυτό που διαθέτει η κάθε πηγή στο γύρω χώρο. Έτσι λοιπόν δε μιλάμε πλέον για άτομα που κάνουν συστηματική λουτροθεραπεία μόνο, αλλά και έναν γενικότερο συνδυασμό και για μια περιστασιακή πελατεία ακόμη. Τα οικονομικά οφέλη για την τοπική οικονομία είναι ιδιαίτερα ελκυστικά. Περιοχές που μέχρι σήμερα ήταν αναξιοποίητες ή και άγνωστες μπορούν να δεχτούν αξιόλογες ευκαιρίες για ανάπτυξη.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφέρω και έναν άλλο τομέα που η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών της Ε.Ε. και θα μπορούσε να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης. Αναλυτικά:

Πηγές – Θαλασσοθεραπεία: Είναι γεγονός ότι πολλές χώρες της Ε.Ε. , της Βόρειας Αφρικής και της Ανατολής (Τουρκία Συρία κ.α.) διαθέτουν μονάδες θαλασσοθεραπείας. Γεγονός επίσης είναι ότι στις μέρες μας και ιδιαίτερα σε χώρες της Ε.Ε. (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία Ισπανία) δημιουργούνται νέες μονάδες με τη χρήση θαλάσσιου νερού δημιουργώντας μονάδες θαλασσοθεραπείας.

Στην Ελλάδα, οι περισσότερες θερμές πηγές αναβλύζουν κοντά στις ακτές. Οι θερμές αυτές παράκτιες πηγές ταξινομούνται με βάση το χημικό τους χαρακτήρα σε δύο κατηγορίες: (α) θερμά χλωριονατρίουχα νερά και (β) αλιπηγές.

Και οι δύο κατηγορίες αξιοποιούνται σε όλες τις μορφές και τα είδη θαλασσοθεραπείας. Για να προσεγγίσουμε τα πλεονεκτήματα και να τα αξιοποιήσουμε στην κατεύθυνση της "βιώσιμης ανάπτυξης της θαλασσοθεραπείας" σε επίπεδο με τις άλλες χώρες της Ε.Ε. είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι για την ανάπτυξη της θαλασσοθεραπείας αντλείται θαλασσίνο νερό, με κανόνες που ορίζει ο νόμος (νόμοι κρατών της Ε.Ε.), και στη συνέχεια θερμαίνεται προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στην υδροθεραπεία – ευεξία, πρόληψη, αποκατάσταση.

Ακόμα, η επιτυχία των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον τομέα της θαλασσοθεραπείας είναι τόσο μεγάλη ώστε πολλά κέντρα κατασκευάζονται σε διάφορες ακτές της Ευρώπης ιδιαίτερα στη Γερμανία, Γαλλία και λιγότερο στην Ιταλία (Αγγελίδης, 2008).

Παράλληλα, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι χώρες αυτές έχουν περιορισμένο σε αριθμό θερμά μεταλλικά νερά, άρα εξυπηρετεί η θάλασσα για το χημισμό της (ιώδιο, βρώμιο, μόνιμα διαθέσιμη και σταθερή παροχή) και οι κλιματικές συνθήκες του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Επισημαίνεται επίσης, ότι στις βόρειες θάλασσες στις οποίες υπάρχουν κέντρα θαλασσοθεραπείας ο υδροχημισμός του θαλάσσιου νερού και συγκεκριμένα το στερεό υπόλειμμα (Σ.Υ.) είναι μικρό σε σχέση με αυτό της Μεσογείου.

Αυτό είναι μειονέκτημα σε σχέση με το πραγματικό Σ.Υ. του θαλάσσιου νερού (Αγγελίδης, 2008).

Η χώρα μας, διαθέτει 8-9 κέντρα θαλασσοθεραπείας υψηλών προδιαγραφών (πέντε αστερών π.χ. στην Αλεξανδρούπολη, Κρήτη, Ραφήνα), όμως, το νομοθετικό καθεστώς δεν ευνοεί το αντικείμενο όπως βέβαια και με τη λουτροθεραπεία.

Επιπλέον, σε πολλές περιοχές υπάρχουν θερμά υδάτινα χλωριονατριούχα συστήματα, δηλαδή στην ουσία υδατοφόρα συστήματα με χλωριονατριούχο νερό που έχουν στερεό υπόλειμμα μέχρι 15 γραμμάρια αλάτων σε ένα λίτρο.

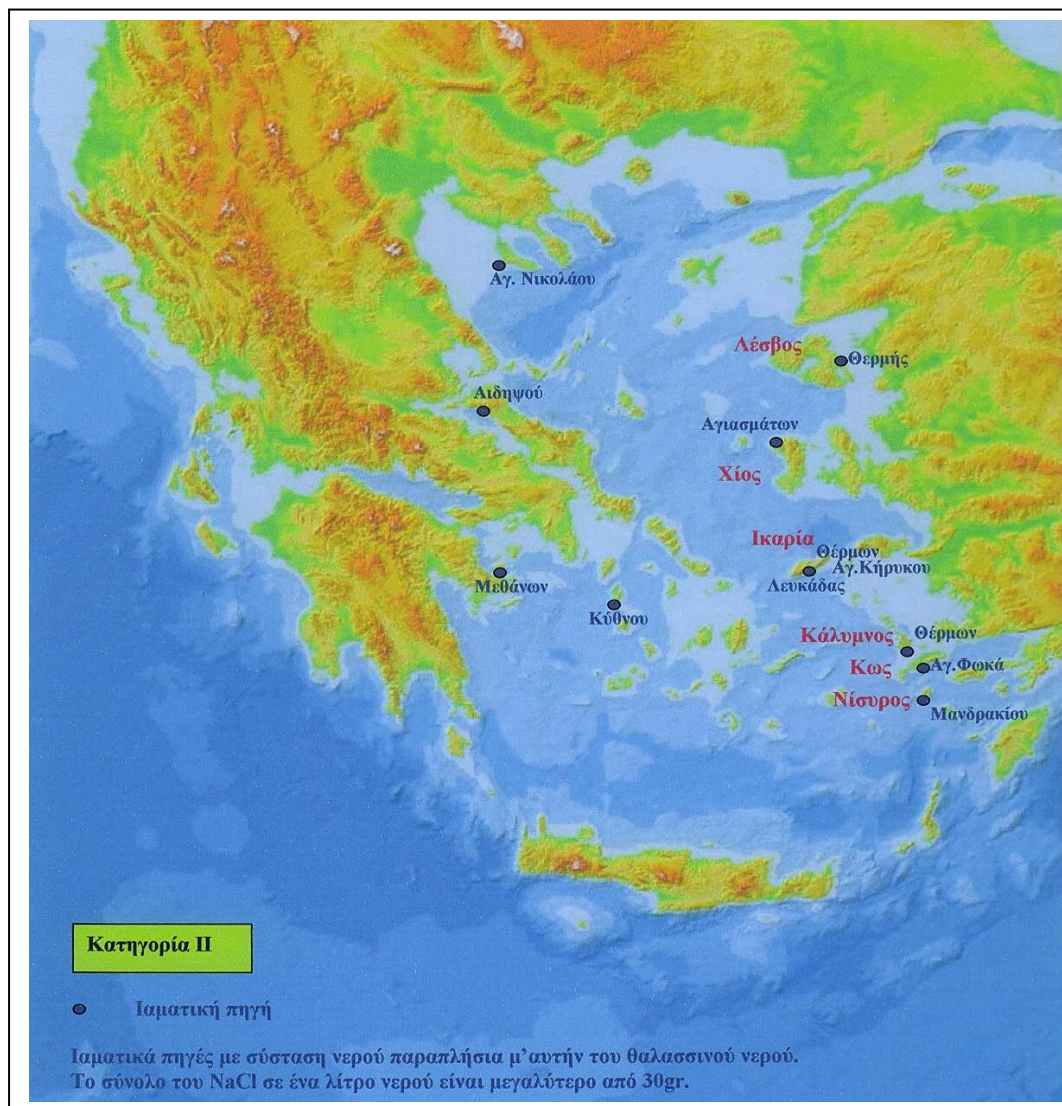
Οι υψηλές θερμοκρασίες των νερών στις περιοχές αυτές είναι δεδομένες καθώς επίσης και οι μεγάλες παροχές. Στον παρακάτω χάρτη φαίνονται οι ανάλογες πηγές- περιοχές ως υδατοφόρα συστήματα.

Εικόνα 4.1: Χάρτης στον οποίο σημειώνονται οι περιοχές με α) μεταλλικά αλατούχα ιαματικά νερά θερμά ή ψυχρά και β) βρίσκονται ή είναι κοντά

στη θάλασσα και έχουν την δυνατότητα αξιοποίησης της θαλασσοθεραπείας.

Μία δεύτερη κατηγορία με το χαρακτηρισμό "αλιπηγές", δηλαδή με περιεκτικότητα σε άλατα που φθάνει τα 37 γραμμάρια σε ένα λίτρο (και άνω από 15 γρ/λ), και ταξινομούνται ως αλιπηγές φαίνονται στον παρακάτω χάρτη. Οι πηγές αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία καθώς αποτελούν χώρους στους οποίους μπορεί η ανάπτυξη της θαλασσοθεραπείας να έχει πολλά και σημαντικά πλεονεκτήματα έναντι των κέντρων θαλασσοθεραπείας στις βόρειες θάλασσες ή τα παραθαλάσσια κέντρα θαλασσοθεραπείας στον ατλαντικό (Αγγελίδης, 2008).

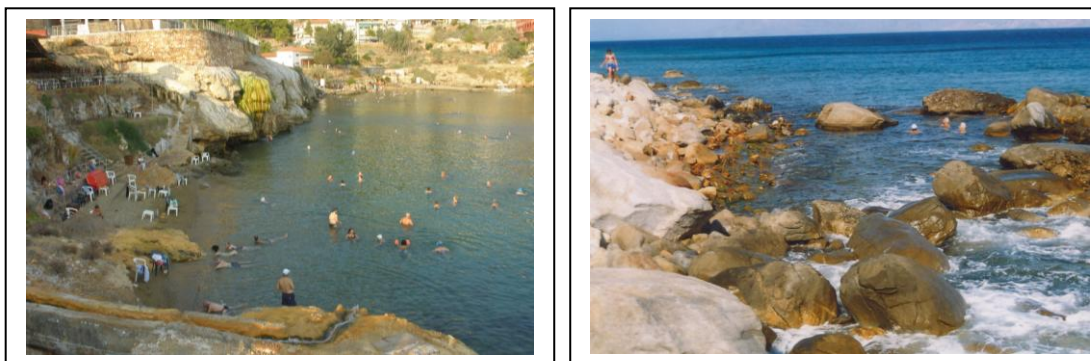

Εικόνα 4.2: Χάρτης Ιαματικών πηγών με σύσταση νερού παραπλήσια με αυτήν του θαλασσινού

Σε όλες αυτές τις θέσεις πηγών, η θερμοκρασία του νερού είναι αυξημένη (από 20 μέχρι 92° C) πράγμα που εννοεί την θαλασσοθεραπεία. Έχουμε με άλλα λόγια, "θερμό θαλασσινό νερό" και δεν χρειάζεται άντληση ούτε θέρμανση του νερού.

Ακόμα, η συγκέντρωση θερμού νερού είναι δεδομένη καθώς στο περιβάλλον των ακτογραμμών υπάρχουν πολλές θερμές και υπέρθερμες πηγές (Ικαρία, Κως, Κ. Βούρλα, Αιδηψός, Μήλος, Κίμωλος, Χίος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Μέθανα κ.α.) οι οποίες διακρίνονται από μεγάλες παροχές.

Ο σχηματισμός φυσικών ταμιευτήρων δημιουργεί ένα ευχάριστο και φιλικό περιβάλλον. Για τον λόγο αυτό, στους χώρους αυτούς συρρέει πλήθος ατόμων-τουριστών καθώς αποτελεί πρωτόγνωρη εμπειρία. Χαρακτηριστικό και μοναδικό παράδειγμα είναι η λίμνη Βουλιαγμένης η οποία διαθέτει υψηλού βαθμού εγκαταστάσεις, και βέβαια ο λουτρότοπος του Αγίου Φωκά στην Κω, η Λευκάδα Ικαρίας, η Ευθαλού Λέσβου, η πηγή Πausανία στα Μέθανα κ.α.

Εικόνα 4.3 και 4.4: Λουόμενοι σε θαλάσσιο περιβάλλον με θερμά νερά στην Ευθαλού Λέσβου και στη Λευκάδα Ικαρίας αντίστοιχα.

Τέλος, ένα άλλο σημαντικό θερμοαισθητικό γεγονός είναι οι φυσικοί ταμιευτήρες θερμών ή και ψυχρών μεταλλικών πηγών στο εσωτερικό της χώρας μας.

Η παρουσία τους σε πολλές περιοχές δηλώνει τη διαφορετικότητα της φυσιογνωμίας του Ελληνικού θερμοαισθητικού.

Σημειώνουμε ότι στις περιοχές αυτές συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός λουομένων με συνέπεια να δημιουργούνται προβλήματα σχετικά με την καθαριότητα του χώρου, τη φροντίδα των λουομένων κ.α (Αγγελίδης, 2008).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρουμε τον ταμιευτήρα /φυσική πισίνα ψωρονερίων Φθιώτιδας, το θερμοπόταμο και ταμιευτήρα Λουτρακίου Πέλλας, τους ταμιευτήρες "κόκκινο νερό" Καρίτσας Δήμου Αγίας Λάρισας, τους ταμιευτήρες Κονιαβίτη και καλλυντικά Καμένων Βούρλων, την εξαιρετική περίπτωση των φυσικών ηλοταμιευτήρων Κρηνίδων Καβάλας και Πικρολίμνης Κιλκίς κ.α.

Συμπερασματικά θα υποστηρίξουμε ότι: Η ανάπτυξη της θαλασσοθεραπείας στη χώρα μας διακρίνεται για τα ειδικά συγκριτικά της πλεονεκτήματα έναντι άλλων χωρών που έχουν ή σχεδιάζουν παρόμοιες μορφές ανάπτυξης.

Τα πλεονεκτήματα αυτά είναι:

1) Εναλλασσόμενο τοπίο κατά μήκος των ακτών, υγιεινό κλίμα και παρουσία πολλών θερμών πηγών σε διαφορετικά περιβάλλοντα,

2) Παρουσία θερμού νερού με χλωριονατριούχο σύσταση ή παραπλήσιας σύστασης με αυτή της θάλασσας,

3) Μεγάλες παροχές ικανές να καλύψουν περισσότερες μονάδες σε τοπικό επίπεδο με διαφορετικό χαρακτήρα π.χ. α) μονάδες ευεξίας, αναψυχής β) θαλασσοθεραπείας, είας, δ) ιαματικής υδροθεραπείας κ.α.,

4) Διπλή εξοικονόμηση ενέργειας λόγω α) της αποφυγής θέρμανσης και β) της ενεργειακής χρήσης θερμού νερού για τις εγκαταστάσεις,

5) Θερμό θαλασσινό νερό (χλωριονατριούχο) που δρα θεραπευτικά στις παθήσεις, στις οποίες επιδρούν και οι ιαματικές χλωριονατριούχες πηγές,

6) Οι Θερμαλιστικοί Φυσικοί ταμειυτήρες αποτελούν μία από τις ιδιαιτερότητες του αντικειμένου και η ανάπτυξή τους σε οικολογική βάση είναι κάτι νέο που δίνει τη δυνατότητα για νέες εμπειρίες προσαρμοσμένες στον κανόνα της αειφορίας και τους μηχανισμούς της φύσης (Αγγελίδης, 2008).

4.2 Οικονομικά Οφέλη

Ο τουρισμός θεωρείται διεθνώς σημαντικός τομέας της οικονομίας τόσο για τα συναλλαματοφόρα οφέλη του όσο και για τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα καθώς αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος και απασχόλησης.

Επιπλέον, τα έσοδα από τον τουρισμό καλύπτουν το έλλειμμα στην ισορροπία του εμπορίου και επηρεάζουν ουσιαστικά την επίτευξη πλεονάσματος ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (Ogorlec and Snoj, 1998).

Στην Ελλάδα, η πλήρης αξιοποίηση των θερμαλιστικών- τουριστικών κέντρων που διαθέτει μπορεί να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό στον τομέα των αναπτυξιακών και επενδυτικών πρωτοβουλιών προς όφελος της οικονομίας σε τοπικό αλλά και εθνικό επίπεδο. Η αξιοποίηση των ιαματικών πηγών είτε από ιδιώτες είτε από την τοπική Αυτοδιοίκηση, με τη δημιουργία κοινοτικών επιχειρήσεων, αποτελεί μια μορφή τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας. Συγκεκριμένα βάσει των ισχυρισμών της Μάρη (2007) θα υπάρξουν τα εξής οικονομικά οφέλη:

- 1) Εισροή περισσότερου συναλλάγματος εφόσον θα έχουμε τουρισμό μακράς παραμονής.**
- 2) Νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω κατασκευής αρχικής υποδομής.**
- 3) Ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς (τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια κλπ.).**

- 4) Ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών φορολογικά και άλλα έσοδα για τις τοπικές αρχές.
- 5) Βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις κλπ.). Γενικότερα, η σωστά οργανωμένη υποδομή μεταφορών συμβάλλει και εκείνη με τη σειρά της στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού των πηγών λόγω της μεγαλύτερης έκτασης και προβολής που θα αποκτήσουν.
- 6) Ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Επίσης, δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι πριν από κάθε είδους ανάπτυξη για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για την προστασία του τοπίου και την εξασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος γιατί οι περισσότερες ιαματικές πηγές ευρίσκονται σε περιοχές όπου συνδυάζεται βουνό με θάλασσα κάτω από εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες. Η διατήρηση του γνήσιου φυσικού περιβάλλοντος στα κέντρα παραθερισμού / λουτροπόλεων αποτελεί κύριο μέλημα. Η προστασία των ιαματικών νερών, σημαντικών φυσικών πόρων που εντάσσονται γενικότερα στο υδάτινο δυναμικό της χώρας, αποτελεί πρωταρχικό σκοπό. Είναι γνωστό ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος πέρα από τη καταστροφή της αρχικής φυσικής ομορφιάς συντελεί και στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του συγκεκριμένου θέρετρου στην τουριστική αγορά (Μάρη, 2007).

Τέλος, βασιζόμενος στον ισχυρισμό για παροχή νέων θέσεων απασχόλησης και αύξησης των εσόδων των επιχειρήσεων με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών παραθέτω δύο πίνακες από την έκθεση βασικών ευρημάτων του ερευνητικού προγράμματος "ιαματικές πηγές και λουτρότοποι" στο παράρτημα της εργασίας

Στον πίνακα 4.1 παρατηρούμε το σύνολο απασχολούμενων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια για το έτος 2009. Αναλυτικότερα:

i) Από το σύνολο των απασχολούμενων πανελλαδικά, το 39,42% απασχολείται στις μονάδες της Στερεάς Ελλάδας (Συμπεριλαμβανομένης της Αιδηψού) και το 27,36% στις αντίστοιχες της Κεντρικής Μακεδονίας,

ii) Συνολικά στις δύο αυτές Περιφέρειες απασχολούνται άνω των 2/3 των εργαζομένων (ποσοστό 66,78%), γεγονός που καταδεικνύει ότι η δυναμική εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών κυριαρχείται από τις μονάδες των περιοχών αυτών.

iii) Ειδικότερα, στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας απασχολείται το 67,31% του συνόλου των μόνιμων εργαζομένων (καθοριστική είναι η συνεχής λειτουργία των τριών κυριότερων ιδιωτικών μονάδων, δηλαδή Ξενοδοχείο Γαλήνη στα Καμμένα Βούρλα, Θέρμαι Σύλλα στην Αιδηψό και λουτρά Πλατυστόμου, στις οποίες απασχολούνται συνολικά 156 μόνιμοι εργαζόμενοι), μαζί δε με την Κεντρική Μακεδονία φτάνει το 82,31% του συνόλου,

iv) Η σχέση μόνιμων/ εποχικών εργαζομένων στο σύνολο της χώρας διαμορφώνεται σε ένα προς πέντε,

ν) Παρατηρείται σημαντική διαφορά στις δύο κύριες Περιφέρειες, καθ' όσον η εποχική απασχόληση στην Κεντρική Μακεδονία αντιπροσωπεύει το 90,6% της συνολικής στην Περιφέρεια, ενώ στη Στερεά Ελλάδα το 70,7%. Η συσχέτιση αυτή, εάν εκφραστεί ως ποσοστό μονίμων προς τους εποχιακούς διαμορφώνεται σε 10,37% στην Κεντρική Μακεδονία και σε 41,37% στη Στερεά Ελλάδα ,

vi) Ο εποχικός χαρακτήρας της απασχόλησης κυριαρχεί στις υπόλοιπες Περιφέρειες. Χαρακτηριστικά, στη Θεσσαλία το 98,4% των απασχολούμενων είναι εποχικοί, στη Δυτική Μακεδονία αντιστοίχως το 100%, στη Δυτική Ελλάδα το 91,5% και στην Ήπειρο το 89,5%.

Στον πίνακα 4.2 παρατηρούμε τη διάρθρωση των πραγματοποιηθέντων εισιτηρίων κατά κατηγορία των φορέων εκμετάλλευσης για το σύνολο της πενταετίας 2005- 2009. Αναλυτικότερα:

i) Η διάρθρωση των εισιτηρίων κατά φορέα εκμετάλλευσης για το σύνολο της πενταετίας 2005- 2009 εμφανίζει κατά μέσο όρο το μερίδιο των δημοτικών επιχειρήσεων να είναι το υψηλότερο (48,80%). Η εξέλιξη αυτού του ποσοστού είναι αυξητική διαχρονικά, εφόσον το 46,11% του 2005 ανέρχεται σταδιακά σε 51,33% το 2009,

ii) Οι μονάδες με φορέα εκμετάλλευσης την ΕΤΑ παρουσιάζουν φθίνουσα πορεία τόσο σε απόλυτο αριθμό εισιτηρίων (από 334.172 το 2005 μόλις 264.629 το 2009), όσο βεβαίως και ως ποσοστό (με το 17,02% του 2005 να μειώνεται σε 11,68% το 2009),

iii) Όσον αφορά τις ιδιωτικές επιχειρήσεις (πλην Αιδηψού) τα εισιτήρια εξελίσσονται ελαφρώς ανοδικά (367.191 το 2005 που αυξάνονται σε 389.136 το 2009), με το ποσοστιαίο μερίδιο όμως να κυμαίνεται μεταξύ 16,83% και 18,70%,

iv) Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις της Αιδηψού με πηγή εκπροσωπούν κατά την πενταετία 2005- 2009 το 24,69% του συνόλου των εισιτηρίων των ιδιωτικών επιχειρήσεων της περιοχής, ενώ οι επιχειρήσεις με παροχή νερού από τον ΕΟΤ το 75,31% αντιστοίχως,

v) Τα εισιτήρια των επιχειρήσεων της Αιδηψού με πηγή εμφανίζουν ετήσιο μέγιστο κατά το 2008 με 130.200 εισιτήρια, ενώ αντιστοίχως τα εισιτήρια των επιχειρήσεων με παροχή νερού από τον ΕΟΤ κατά το 2007 με 367.233 εισιτήρια,

vi) Το 2007 είναι η χρονιά με τα περισσότερα εισιτήρια συνολικά για τις επιχειρήσεις στην Αιδηψό (473.885), ενώ κατά το 2008 και 2009 υπάρχει ελαφρά κάμψη της τάξεως του 5%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΦΟΡΕΙΣ ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΥ- ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑΣ

5.1 Διεθνείς και Ευρωπαϊκοί φορείς Θερμαλισμού

Στο διεθνές και στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον δραστηριοποιούνται πολλοί οργανισμοί και φορείς. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι δυνατόν ούτε να αποτυπωθούν όλοι ούτε και να αξιολογηθούν. Θεωρώ σκόπιμο να κάνω μία αναφορά σε αρκετές οργανώσεις και φορείς που η δραστηριότητα τους έχει ενδιαφέρον, ή άπτεται των Ελληνικών προοπτικών, ή στους οποίους πρέπει η Ελλάδα να αποκτήσει συμμετοχή.

Συγκεκριμένα, σε διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχουν οι παρακάτω οργανισμοί- φορείς:

1. **European Spas Association (ESPA)**: Η Ευρωπαϊκή Ένωση Spa αποτελείται από 21 χώρες μέλη, εκ των οποίων 20 ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την Ελλάδα να μην βρίσκεται ανάμεσα τους. Στόχος της είναι η προώθηση των ιαματικών λουτρών και της υδροθεραπευτικής στην Ευρώπη, καθώς και να φροντίσει ότι οι φυσικές θεραπείες που βασίζονται στο μεταλλικό νερό, το τοπίο και το κλίμα θα είναι διαθέσιμες σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό πολιτών και επισκεπτών. Ακόμα, η Ευρωπαϊκή κοινότητα και οι χώρες που επιθυμούν να ενταχθούν στην ESPA, επιδιώκουν να συνεργάζονται σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Αυτό προϋποθέτει μεγαλύτερη συνεργασία των εθνικών και περιφερειακών ενώσεων, καθώς και του ιδιωτικού τομέα στο χώρο των ιαματικών λουτρών και της υδροθεραπευτικής. Για να επιτευχθεί αυτό η ESPA έχει ορίσει τους ακόλουθους στόχους:
 - i) Να παρακολουθεί και να αναλύει την κατάσταση των spa και των κέντρων υγείας σε κάθε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας,
 - ii) Να προωθηθεί η ανταλλαγή εμπειριών, βέλτιστων πρακτικών και τεχνογνωσίας,
 - iii) Την παραγωγή και την ανάπτυξη προγραμμάτων για προϊόντα υγείας και ευεξίας και στρατηγικών για την πρόληψη και αποκατάσταση των συνθηκών διαβίωσης στην Ευρώπη,
 - iv) Την δημιουργία, προώθηση και βελτίωση προτύπων σε όλα τα ιαματικά λουτρά και κέντρα υγείας στην Ευρώπη,
 - v) Να ενθαρρύνει πόρους για έρευνα στον τομέα των spa,
 - vi) Τον καθορισμό και την εναρμόνιση κοινών προγραμμάτων και μαθημάτων κατάρτισης, ώστε να καθοριστεί μία επαγγελματική δομή της ευρωπαϊκής βιομηχανίας των spa,

vii) Να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας για τις δυνατότητες διαφήμισης των χωρών- μελών της ESPA.

Επιπλέον, επιμέρους στόχοι αποτελούν:

i) Η προώθηση της διαφοροποίησης του διακρατικού θεματικού τουρισμού με δυναμική για την αιεφόρο ανάπτυξη στον τομέα του τουρισμού και την ενίσχυση του ανταγωνισμού,

ii) Η ενθάρρυνση της μεγαλύτερης εμπλοκής των μικρών επιχειρήσεων και των τοπικών αρχών στην ανάπτυξη και την προώθηση των προϊόντων αυτών,

iii) Η ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας δημοσίου- ιδιωτικού τομέα με στόχο την ανάπτυξη και την προώθηση ανταγωνιστικών και βιώσιμων διακρατικών τουριστικών προϊόντων.

Τα όργανα της ESPA είναι:

- 1) Η Γενική Συνέλευση με 67 αντιπροσώπους από 21 χώρες,
- 2) Το Διοικητικό Συμβούλιο, που κάθε μέλος της ESPA έχει μια θέση,
- 3) Το Διοικητικό Συμβούλιο με τον Πρόεδρο, τον Πρώτο Αντιπρόεδρο, 4 αντιπροέδρους, τον Ταμία και τον Γενικό Γραμματέα,
- 4) Οι επιτροπές και τα τμήματα της ESPA.

Τέλος, στις δραστηριότητες της ESPA ανήκουν και οι διεθνείς σφραγίδες ποιότητας "EuropeSpra med" και "EuropeSpra wellness", σε συνδυασμό με τους κορυφαίους ειδικούς για την ενίσχυση της διεθνούς διαφάνειας και της δικαιοσύνης στον ανταγωνισμό (<http://www.espa-ehv.eu/>).

2. **Παγκόσμια Ομοσπονδία Υδροθεραπείας και Κλιματοθεραπείας- World Federation of Hydrotherapy and Climatotherapy (F.E.M.T.E.C)**

Η F.E.M.T.E.C είναι η πιο αντιπροσωπευτική ομοσπονδία spa και οργανισμών υγείας στον κόσμο.

Αποτελείται από τις εθνικές ενώσεις θέρετρων υγείας και ευεξίας, καθώς και από κεντρικούς κρατικούς οργανισμούς που ασχολούνται με ζητήματα spa, σε πολλές χώρες και ηπείρους.

Λειτουργεί υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και υποβάλλει κάθε τρία χρόνια έκθεση για τις δραστηριότητές της.

Οι κυριότερες λειτουργίες της είναι:

i) Αντιμετώπιση παγκόσμιων θεμάτων θερμαλισμού και η προώθηση τους σε διεθνές επίπεδο, πριν από τα κράτη και τους δημόσιους οργανισμούς,

ii) Διεθνής συνεργασία σε επίπεδο επιχειρήσεων στον τομέα των θεραπειών υγείας,

iii) Ανταλλαγή μελετών, ερευνών και εμπειριών στον τομέα των θεραπειών spa,

iv) Διάδοση των spa και των θέρετρων ευεξίας των διάφορων χωρών-μελετών της FEMTEC.

Ακόμα, στην FEMTEC δραστηριοποιούνται 4 μόνιμες επιτροπές: Η ιατρική, η οικονομική, η τεχνική και η κοινωνική. Τα μέλη της συμμετέχουν ενεργά σε διεθνή επιστημονικά συμπόσια, εκθέσεις και συνέδρια.

Τέλος, το Διοικητικό συμβούλιο της περιλαμβάνει τον Πρόεδρο της ομοσπονδίας, τον Γενικό γραμματέα, τους Αντιπροέδρους και τους 4 προέδρους των μόνιμων επιτροπών (<http://femteconline.org/>).

3. **Ευρωπαϊκή Επιστημονική Επιτροπή Θερμαλισμού- E.S.C.O.T:** Η

E.S.C.O.T είναι μία μη κυβερνητική, μη κερδοσκοπική Επιτροπή. Κύρια αποστολή της είναι η προώθηση, ο συντονισμός και η τυποποίηση της επιστημονικής έρευνας των θερμών πηγών σχετικά με τις τρεις βασικές πτυχές που είναι η πρόληψη, η περίθαλψη και η αποκατάσταση.

Επίσης, ταυτόχρονα με τον συντονισμό των διαφόρων επιστημονικών δραστηριοτήτων, την αξιολόγηση των νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων και την προώθηση των νέων επιστημονικών έργων, η επιτροπή έχει ως σκοπό να προωθήσει τη διάδοση και τη πρόσβαση σε θεραπείες μέσω θερμών πηγών.

Ακόμα, η επιτροπή δημιουργήθηκε για να αποτελεί κοινό forum για τη μελέτη και την υλοποίηση έργων, προγραμμάτων, προτάσεων, ερευνών, συνεδρίων και πρωτοβουλιών σχετικά με το θερμαλισμό, με στόχο να αποτελεί έναν έγκυρο και προνομιούχο συνομιλητή με τις εθνικές αρχές, με κάθε κράτος- μέλος της E.S.C.O.T στην Ευρώπη και με τα Ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα.

Επιπλέον, η επιτροπή δραστηριοποιείται ώστε να επιτρέπεται σε κάθε κράτος μέλος να λαμβάνει μέρος στις πρωτοβουλίες της επιτροπής, να συγκεντρώνει όλες τις εμπειρίες σε επιστημονικό πεδίο, καθώς και να συμβάλει στην εμβάθυνση των γνώσεων στον τομέα αυτό.

Τέλος έχει τις εξής περαιτέρω δραστηριότητες:

i) Επιστημονικού τύπου: συνέδρια, διαλέξεις, συζητήσεις, επιστημονικές εκθέσεις, προβολές ταινιών, ντοκιμαντέρ, κτλ. ,

ii) Θεσμικού τύπου και επικοινωνίας: συνεντεύξεις τύπου, μόνιμο γραφείο, γραφείο τύπου, αποστολές, εκστρατείες προώθησης, κτλ. ,

iii) Δραστηριότητες κατάρτισης: μαθήματα κατάρτισης για τους γιατρούς, για το βοηθητικό προσωπικό και όλους τους επαγγελματίες,

iv) Δραστηριότητες έκδοσης: έκδοση ενός περιοδικού- δελτίου, φυλλάδια και βιβλία, δημοσίευση των πρακτικών των διασκέψεων, σεμινάρια, μελέτες και έρευνες,

v) Δραστηριότητες ψυχαγωγίας: συναντήσεις, επαφές, κτλ.

4. **Λοιποί φορείς- οργανισμοί:** Στον πίνακα 5.1 (του παραρτήματος) παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία που επισημαίνει ο Prof. Tamas Bender (2005) για κάποιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς θερμαλισμού. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στα αρχικά του οργανισμού, το έτος ίδρυσης, το όνομα και τον πρόεδρο από: α) Την διεθνή κοινότητα ιατρικής υδρογεωλογίας και κλιματολογίας, β) Την διεθνή κοινότητα των τεχνικών υδροθεραπείας και τον παγκόσμιο οργανισμό θερμαλισμού.

5.2 Ελληνικοί φορείς Θερμαλισμού

1. **Σύνδεσμος Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας:** Είναι Πανελλήνιος φορέας του Α' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Μέλη του αρχικά ήταν 53 Δήμοι από όλη τη χώρα με ιαματικές πηγές στα διοικητικά τους όρια. Επίσης, είναι μέλος από το 1995 της Ευρωπαϊκής Ένωσης Θερμαλισμού (<http://www.thermalsprings.gr/>). Σκοπός του Συνδέσμου είναι η μέριμνα για την αξιοποίηση, εκσυγχρονισμό και γενικά την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των Ιαματικών Πηγών της Χώρας και η εκμετάλλευση αυτών από την τοπική αυτοδιοίκηση. Ακόμα, ο Σύνδεσμος επαναπροσδιόρισε τη φυσιογνωμία του Ιαματικού Τουρισμού, ο οποίος ήταν παθητικά εγκλωβισμένος για δεκαετίες σε ένα λουτροκεντρικό μοντέλο (Αγγελίδης, Τότα, Μακρής και Πεταλά, 2013). Τέλος, υπό το πρίσμα των σύγχρονων αντιλήψεων που επικρατούν διεθνώς, αλλά και υποστηρίζοντας την ανάπτυξη εγχώριας επιστημονικής τεκμηριωμένης γνώσης γύρω από το αντικείμενο, πρότεινε και καθιέρωσε τον όρο "θερμαλισμός".
2. **Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης:** Ανασυστάθηκε το 2004 και εποπτεύει τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), τον Οργανισμό Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΤΕΚ), την Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ ΑΕ), το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ), τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) που εκ της υφιστάμενης νομοθεσίας εποπτεύονται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, τις εταιρίες και κάθε είδους επιχειρήσεις, στις οποίες τα ως άνω νομικά πρόσωπα είναι αποκλειστικοί μέτοχοι ή μέτοχοι πλειοψηφίας. Παράλληλα, υπό την Εποπτεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης λειτουργεί και το Εθνικό Συμβούλιο Τουρισμού.

3. **Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)**: Ιδρύθηκε το 1950 με το Α.Ν. 1565/50 και κυρώθηκε με τον Ν. 1624/51, αποτελώντας εξ αρχής το βασικό κρατικό φορέα του τουριστικού τομέα. Σήμερα και με το Ν. 3270/2004, ο ΕΟΤ διαρθρώνεται σε Κεντρική Υπηρεσία, με έδρα την Αθήνα και σε Περιφερειακές Υπηρεσίες Τουρισμού (ΠΥΤ) από την 1.1.2005. Οι αρμοδιότητες της κάθε Υπηρεσίας και υπηρεσιακών μονάδων του ΕΟΤ περιλαμβάνονται στο Π.Δ. 343/2001 (ΦΕΚ 231 Α). Ειδικότερα, ο ΕΟΤ σήμερα αποτελείται από τις εξής διευθύνσεις: Ανάπτυξης, Μελετών και Επενδύσεων, Προγραμματισμού Τουριστικής Ανάπτυξης, Ποιοτικού Ελέγχου και Εποπτείας Αγοράς, Τουριστικών Εγκαταστάσεων, Έρευνας Αγοράς και Διαφήμισης, Υπηρεσιών Εξωτερικού, Οικονομικών Υπηρεσιών και Διοικητικού (Μάρη, 2007).
4. **Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ Α.Ε.)**: Ιστορικά αξίζει να αναφερθεί ότι η εν λόγω εταιρία προέκυψε από την κατάργηση της πρώην Διεύθυνσης Περιουσίας και Εκμετάλλευσης του ΕΟΤ, που αντικαταστάθηκε από την «Ανώνυμη Εταιρία Αξιοποίησης Περιουσίας ΕΟΤ». Με τον Νόμο 2837/2000, η ανωτέρω Εταιρία μετονομάστηκε σε «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα ΑΕ – ΕΤΑ ΑΕ» ενώ πρόσφατα, με το Νόμο 3270/2004 η ΕΤΑ ΑΕ, ονομάζεται πλέον «Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης Α.Ε.». Σκοπός της ΕΤΑ ΑΕ είναι η διαχείριση των τουριστικών ακινήτων της Ελλάδας, τα οποία κατά κύριο λόγο ανήκουν στον ΕΟΤ. Σήμερα η ΕΤΑ, αποτελείται από τα εξής Τμήματα: Τμήμα Επιχειρήσεων και Ανάπτυξης (Department of Operations & Development), Τμήμα Τεχνικής Υποστήριξης (Technical Operation Department), Τμήμα Οικονομικών και Ανθρώπινου Δυναμικού (Financial & Human Resources Department) και το Γραφείο Νομικού Συμβούλου (Legal Advisor's Office) (Μάρη, 2007).
5. **Ένωση Επιχειρήσεων Θερμαλισμού Ελλάδος (ΕΝ.Ε.Θ.Ε)**: Η Ένωση Επιχειρήσεων Θερμαλισμού Ελλάδος έχει έδρα της την Αιδηψό. Συγκροτείται από μέλη, τα οποία διαθέτουν στην κυριότητά τους ιαματικούς φυσικούς πόρους ή ασκούν στον τομέα του θερμαλισμού επιχειρηματικές δραστηριότητες με αναγνωρισμένους από την πολιτεία ιαματικούς φυσικούς πόρους. Δημιουργήθηκε από υπεύθυνους ενεργούς πολίτες που νοιάζονται:
α) για τις ιαματικές πηγές και τον θερμαλισμό, β) για την βιωσιμότητα των τοπικών κοινοτήτων και των φυσικών συστημάτων, γ) για την τοπική ιστορία και δ) για τον πολιτισμό. Επιπλέον, η ΕΝ.Ε.Θ.Ε έχοντας επίγνωση της κατάστασης, ανέλαβε την πρωτοβουλία να ανταποκριθεί στα καθήκοντα και τις προκλήσεις που υπαγορεύουν οι ανθρώπινες ανάγκες. Σκοπός της είναι να προκαλέσει δράσεις σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, οι οποίες θα δρομολογήσουν ενέργειες για την ανάδειξη και

αειφόρο ανάπτυξη του Ελληνικού Θερμαλισμού, ενός τομέα με πολλαπλά οφέλη στην τοπική κοινωνία εκατό και πλέον περιοχών.

Τέλος, προτάσσοντας την συνεργασία, στοχεύει να κατατεθούν γνώσεις και εμπειρίες με στόχο την υποστήριξη της εξέλιξης του θερμαλισμού υγείας, πρόληψης, αποκατάστασης και ευεξίας (<http://www.enethe.gr/19-sample-data-articles/joomla/8-beginners>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ – ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

6.1 Η πορεία προς την ενιαία διεύρυνση της διασυνοριακής περίθαλψης

Το ευρωπαϊκό δίκαιο ορίζει κανόνες και αρχές που διαφυλάσσουν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα που αφορούν την υγεία.

Ωστόσο, ο καθορισμός των κοινωνικών παροχών και οι προϋποθέσεις για τη χορήγησή τους γίνεται σε εθνικό επίπεδο, βάσει των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Κάθε κράτος μέλος είναι ελεύθερο να αποφασίζει ποιος ασφαρίζεται δυνάμει της νομοθεσίας του, ποιές παροχές χορηγούνται, πώς και υπό ποιές προϋποθέσεις υπολογίζονται αυτές οι παροχές και ποιές εισφορές πρέπει να καταβάλλονται.

Στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας, η διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη ήταν θέμα το οποίο απασχόλησε το Ευρωπαϊκό συμβούλιο από τις αρχές τις δεκαετίας του '70.

Οι διατάξεις και πρακτικές κατά καιρούς, αφορούσαν μεταξύ άλλων και στις θερμαλιστικές θεραπείες οι οποίες βέβαια στο πλαίσιο της εφαρμογής τους είχαν επιπτώσεις στην πράξη. Συγκεκριμένα, δεν ήταν σαφές το πώς, και με ποιό τρόπο ή μέθοδο αντιμετωπίζονταν οι θερμαλιστικές θεραπείες στα κράτη μέλη.

Έτσι, με στόχο τη διαφύλαξη των αρχών της ίσης μεταχείρισης, θεσπίστηκε ο συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης το 1971 με την έκδοση του πρώτου κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 του Συμβουλίου, με τον οποίο δίνονταν εγγυήσεις σε όλους τους εργαζομένους- υπηκόους των κρατών μελών για την ίση μεταχείριση (μεταχείριση χωρίς διακρίσεις) και τη χορήγηση των παροχών κοινωνικής ασφάλισης, ανεξάρτητα από την απασχόληση ή τόπο κατοικίας τους.

Από το έτος 1971, ο κανονισμός αυτός έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών τροποποιήσεων ώστε να προσαρμοστεί στις εξελίξεις των εθνικών νομοθεσιών αφενός, και να ενσωματώσει την πρόοδο που έχει σημειωθεί με τις αποφάσεις του δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αφετέρου.

Οι τροποποιήσεις αυτές έχουν συμβάλει στην πολυμορφία των κοινοτικών κανόνων συντονισμού. Ειδικότερα, σε ότι αφορά στην υγειονομική περίθαλψη ένας ασφαλισμένος άλλου κράτους μέλους, έχει τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους.

Με άλλα λόγια ένας ασφαλισμένος δικαιούται όλες τις παροχές σε είδος που κρίνονται ιατρικά απαραίτητες κατά τη διάρκεια της διαμονής του στην επικράτεια του άλλου κράτους- μέλους, λαμβανομένου υπόψη του χαρακτήρα των παροχών και της προβλεπόμενης διάρκειας διαμονής.

Συνεπώς, οι ανωτέρω διατάξεις επιχειρούν να διασφαλίσουν την εξίσωση ή την εξομοίωση παροχών, εισοδημάτων, γεγονότων ή καταστάσεων.

Ωστόσο, εάν ένας ασφαλισμένος μεταβεί σε άλλο κράτος με σκοπό να λάβει υγειονομική περίθαλψη, απαιτείται προέγκριση από τον οικείο ασφαλιστικό φορέα για να καλυφθούν οι δαπάνες περίθαλψης (<http://europa.eu>, 2013).

Στην ίδια νομολογία το Διεθνές Ειδικό Δικαστήριο (ΔΕΚ) συμπέρανε ότι οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να αρνηθούν την προέγκριση για περίθαλψη

σε άλλο κράτος μέλος, υπό την προϋπόθεση ότι, οι διαδικασίες διοικητικής έγκρισης που οδηγούν σε αυτή την απόφαση πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια τα οποία δεν εισάγουν διακρίσεις και δεν είναι αυθαίρετες (<http://eur-lex.europa.eu>, 2013).

Με τη νομολογία του το Διεθνές Ειδικό Δικαστήριο άνοιξε το δρόμο για την σταδιακή απελευθέρωση των υπηρεσιών και στον τομέα της υγείας. Το ζήτημα της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης εξαιρέθηκε από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2006/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006 «σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική Αγορά», δεδομένου ότι το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχαν ζητήσει από την Επιτροπή να ρυθμίσει τα ζητήματα που συνδέονται με τη διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη με ξεχωριστή νομική πράξη. Σκοπός ήταν η θέσπιση ενός ενιαίου, σαφούς και διαφανούς πλαισίου για όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι ώστε να εξαιρεθεί η νομική αβεβαιότητα και να καθιερωθούν σαφείς κανόνες όσον αφορά το δικαίωμα πρόσβασης των ασθενών σε άλλες χώρες της Ε.Ε. στο πλαίσιο της υγειονομικής περίθαλψης

Με βάση την αρχή της καθολικότητας, την αρχή της πρόσβασης σε περίθαλψη υψηλής ποιότητας, την αρχή της ισότητας και της αλληλεγγύης, το ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο έπρεπε να επιτυγχάνει τους εξής στόχους:

-- Παροχή επαρκούς σαφήνειας ως προς τα δικαιώματα απόδοσης δαπανών σε περίπτωση που η υγειονομική περίθαλψη παρέχεται σε άλλο κράτος μέλος,

-- Διασφάλιση της τήρησης των αναγκαίων απαιτήσεων για υψηλής ποιότητας, ασφαλή και αποτελεσματική υγειονομική περίθαλψη και στην περίπτωση της διασυνοριακής περίθαλψης.

Αποβλέποντας στην επίτευξη των παραπάνω στόχων το ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο διαρθρώνεται γύρω από τρεις κύριους τομείς:

Κοινές αρχές σε όλα τα συστήματα υγείας της Ε.Ε, όπως αυτά εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο τον Ιούνιο το 2006,

Ένα ειδικό πλαίσιο για την διασυνοριακή περίθαλψη, που θα αποσαφηνίζει τα δικαιώματα των πολιτών,

Ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα των υπηρεσιών υγείας.

Η Επιτροπή διεξήγαγε δημόσια διαβούλευση προκειμένου να προσδιοριστούν με σαφήνεια τα προβλήματα στον τομέα της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης. Τα κύρια σημεία της διαβούλευσης και συζητήσεων ήταν τρία:

α) Χρηματοδοτήσεις, β) Αίτηση έγκρισης και γ) Σπάνιες ασθένειες.

Για το λόγο αυτό, κατατέθηκαν 227 προτάσεις, βελτιώσεις, τροπολογίες και 6 συνεκτικές τροπολογίες οι οποίες αρχικά οδηγούσαν στα εξής συγκεκριμένα σημεία (<http://www.consilium.europa.eu>, 2013):

□ Ο ασθενής μπορεί να ζητά ιατρική θεραπεία σε ένα άλλο κράτος μέλος χωρίς προέγκριση. Εφόσον πρόκειται για εισαγωγή σε κλινική η προέγκριση να δίνεται από το εθνικό σύστημα υγείας της χώρας στην οποία ανήκει,

□ Τα κράτη μέλη μπορούν να αρνηθούν ένα τέτοιο τύπο ιατρικής φροντίδας και να περιορίσουν τις περιπτώσεις,

□ Τα 25 εκατομμύρια των Ευρωπαίων με σπάνιες ασθένειες θα πρέπει να είναι καλυμμένοι από αυτή την πρόταση νόμου.

Οι περισσότερες από τις 280 συνεισφορές που έλαβε η Επιτροπή κατά τη δημόσια διαβούλευση ήταν θετικές ως προς μια κοινοτική δράση.

Έτσι, στις 9 Μαρτίου 2011 εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ε.Ε. και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Οδηγία 2011/24/ΕΕ « περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης» και δημοσιεύτηκε στην επίσημη εφημερίδα της Ε.Ε. στις 4/4/2011.

Τα κράτη μέλη έχουν προθεσμία 30 μηνών από την ημέρα έγκρισης της οδηγίας, ήτοι μέχρι τις 25 Οκτωβρίου 2013, για να ενσωματώσουν την οδηγία στο εθνικό τους δίκαιο.

Οι βασικοί στόχοι που έχει η εφαρμογή της νέας οδηγίας της Ε.Ε για τη διασυνοριακή υγεία (2011/24/ΕΕ) είναι οι εξής:

A) Κοινές αρχές σε όλα τα συστήματα υγείας της Ε.Ε, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2006 και κατά ένα ποσοστό διευκρινίζουν ποιο κράτος- μέλος είναι αρμόδιο να εξασφαλίζει τη συμμόρφωση με τις αρχές με της υγειονομικής περίθαλψης και τι περιλαμβάνουν οι αρμοδιότητες αυτές.

B) Ειδικό πλαίσιο για τη διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη που αποσαφηνίζει τα δικαιώματα των ασθενών για υγειονομική περίθαλψη σε άλλο κράτος- μέλος συμπεριλαμβανομένων και των ορίων που μπορούν να θέσουν τα κράτη μέλη σε αυτού του είδους την υγειονομική περίθαλψη με δεδομένο ότι οι ασθενείς δικαιούνται επιστροφή των δαπανών έως το ύψος του ποσού που θα κατέβαλλαν εάν λάμβαναν την περίθαλψη αυτή στο κράτος τους.

Γ) Ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα των υπηρεσιών υγείας δηλαδή η αναγνώριση συνταγών, η ύπαρξη Ευρωπαϊκών δικτύων, η αξιολόγηση τεχνολογιών υγείας κ.α. (E. Gori, 2013).

Ακόμα, η οδηγία συμπληρώνει τους κανονισμούς (ΕΚ) αριθμό. 883/2004 και 987/2009 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και τις ρυθμίσεις σχετικά με την ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης ασθενείας (european health insurance card) (<http://ec.europa.eu>, 2013).

Όμως, η εφαρμογή της οδηγίας δεν σημαίνει ότι θα μεταβληθεί το δικαίωμα των κρατών μελών να καθορίζουν τις παροχές υγειονομικής περίθαλψης που επιλέγουν να παρέχουν στους πολίτες τους.

Αν ένα κράτος- μέλος δεν συμπεριλαμβάνει μια συγκεκριμένη θεραπεία στα δικαιώματα των πολιτών εντός αυτού του κράτους- μέλους προφανώς δεν δημιουργείται κανένα νέο δικαίωμα για τους ασθενείς ως προς τη λήψη αυτή της θεραπείας στο εξωτερικό (και κατ' αντιστοιχία επιστροφή σχετικών δαπανών). Αυτό ισχύει και για τις περιπτώσεις υδροθεραπείας, λουτροθεραπείας ή ιαματικών λουτρών όπου οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες το κράτος- μέλος ασφάλισης επιστρέφει τα έξοδα σε ένα ασθενή θα εξακολουθήσουν να ισχύουν εάν ο ασθενής αυτός υποβληθεί στη θεραπεία σε άλλη χώρα κράτους- μέλους.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας τίθενται ορισμένες προϋποθέσεις ως εξής:

1. Παροχή σαφών πληροφοριών που δίνουν τη δυνατότητα στους ασφαλισμένους να επιλέγουν συνειδητά την περίθαλψη που επιθυμούν,

2. Ύπαρξη μηχανισμών για να εξασφαλίζουν την ποιότητα και την ασφάλεια της παρεχόμενης περίθαλψης,

3. Συνέχεια περίθαλψης μεταξύ διαφόρων επαγγελματιών και οργανώσεων που εμπλέκονται στη θεραπεία,

4. Μηχανισμοί για να εξασφαλίζεται κατάλληλη αποκατάσταση ή αποζημίωση για τυχόν βλάβες που οφείλονται στις υπηρεσίες περίθαλψης.

Επίσης, η οδηγία θα αποφέρει προστιθέμενη αξία στους πολίτες, όσον αφορά τα συμπληρωματικά δικαιώματα των πολιτών αφενός να αναζητούν υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης σε άλλα κράτη μέλη και αφετέρου σχετικά με τον τρόπο απόδοσης των δαπανών. Με τον τρόπο αυτόν παρέχεται καλύτερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας εντός της ΕΕ.

Επιπλέον, θα προκύψουν συμπληρωματικά οφέλη από τη δημιουργία των ευρωπαϊκών δικτύων αναφοράς και όπως τονίστηκε στην έκθεση, η συνεργασία σε θέματα διαχείρισης των νέων τεχνολογιών θα βελτιώσει την ποιότητα, την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα της υγειονομικής περίθαλψης.

Αν παρατηρήσουμε από την αρχική πρόταση μέχρι και σήμερα που αρχίζει η εφαρμογή της οδηγίας η εξέλιξη στο χρόνο έχει συνοπτικά ως εξής:

Ημερομηνία	Βασικά στάδια
1. Ιούλιος 2008	Αρχική πρόταση στην Ευρωπαϊκή επιτροπή
2. Απρίλιος 2009	Παρουσίαση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
3. Μάιος 2010	Πρώτη ανάγνωση της οδηγίας
4. Ιούνιος 2010	Συμβούλιο υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης

5. Οκτώβριος 2010
(27-10-010)	Παρουσίαση της πρότασης από την πρόεδρο της επιτροπής κα Francoise Grossetete για την υιοθέτηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
6. Ιανουάριος 2011
(19-1-2011)	Πραγματοποίηση εργασιών 2ης ανάγνωσης
7. Φεβρουαρίου 2011
(28-2-2011)	Δόθηκε η έγκριση από το Συμβούλιο της Ε.Ε. για τη νέα οδηγία ως « Εφαρμογή των δικαιωμάτων των ασθενών στη διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη ». Κριτικά και αρνητικά στην οδηγία στάθηκαν τα κράτη μέλη Αυστρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία και υπήρξε αποχή της Σλοβακίας.
8. Μάρτιος 2011
(09-03-2011)	Εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ε.Ε. και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Οδηγία 11/24/ΕΕ « περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης.
9. Απρίλιος 2011
(04-04-2011)	Δημοσίευση της οδηγίας στην επίσημη εφημερίδα της Ε.Ε.
10. 25 Οκτωβρίου 2013	Εφαρμογή της οδηγίας (ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο) (http://eur-lex.europa.eu ; http://www.consilium.europa.eu , 2013)

Η νέα εφαρμογή της διασυνοριακής υγείας διαμορφώνει μία νέα φυσιογνωμία στον τομέα του θερμοαλισμού – ιατρικού ιαματικού τουρισμού στις χώρες μέλη της Ε.Ε. Η κινητικότητα στις χώρες που έχουν ανεπτυγμένο το θερμοαλισμό υγείας παρακολουθούμε ότι είναι έντονη. Έτσι, π.χ. η Παγκόσμια Οργάνωση Θερμοαλισμού (OMTh) έχει διοργανώσει αλληπάλληλα στρογγυλά τραπέζια με κορυφαίο αυτό στις 19 Οκτωβρίου 2013 στο Levico Terme που βρίσκεται στο Trento της Ιταλίας και συγκεκριμένα κοντά στα σύνορα με την Αυστρία.

Ο τίτλος του διεθνούς συνεδρίου ήταν "new frontiers of the European healthcare system. The implementation of the EU legislation no 2011/24 on patients right for cross-border traditional and thermal healthcare".

Σύμφωνα με το πρόγραμμα και τις ανακοινώσεις του προέδρου του συνεδρίου κύριο Ennio Gori, αλλά και την επικοινωνία μου με το μέλος του διοικητικού συμβουλίου και της οργανωτικής επιτροπής Pier Francesco Bernacchi, στο συνέδριο θα αναπτυχθούν εισηγήσεις – ανακοινώσεις για τα θερμοαλιστικά συστήματα των κρατών μελών της Ε.Ε. αλλά και τις διαφορές που έχουν.

Ακόμη, θα αναπτυχθούν εισηγήσεις με περιεχόμενο όπως: πόσο έτοιμα είναι τα συστήματα υγείας στις χώρες μέλη της Ε.Ε. να εφαρμόσουν την νέα οδηγία (στρογγυλό τραπέζι), ποιές είναι οι νέες θεραπευτικές θερμαλιστικές εφαρμογές (An. Fioravanti), ποιές οι προϋποθέσεις για το μέλλον του θερμαλισμού (Z. Karagulle), την υφιστάμενη κατάσταση που διακρίνει τον θερμαλισμό υγείας στην Ευρώπη και τον κόσμο (A. Lalli) κ.α.

Σε αυτό το σημείο σημειώνω ότι η Παγκόσμια Οργάνωση Θερμαλισμού πρωτοστάτησε με μία σειρά ενεργειών στη δημιουργία της νέας οδηγίας και κατά μία έννοια κλείνει τον κύκλο με το συνέδριο σταθμό καθώς στον ίδιο χρόνο (25/10/2013) αρχίζει και η εφαρμογή της.

Με το άνοιγμα των συνόρων για την υγεία και την εφαρμογή κανόνων και αρχών λειτουργίας του συστήματος είναι γεγονός ότι οι ευρωπαίοι κάτοικοι θα έχουν την δυνατότητα επιλογών ώστε να μεταβούν εκεί που επιθυμούν προκειμένου να φροντίσουν την υγεία τους. Στο μεγάλο θέμα του θερμαλισμού υγείας θα τόνιζα ιδιαίτερα τα εξής:

1) Για πρώτη φορά η ευρωπαϊκή ένωση αναγνωρίζει τη θεραπεία, πρόληψη και αποκατάσταση με τη χρήση ιαματικών πόρων.

2) Οι πολίτες όλων των χωρών-μελών της Ε.Ε. έχουν τη δυνατότητα να επισκέπτονται τους χώρους θερμαλισμού πέρα και μακριά από τα δικά τους σύνορα. Καταργώντας τα σύνορα για την υγεία δίνεται επίσης η δυνατότητα σε επιστημονικό και τεχνολογικό επίπεδο να έρθουμε πιο κοντά και να δημιουργήσουμε από κοινού μια προσπάθεια για το καλό της υγείας των πολιτών.

3) Ο θερμαλισμός παγκόσμια βρίσκεται σε συνεχή κίνηση αναζητώντας νέες καινοτόμες εφαρμογές σε όλα τα επίπεδα.

Επιπλέον, στις εναλλακτικές θεραπείες, ο θερμαλισμός υγείας κατέχει την τέταρτη θέση (1. Acupuncture, 2. Ayurveda, 3. Consultation in nutrition, 4. Thermal spa cure, 5. Kneipp cure). Η οριοθέτηση αυτή των προτιμήσεων των επισκεπτών, υποδεικνύει μια από κοινού προσπάθεια της Ε.Ε. στο πλαίσιο του ανταγωνισμού με ευρύτερες ενώσεις, καθώς το αντικείμενο έχει σχέση με παγκόσμιους ασφαλιστικούς οργανισμούς.

Η σπουδή της εικόνας που ήδη συμβαίνει παγκόσμια θέτει την αναγκαιότητα καθώς: i) Η ενοποίηση του διεθνούς χώρου, ii) Η ενοποίηση του οικονομικού χώρου διεθνώς και η παγκοσμιοποίηση των αγορών και iii) Τα προγράμματα των ασφαλιστικών οργανισμών σε σχέση με την υγεία και την κοινωνική πραγματικότητα, έτσι όπως αυτή διαμορφώνεται (άνεργοι,εργαζόμενοι, συνταξιούχοι/ες), σημαίνουν και αλλαγές με καταλυτικό χαρακτήρα που θα διαμορφώσουν νέους κανόνες για τον θερμαλισμό σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η οδηγία της Ε.Ε. «Υγεία χωρίς σύνορα» και κατά συνέπεια «θερμαλισμός χωρίς σύνορα» είναι μία αναγκαιότητα που διασφαλίζει την αλληλεγγύη μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και τον ανταγωνισμό με διεθνής οργανισμούς εκτός Ε.Ε

Το αξίωμα της αμοιβαιότητας που έθεσε η οδηγία «Μπορούν να απολαμβάνουν τα οφέλη της ευρωπαϊκής οδηγίας και να επιτυγχάνουν τη καταβολή των χρημάτων για τις θερμαλιστικές θεραπείες στο εξωτερικό μόνο εκείνοι οι ευρωπαίοι κάτοικοι που προέρχονται από χώρες οι οποίες αναγνωρίζουν στο εθνικό τους σύστημα υγείας την αγωγή υγείας (θεραπεία, πρόληψη, αποκατάσταση) με

ιαματικούς φυσικούς πόρους» δηλώνει τη φυσιολογία του εγχειρήματος και την ώθηση για την αναγκαιότητα.

➤ **Μια ματιά στο θερμαλισμό υγείας κρατών μελών της Ε.Ε.:**

Η ιστορία των ενεργειών κάλυψης υπηρεσιών υγείας διασυννοριακά στην Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε με την συμβολή του δικαστικού τομέα.

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) δικαίωσε πολίτες που κατέθεσαν τις προσφυγές τους προκειμένου να εισπράξουν τα έξοδα αγωγής υγείας τους σε άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε.

Σημείο σταθμό αποτέλεσε η νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Συγκεκριμένα, στα τέλη της δεκαετίας του '90, πραγματοποιήθηκε η εκδίκαση σε δύο πρώτες υποθέσεις, οι οποίες αφορούσαν συγκεκριμένα την διεκδίκηση εκ μέρους πολιτών, της επιστροφής των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης που τους παρασχέθηκε σε άλλο κράτος μέλος. Με τη νομολογία του το ΔΕΚ άνοιξε το δρόμο για την απελευθέρωση των υπηρεσιών και στον τομέα της υγείας.

Αποφάνθηκε ότι όχι μόνο η παροχή υπηρεσιών υγείας είναι επιτρεπτή σε άλλο κράτος- μέλος, αλλά και ότι η απαίτηση των ταμείων για προέγκριση της παροχής παρεμποδίζει την απελευθέρωση των υπηρεσιών.

Με την εκδίκαση περισσότερων ποθέσεων, το ΔΕΚ αποσαφήνισε καταρχάς ότι δεν απαιτείται προέγκριση από τα ασφαλιστικά ταμεία στις περιπτώσεις των εξωτερικών προληπτικών αγωγών.

Σε ότι αφορά τις εσωτερικές θεραπευτικές αγωγές, δύναται και αυτές να πραγματοποιηθούν σε κράτη μέλη της ΕΕ, αφού προηγηθεί προέγκριση του οικείου ασφαλιστικού φορέα.

Με τις διαδικασίες αυτές που πραγματοποιήθηκαν και τις είχα υπόψη μου, ανακάλυψα το Σεπτέμβριο του 2012 κατά τη διάρκεια της πρακτικής μου στα δημοτικά λουτρά Λαγκαδά δύο ζευγάρια Ελλήνων που εργάζονταν στη Γερμανία και τα οποία εισέπρατταν όλα τα έξοδά τους (διαμονή, διατροφή, υδροθεραπεία) από τον ασφαλιστικό τους οργανισμό.

Από τη μαρτυρία τους κατέγραψα ότι προϋπόθεση της είσπραξης ήταν αφενός η πραγματοποιούμενη αγωγή υδροθεραπείας να ήταν πλήρης, και αφετέρου η συνολική δαπάνη που έγινε στο Λαγκαδά να μην ξεπερνούσε αυτή που αντίστοιχα προέβλεπε ο ασφαλιστικός οργανισμός σε ένα ανάλογο υδροθεραπευτήριο της Γερμανίας.

Αργότερα, ο διευθυντής του Πηλοθεραπευτηρίου Κρηνίδων Καβάλας μου τόνισε ότι αυτό συμβαίνει και στη δική τους επιχείρηση. Επομένως, φαίνεται ότι κατά τη δεκαετία 2000- 2010 πραγματοποιήθηκαν αρκετές ενέργειες από φορείς-οργανισμούς για την αναγνώριση των θερμαλιστικών θεραπειών από το κοινοβούλιο της Ε.Ε. παράλληλα με το γενικότερο θέμα.

Επίσης, προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης των θερμαλιστικών θεραπειών πραγματοποιήθηκαν έρευνες από πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε.

Όπως με πληροφόρησε η Κυρία Α. Fioravanti, καθηγήτρια ρευματολογίας στο πανεπιστήμιο της Siena, οι έρευνες που έγιναν επί σειρά ετών στην Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία κ.α. πιστοποίησαν ότι η θεραπεία και η πρόληψη σε θερμαλιστικά κέντρα οδηγεί στη μειωμένη χρήση φαρμάκων και στην καλύτερη φυσική κατάσταση που

σημαίνει καλύτερη αποδοτικότητα στην κοινωνική μας καθημερινότητα και στην προσωπική μας επαγγελματική εργασία.

➤ **Οι θερμαλιστικές θεραπείες σε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης:**

Από την πρόσφατη οδηγία 11/24/ΕΕ η οποία ήδη οφείλει να αποτελεί νομοθετική διαδικασία κάθε χώρας μέλους της Ε.Ε. διακρίνουμε το αξίωμα της αμοιβαιότητας το οποίο αναφέρει:

«Μπορούν να απολαμβάνουν τα οφέλη της Ευρωπαϊκής οδηγίας και να επιτυγχάνουν την κάλυψη των θερμαλιστικών τους θεραπειών στο εξωτερικό μόνο εκείνοι οι Ευρωπαίοι κάτοικοι που προέρχονται από χώρες οι οποίες αναγνωρίζουν στο δικό τους εθνικό σύστημα υγείας την αγωγή υγείας (θεραπεία, πρόληψη, αποκατάσταση) με ιαματικούς φυσικούς πόρους».

Το αξίωμα αυτό είναι και η βασική προϋπόθεση για την μελλοντική εξέλιξη του θερμαλισμού στην Ε.Ε. και θα παίξει ουσιαστικό ρόλο στην οικονομία πολλών χωρών που επένδυσαν στο αντικείμενο.

Επιπλέον, σε πολλές χώρες της Ε.Ε. οι οργανισμοί καλύπτουν προληπτικές ή θεραπευτικές θερμαλιστικές αγωγές πολιτών με βάση συγκεκριμένες προϋποθέσεις και διαδικασίες. Η κάλυψη κάθε θερμαλιστικής αγωγής συνήθως συνδέεται με την επίσημη αναγνώριση των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών η οποία τεκμηριώνεται από την κάλυψη συγκεκριμένων ποιοτικών χαρακτηριστικών ή/και ειδικές διαδικασίες.

Σημειώνω ακόμη ότι η κάλυψη των θερμαλιστικών αγωγών γίνεται είτε με τη μορφή π.χ. ένα σταθερό ποσό ανά επισκέπτη) είτε με τη μορφή κάλυψης ποσοστού επί του συνολικού κόστους των θερμαλιστικών θεραπειών (π.χ. 60-70% του κόστους της συνολικής θεραπείας).

Επιπροσθέτως:

- Οι χώρες Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία αποτελούν για τη χώρα μας, βασικές δυνητικές αγορές για τις υπηρεσίες θερμαλισμού στην Ελλάδα καθώς δεδομένου της κάλυψης των θερμαλιστικών θεραπειών από τα ασφαλιστικά τους ταμεία, του μεγέθους τους αλλά και της σημαντικής τουριστικής προσέλευσης από τις χώρες αυτές στην Ελλάδα θα μπορούσαμε να έχουμε επιτυχία στον οικονομικό τομέα.
- Οι χώρες Ουγγαρία, Σλοβακία οι οποίες αναγνωρίζουν και καλύπτουν από το 2003, τις θερμαλιστικές θεραπείες είχαν σημαντικές οικονομικές επιτυχίες από την προσέλευση επισκεπτών.

Αντίθετα παρατηρούμε ότι υπάρχουν χώρες που δεν αναγνωρίζουν μέχρι σήμερα τις θερμαλιστικές θεραπείες όπως π.χ. Η Βρετανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και ακόμη χώρες που σε ενεστώτα χρόνο έχουν ιδιότυπο καθεστώς π.χ. η Ισπανία, η οποία καλύπτει τις θερμαλιστικές θεραπείες μέσω προγράμματος κοινωνικού θερμαλισμού και η χώρα μας που στέλνει δια μέσου των ασφαλιστικών της οργανισμών επισκέπτες σε λουτροπόλεις αλλά δεν έχει αναγνωρισμένη την υδροθεραπεία.

Εικόνα 6.1: Χάρτης με τα κράτη- μέλη της Ε.Ε που διαθέτουν θερμολιστικές θεραπείες

➤ **Οι θερμολιστικές θεραπείες στα κράτη- μέλη έχουν ως εξής:**

Δημοκρατία Τσεχίας (Εικόνα 6.2): Από το 1948 μέχρι το 1993 τη διαχείριση των εγκαταστάσεων θερμολισμού ασκούσε το κράτος το οποίο και κάλυπτε το κόστος των θεραπειών. Οι θέρμες στην Τσεχία είναι 37.

Επίσης, να παρατηρήσω ότι το τρίγωνο Mariánské Lázně – Karlovy Vary και Františkovy Lázně, ήταν ορεινό κέντρο θερμολισμού υγείας της Ευρώπης. Οι τουρίστες θερμολισμού υγείας τα προηγούμενα χρόνια ήταν 5% με τάση αύξησης του ποσοστού (Bernacchi and Lignola, 2013).

Ισπανία: Η Ισπανία διαθέτει 119 εγκαταστάσεις θερμολισμού υγείας και άλλες 750 φυσικής κατάστασης- ευεξίας χωρίς να έχουν αναγνώριση ως ιαματικές. Δεν υποστηρίζονται από την κοινωνική υγεία, ωστόσο η Κυβέρνηση χρηματοδοτεί 12 ημέρες διακοπές υγείας για συνταξιούχους από τον Οκτώβριο μέχρι τον Ιούνιο. Οι χρήστες των ιαματικών φθάνουν περίπου 450.000 και το 5% προέρχεται από χώρες του εξωτερικού, κυρίως Αγγλία, Γερμανία.

Ακόμα, η Ισπανία διαθέτει κέντρα θαλασσοθεραπείας στα κανάρια νησιά και πρόσφατα, σε πολλές ακτές της Μεσογείου (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.2: Χάρτης Δημοκρατίας της Τσεχίας στον οποίο σημειώνονται μεγάλα κέντρα θερμαλισμού- τουρισμού υγείας

Κάτω χώρες (Εικόνα 6.3): Η λουτροθεραπεία παρότι έχει παράδοση δεν έχει θέση στο εθνικό σύστημα ασφάλισης της υγείας. Υπάρχουν τέσσερα μεγάλα κέντρα θερμαλισμού- sra μεταξύ των οποίων το σπουδαιότερο "Termae 2000", κατασκευάστηκε το 1999 στο Bad Valkenburg.

Τα τελευταία χρόνια, επίσης δημιουργούνται πολλές νέες εγκαταστάσεις θερμαλισμού υγείας (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.3: Χάρτης Κάτων χωρών με τις εγκαταστάσεις του θερμαλισμού υγείας

Πολωνία: Από το 1999 το Κράτος αναγνωρίζει τα έξοδα των επισκεπτών για θερμालιστικές θεραπείες.

Διαθέτει 40 κέντρα θερμάλισμού υγείας και καλή οργάνωση σε ότι αφορά την παροχή υπηρεσιών στις εγκαταστάσεις θερμάλισμού.

Τα 25 προσφέρουν υπηρεσίες με μεταλλικά νερά και πηλό. Επιπλέον, τα κέντρα αυτά προσφέρουν ένα είδος αγωγής υγείας π.χ. ρευματοπάθειες, ή αγωγή με θεραπευτικό πηλό. Βέβαια, συναντούμε και Μονάδες με ευρύ πεδίο θερμάλιστικών εφαρμογών. (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.4: Κεντρική πισίνα σε θερμάλιστικό κέντρο της Πολωνίας

Σλοβενία: Η Σλοβενία διατηρεί την παράδοση της λουτροθεραπείας, κλιματοθεραπείας και θαλασσοθεραπείας πολλούς αιώνες.

Διαθέτει 15 κέντρα θερμάλισμού με πολλές και σύγχρονες εγκαταστάσεις για θεραπευτική αγωγή, πρόληψη και ευεξία. Ακόμα, τα κέντρα της Σλοβενίας κάθε χρόνο εξυπηρετούν 650 χιλιάδες επισκέπτες θερμάλισμού υγείας. Από αυτούς σημειώνουμε ότι το 40% προέρχεται από την Ιταλία. (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.5: Θερμάλιστικό κέντρο στη Σλοβενία- Κεντρική πισίνα

Γερμανία: Το σύστημα ασφαλίσεων υγείας καλύπτει τις θεραπείες και ταξινομεί σε κατηγορίες τη προσφερόμενη θεραπευτική αγωγή π.χ. αγωγή υγείας για πρόληψη ή αγωγή για αποκατάσταση.

Θα υποστήριζα σύμφωνα με τα στοιχεία που συνέλεξα και τη γνώμες που πήρα από κορυφαίους θερμάλιστές ότι οι Γερμανικές λουτροπόλεις- θερμάλιστικοί τόποι υγείας είναι υψηλής ποιότητας και πρωτοπορούν σε διεθνές επίπεδο. Η παράδοση, το υψηλό επίπεδο στην παροχή των υπηρεσιών καθώς και η τεχνογνωσία κάνουν τα θεραπευτήρια της Γερμανίας να είναι σε μεγάλο βαθμό ανταγωνιστικά.

Ακόμα, αγωγές θεραπείας, πρόληψης, αποκατάστασης, ευεξίας με ιαματικούς φυσικούς πόρους συναντούμε σε όλη τη γεωγραφική έκταση της Γερμανίας. Οι κοινότητες θερμάλισμού είναι 300 και χωρίζονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

α) τα ιαματικά λουτρά, όπου η θεραπεία βασίζεται στη χρήση μεταλλικού νερού ή ιλύος,

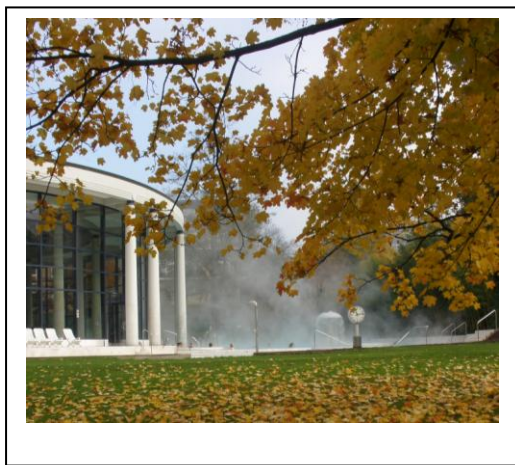
β) τα κέντρα θαλασσοθεραπείας,

γ) τα θέρετρα Kneipp τα οποία εφαρμόζουν ειδικές μορφές υδροθεραπείας με ψυχρό και θερμό νερό, χωρίς αυτό απαραίτητως να είναι ιαματικό, και

δ) τα κέντρα κλιματοθεραπείας.

Επιπλέον, οι ωφελούμενοι στις θερμαλιστικές εγκαταστάσεις ανέρχονται στα δέκα εκατομμύρια εκ των οποίων περίπου 5% προέρχεται από άλλες χώρες.

Τέλος, η κίνηση (τζίρος) που αναπτύσσεται στα θερμαλιστικά κέντρα υγείας και αφορά την οικονομία είναι 26 δις ευρώ ενώ το σύστημα προβλέπει 21 ημέρες αγωγή υγείας και καλύπτει έξοδα ταξιδιών και παραμονής (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.6 και 6.7: Θερμαλιστικές εγκαταστάσεις στη Γερμανία

Μεγάλη Βρετανία: Το εθνικό ινστιτούτο της υγείας από το 1948 δεν αφήνει χώρο στη θεραπεία ή πρόληψη χωρίς φάρμακα. Κατά συνέπεια ο θερμαλισμός υγείας δεν συμπεριλαμβάνεται στο σύστημα ασφαλίσεων.

Επιπλέον, οι παλιές εγκαταστάσεις θέρμες Bath που αναβιώνουν από το 1569,

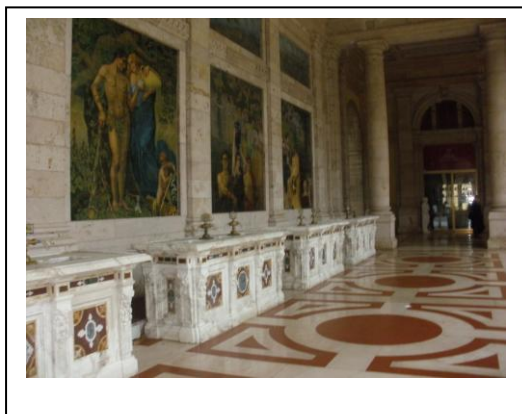

αναπαλαιώθηκαν από το 2000 έως το 2006 και είναι το μόνο θερμαλιστικό κέντρο για το κοινό στη Μεγάλη Βρετανία. Πρόκειται βέβαια για Μεγάλες και εξαιρετικές εγκαταστάσεις θερμαλισμού που έρχονται από τους Ρωμαϊκούς χρόνους.

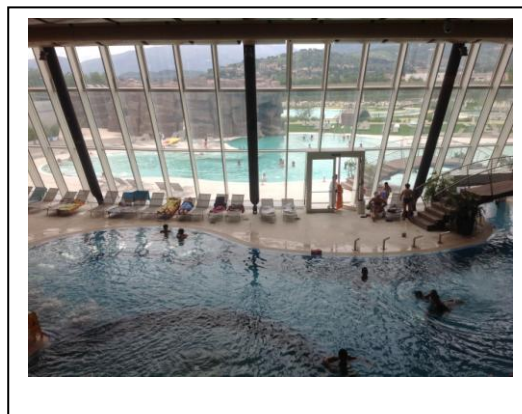
Τέλος, δώδεκα εγκαταστάσεις θερμαλισμού συγκρότησαν την British Spa Federation η οποία και ασκεί σήμερα τη διαχείριση (Bernacchi and Lignola, 2013).

Εικόνα 6.8: Θέρμες Bath- Κεντρική πισίνα

Ιταλία: Οι θερμολιστικές θεραπείες αποτελούν μέρος του εθνικού συστήματος υγείας. Κάθε ασθενής έχει τη δυνατότητα κάθε χρόνο να απολαμβάνει ένα κύκλο θεραπευτικής αγωγής στα κέντρα θερμολισμού υγείας.

Εικόνα 6.9: Λουτρόπολη
Montecatini Terme

Εικόνα 6.10: Λουτρόπολη
Chianciano Terme

Η αγωγή υγείας με τις παθολογίες υπαγορεύονται νομοθετικά από το υπουργείο υγείας.

Έτσι, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα ενός κύκλου αγωγής σε θερμολιστικό κέντρο ο/η πολίτης θα πρέπει να έχει βεβαίωση από τον θεράποντα γιατρό με την πάθηση η οποία αναγράφεται και την επιθυμία του ασθενή να έχει τις υπηρεσίες θερμολισμού για τη συγκεκριμένη πάθηση (Bernacchi and Lignola, 2013).

➤ Συγκριτικά πλεονεκτήματα των ιαματικών φυσικών πόρων της Ελλάδας:

Ο συνολικός αριθμός των πηγών που αναγνωρίστηκαν ως ιαματικές από την πολιτεία μέχρι το 2005 είναι 112. Στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνονται δύο λασποπηγές (Κρηνίδων, Δήμου Καβάλας και Πικρολίμνης Κιλκίς), καθώς και ο λουτρότοπος Αμάραντου Κόνιτσας με τους θερμούς υδρατμούς και το σπήλαιο στα θέρμα Ικαρίας.

Παρατηρώντας τον πίνακα 1.6 του παραρτήματος διακρίνουμε ότι ένα πρώτο συνολικό συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας είναι ο μεγάλος αριθμός πηγών, μεταλλικών και αναγνωρισμένων ιαματικών σε όλη την Ελληνική γεωγραφική ενότητα.

Επιπλέον, υπάρχουν πηγές σε όλα τα περιβάλλοντα: παραθαλάσσια, λιμναία, ορεινά και πεδινά.

Είναι αναγκαίο λοιπόν, προκειμένου να αναφερθούμε σε συγκεκριμένα στοιχεία ή προσόντα να προσδιορίσουμε την έννοια που αρχικά ορίσαμε ως "συγκριτικό πλεονέκτημα".

Τι σημαίνει με άλλα λόγια συγκριτικό πλεονέκτημα για μία χώρα, μία επιχείρηση, έναν φορέα, έναν οργανισμό που διαχειρίζεται ένα ιαματικό λουτρότοπο.

Μια προσέγγιση μπορεί να είναι ότι συγκριτικά πλεονεκτήματα θεωρούνται:

- Τα ποσοτικού και ποιοτικού χαρακτήρα χημικά στοιχεία, ιχνοστοιχεία και η υδροχημική διαφορετικότητα του νερού των πηγών σε ένα ευρύτερο θερμοαλιστικό περιβάλλον,

- Η θερμοκρασία του μεταλλικού – ιαματικού νερού και τα φυσικά του χαρακτηριστικά,

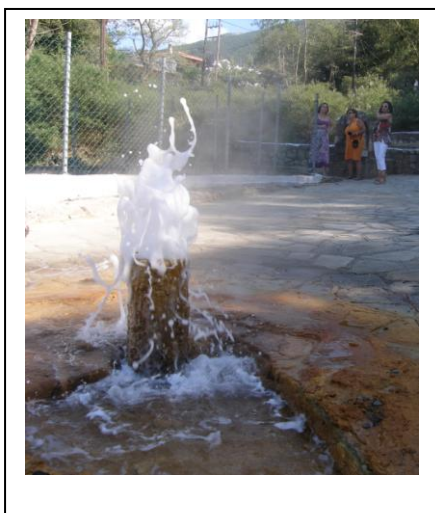
- Η θέση της φυσικής ανάβλυσης (ή της σύλληψης του νερού), τα οικολογικά, μορφολογικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος, τα πραγματικά και πιθανά αποθέματα.

Ακόμη, η παροχή των Ελληνικών θερμοπηγών είναι ένα από τα σπάνια φαινόμενα στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Η πηγή των Θερμοπηγών για παράδειγμα κυμαίνεται μεταξύ 650 – 800 κυβικά μέτρα την ώρα. Το θερμό ιαματικό δυναμικό των Καμένων βούρλων που αναβλύζει σε όλο τον άξονα (ιαματικές πηγές κ. Βούρλων, Κονιαβίτη) με διαφορετικότητα στο χημισμό φθάνει τα 400 κ.μ. την ώρα, οι πηγές Αιδηψού επίσης τα 430 κ.μ. την ώρα, του Λουτρακίου (Κορινθίας) σε 400 κ.μ. της Ικαρίας τα 500 κ.μ./ω, του Λουτρακίου Πέλλας τα 520κ.μ./ω. , Μεθάνων 370 κ.μ./ω. (Ζ. Αγγελίδης, 2008).

Η θερμοκρασία και τα ποιοτικά υδροχημικά χαρακτηριστικά των πηγών επίσης έχουν ιδιαιτερότητες. Πηγές από 0,3 γραμμάρια αλάτων στο λίτρο φθάνουν μέχρι και τα 37 γρ. στο λίτρο.

Επιπροσθέτως, οι ιαματικές πηγές στον Ελληνικό χώρο έχουν θερμοκρασία από 16 μέχρι 90° Κελσίου (πηγή Πολυχνίτου Λέσβου) και το ιαματικό νερό που αναβλύζει από το φρεάτιο των 24 μέτρων των λουτρών Σαμοθράκης έχει 95-100°C θερμοκρασία.

Εικόνα 6.11: Φρεάτιο στα λουτρά της Σαμοθράκης

Εικόνα 6.12: Πηγή Πολυχνίτου Λέσβου

Όμως συνήθως, η θερμοκρασία, η παροχή και τα χημικά στοιχεία του νερού καθορίζουν το είδος και το μέγεθος των υδροθεραπευτικών και γενικότερα των θερμοαλιστικών εγκαταστάσεων.

Σήμερα, είναι εμφανές, υπό τις παρούσες ενεργειακές συνθήκες, είναι δύσκολη η θέρμανση ψυχρού μεταλλικού νερού για υδροθεραπεία.

Η χρήση πρόσθετα του ενεργειακού περιεχομένου του θερμού νερού για τη θέρμανση των λουτρικών και άλλων εγκαταστάσεων αποτελεί επίσης μεγάλο πλεονέκτημα στη βιωσιμότητα της θερμολιστικής μονάδας ως επιχείρησης .

Σπουδαίο λοιπόν πλεονέκτημα είναι η χρήση του ενεργειακού περιεχομένου των θερμών μεταλλικών πηγών (Αγγελίδης, 2008).

➤ **Οι θερμολιστικές θεραπείες στην Ελλάδα σε σχέση με τα κριτήρια και προϋποθέσεις παροχής κάλυψης από ασφαλιστικά ταμεία της ΕΕ:**

Προκειμένου να εξετάσω συγκριτικά τις θερμολιστικές θεραπείες που εφαρμόζονται στην Ελλάδα και στη συνέχεια να προσεγγίσω τα κριτήρια με βάση τα οποία τα ασφαλιστικά ταμεία καλύπτουν τις θερμολιστικές αυτές θεραπείες, είναι σημαντικό να διευκρινιστούν τα εξής:

i) Τι εννοεί/ορίζει ως θερμολιστική θεραπεία ο κάθε ασφαλιστικός οργανισμός κρατών της Ε.Ε ή το νομοθετικό πλαίσιο του ίδιου του κράτους;

ii) Καλύπτουν οι ασφαλιστικοί οργανισμοί τις θερμολιστικές θεραπείες; Και σε πιο ποσοστό;

iii) Στα θερμολιστικά κέντρα των χωρών της Ε.Ε. πηγαίνουν μόνο πάσχοντες ή και υγιείς;

iv) Οι θερμολιστικές θεραπείες ασκούνται με τον ίδιο τρόπο;

v) Οι θεραπευτικές ενδείξεις των ιαματικών φυσικών πόρων καταγράφονται και ταξινομούνται με βάση τα ίδια κριτήρια σε όλες τις χώρες της Ε.Ε.;

Τα ερωτήματα αυτά φαίνεται από μια πρώτη ματιά ότι είναι δύσκολο να απαντηθούν. Αντίθετα, μπορούμε να τα διαλευκάνουμε στον ενεστότα χρόνο κυρίως εάν αναφερθούμε πρόδρομα, στη φιλοσοφία και την εφαρμογή των άρθρων του νόμου για την υγεία που ήδη ισχύει από 25 Οκτωβρίου του 2013 για τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Πιο συγκεκριμένα, ως απαντήσεις στα ανωτέρω υποστηρίζεται καταρχάς ότι οι θερμολιστικές θεραπείες αφορούν στη χώρα μας. Δηλαδή, αυτό που θα μελετήσω και θα προτείνω ως χώρα προορισμού, έχοντας βέβαια πάντα υπόψη μου την πραγματικότητα των προγραμμάτων υγείας, και σκοπεύοντας με καθαρό μάτι σε αυτά που ισχύουν και συμβαίνουν σε άλλες χώρες σε σχέση με τα θερμολιστικά κέντρα.

Αναλυτικότερα:

Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της παροχής θερμολιστικών θεραπειών, η επιστημονική προσέγγιση για το χαρακτηρισμό των θερμολιστικών θεραπειών, οι θεραπευτικές ενδείξεις – αντενδείξεις, η ταξινόμηση, η τεχνική προσέγγιση, οι μορφές, τα είδη, ο περιβάλλον χώρος κ.α. δίνουν ταυτότητα στον τόπο προορισμού

και αξιολογούνται από τους ειδικούς αλλά και από κάθε απλό επισκέπτη θετικά ή αρνητικά.

Καθώς λοιπόν η θεραπεία, η πρόληψη και η αποκατάσταση εντάσσονται στις παροχές υγείας παραμένει από τη μια να αξιολογήσουμε τις εξελίξεις στον τομέα και από την άλλη να πάρουμε πρωτοβουλίες ως φορείς, άτομα, επιχειρήσεις κτλ για την ανάδειξη του Ελληνικού θερμαλισμού.

Όμως, στα περιβάλλοντα των ιαματικών λουτρών, ιδιαίτερα της χώρας μας, δεν συναντούμε μόνο επισκέπτες για θεραπευτική αγωγή αλλά και συνοδούς λουομένων, άλλους επισκέπτες για πρόληψη, άλλους για αποκατάσταση, επισκέπτες για ευεξία, αναζωογόνηση, ψυχαγωγία και άθληση.

Έτσι, τα πράγματα γίνονται περίπλοκα στο σχεδιασμό και τη λειτουργία ενός θερμαλιστικού κέντρου αλλά και ταυτόχρονα πιο συγκεκριμένα όταν γνωρίζουμε την "ταυτότητα" του θερμαλιστικού κέντρου.

Παράλληλα, για τα δεδομένα του ελληνικού θερμαλισμού αυτό είναι ένα μειονέκτημα καθώς δεν υπάρχει κατηγοριοποίηση των ιαματικών λουτρών και ανάδειξη των ιδιαίτερων προσόντων κάθε κατηγορίας.

Επομένως, με τη λέξη "κάλυψη θεραπειών" προκαλείται σύγχυση γιατί οφείλουμε να ερμηνεύσουμε πολλές παραμέτρους.

Σήμερα, ως θερμαλιστικές θεραπείες στην Ελλάδα, όπως ήδη έχω αναφέρει σε προηγούμενο κεφάλαιο, θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε την Λουτροθεραπεία, την Εισπνοθεραπεία, την Ποσιθεραπεία, την Πηλοθεραπεία και την Θαλασσοθεραπεία (χωρίς να είναι αναγνωρισμένη).

Οι ανωτέρω μορφές θερμαλιστικών θεραπειών δεν υποστηρίζονται με ανάλογες υδροθεραπευτικές μεθόδους, από ειδικούς και τεχνικές αλλά κυριαρχεί στην Ελλάδα ο ομαδικός και ατομικός λουτήρας.

Ταυτόχρονα, δεν υπάρχουν προγράμματα εφαρμογής υδροθεραπείας, αποκατάστασης, ευεξίας έτσι που να εμπλουτίζεται η συνολική αγωγή του επισκέπτη.

Επιπλέον, ο γενικός κανόνας ο οποίος ισχύει είναι τα ασφαλιστικά ταμεία των χωρών της Ε.Ε. να παίρνουν αποφάσεις σχετικά με:

1) Τη διάρκεια του χρόνου παραμονής σε ένα κέντρο θερμαλισμού,

2) Τον κύκλο θεραπειών,

3) Το είδος της θεραπευτικής αγωγής που θα ακολουθήσει ο λουόμενος ή αυτό που προτείνει ο ίδιος ο λουόμενος ως πάσχων στον προσωπικό ή οικογενειακό του γιατρό,

4) Τα οικονομικά όρια για την θεραπευτική αγωγή.

Στο πλαίσιο αυτό, για να καλυφθούν από τα ασφαλιστικά ταμεία των χωρών της Ευρώπης οι θερμαλιστικές θεραπείες που εφαρμόζονται στους ελληνικούς ιαματικούς λουτροτόπους οφείλουμε να προσεγγίσουμε τους γενικούς κανόνες και να σκοπεύσουμε με καθαρό μάτι στις νέες εξελίξεις έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται σε κάθε κράτος μέλος της Ε.Ε. την περίοδο που διανύουμε.

Θα μπορούσαμε π.χ. να διαπιστώσουμε από ημερίδες, εργασίες ομάδων, εκθέσεις, συνέδρια που πραγματοποιεί η Ευρωπαϊκή ένωση θερμαλισμού-κλιματοθεραπείας (AETC) γνωστή και ως (ESPA), η Παγκόσμια Οργάνωση θερμαλισμού η ένωση πόλεων Γερμανίας, η ένωση Ιταλίας ότι τα τελευταία

δύο – τρία χρόνια αναδύεται η τάση σε πολλές χώρες να δημιουργήσουν και να καθιερώσουν συγκεκριμένα πακέτα

Για παράδειγμα, η Ιταλία και η Γερμανία στρέφονται συστηματικά και οργανωμένα στον θερμαλισμό- τουρισμό υγείας (αντίστοιχα ιαματικό με τη δική μας ορολογία) με συγκεκριμένα "πακέτα υγείας".

Επομένως, είναι αναγκαίο σύμφωνα με τα ανωτέρω και τη σημερινή πραγματική θερμαλιστική κατάσταση που συμβαίνει στις χώρες της Ε.Ε. να σημειώσουμε τους γενικούς κανόνες οι οποίοι βέβαια, αποτελούν και τις βασικές προϋποθέσεις για κάλυψη των θερμαλιστικών θεραπειών από τα ταμεία αλλά και ως προϋποθέσεις λειτουργίας και ένταξης του Ελληνικού θερμαλιστικού συστήματος στην Ευρωπαϊκή και παγκόσμια θερμαλιστική – τουριστική πραγματικότητα.

Συγκεκριμένα οι κανόνες ορίζουν:

1. Να είναι αναγνωρισμένος ο ιαματικός φυσικός πόρος και τα στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν (υδρογεωλογικά, φυσικά– χημικά, ιατρικά) να είναι επιστημονικά σε πολλές χώρες της Ε.Ε.,
2. Αναγνώριση των θερμαλιστικών θεραπειών από το εθνικό σύστημα υγείας και καθιέρωση των υδροθεραπευτηρίων ως μονάδων πρωτοβάθμιας φροντίδας,
3. Θέσπιση κανονισμού λειτουργίας υδροθεραπευτηρίου,
4. "Γαυτοποίηση" των υδροθεραπευτικών μονάδων.

Σήμερα, οι λουτροπόλεις που πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να καλυφθούν οι θερμαλιστικές θεραπείες αλλά και το γενικότερο "πακέτο υγείας" από τα ασφαλιστικά ταμεία του εξωτερικού με την προϋπόθεση βέβαια οι ίδιες μονάδες να καλύψουν τους ανωτέρω κανόνες που αναφέραμε είναι οι εξής: Η Αιδηψός, τα Καμένα Βούρλα, το Πλατύστομο, το Λουτράκι, τα Μέθανα, η Βουλιαγμένη και όλα τα θαλασσοθεραπευτικά κέντρα.

Καθώς λοιπόν το αντικείμενο ενοποιήθηκε στις χώρες- μέλη της Ε.Ε. και ο ανταγωνισμός θα είναι μεγάλος η χώρα μας οφείλει ιδιαίτερα να προσέξει τις εγκαταστάσεις, τις μορφές, τις τεχνικές υδροθεραπείας, τις προδιαγραφές των χώρων, τις εγκαταστάσεις, την ποιότητα παροχής υπηρεσιών, το περιβάλλον και τα χαρακτηριστικά των ιαματικών φυσικών πόρων που διαθέτει. Δηλαδή, αυτά που δίνουν περιεχόμενο στην αγωγή υγείας και στην παραμονή του επισκέπτη, συνθέτουν με άλλα λόγια το νόημα της σωματικής, ψυχικής και πνευματικής υγείας σε ένα Κέντρο Θερμαλισμού– Τουρισμού Υγείας και Ευεξίας.

Ακόμη, όπως είναι γνωστό, η κάθε αγορά πρέπει να προσεγγισθεί ξεχωριστά δεδομένου ότι είναι διαφορετικές οι αιτίες, οι επιθυμίες, οι απαιτήσεις, αλλά και οι διαδικασίες με τις οποίες η κάθε αγορά λειτουργεί ως προς το θέμα της θερμαλιστικής θεραπείας.

Πρέπει να μελετηθεί ποιες είναι οι θεραπείες τις οποίες κατά κύριο λόγο ζητάει η κάθε αγορά, όπως επίσης και οι διαδικασίες με τις οποίες μπορούν οι ασφαλισμένοι να καλύψουν από το δικό τους ασφαλιστικό φορέα το κόστος της θερμαλιστικής θεραπείας, είτε είναι προληπτική, αποκατάστασης, ή για θεραπευτική αγωγή.

Για Παράδειγμα, στη Γαλλική αγορά σε πρώτη ζήτηση είναι οι θεραπείες για ρευματολογικές παθήσεις σε ποσοστό που πλησιάζει το 70% και άρα μπορεί να επικεντρωθεί η προώθηση στη Γαλλική αγορά ειδικά σε αυτές τις θεραπείες.

Τέλος, οι διεθνείς τάσεις για τον τουρισμό υγείας δείχνουν ότι όλο και περισσότεροι καταναλωτές στρέφονται προς τις υπηρεσίες υγείας και ευεξίας.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η συμμετοχή των νέων ανθρώπων μεταξύ 31 - 55 ετών συνεχώς αυξάνει. Σ' αυτό οφείλονται κυρίως οι έντονοι ρυθμοί εργασίας και ζωής στις πόλεις, το άγχος καθώς και η ευαισθητοποίηση των νέων ανθρώπων σε θέματα πρόληψης.

Είναι αναγκαίο λοιπόν, οι ελληνικές θερμαλιστικές επιχειρήσεις να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή αλλά και διεθνή θερμαλιστική πραγματικότητα αποκτώντας αναγνώριση δια μέσου των σημάτων ποιότητας καθώς επίσης και η Ελληνική πολιτεία από την μία, οφείλει:

- Να καθορίσει μία εθνική στρατηγική για το θερμαλισμό,
- Να καθιερώσει αξιολογικά κριτήρια,
- Να ταξινομήσει τις μονάδες,
- Να προετοιμάσει τις διαδικασίες που υποστηρίζουν τις επιχειρήσεις θερμαλισμού– τουρισμού (νόμο, κανονισμό, αναγνωρίσεις, παιδεία, διαχείριση κ.α.) βασιζόμενη σε επιστημονική υποστήριξη, έρευνα και τεκμηρίωση.

Οι φορείς και οι επιχειρήσεις θερμαλισμού από την άλλη, οφείλουν:

- Να κινητοποιηθούν προς την κατεύθυνση της παροχής θερμαλιστικών και άλλων υπηρεσιών υγείας υψηλής ποιότητας,
- Να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για συνεργασία και συνεννόηση σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για κάθε θέμα που αφορά στη λειτουργία των τοπικών συστημάτων θερμαλισμού– τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΤΑ ΣΗΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Η Ευρωπαϊκή αλλά και διεθνής θερμολιστική πραγματικότητα καθιστά αναγκαία την απόκτηση αναγνώρισης δια μέσου των σημάτων ποιότητας.

Αναλυτικότερα, η Ευρωπαϊκή Οργάνωση Spa- European Spas Association (EuropeSpa) παρέχει τις εξής διεθνείς πιστοποιήσεις:

❖ "EuropeSpa med":

- ▶ Απευθύνεται σε Κλινικές Spa και θεραπευτικά ξενοδοχεία Spa,
- ▶ Βασικές προϋποθέσεις: 1) Ασφάλεια και υγιεινή, 2) Υποδομή για την θεραπεία, 3) Ύπαρξη γιατρού 4) Ιατρικό πρόγραμμα τουλάχιστον 2 εβδομάδων για τον ασθενή,
- ▶ Απαιτούμενοι πόντοι: 1000 (κριτήρια σύμφωνα με πρότυπα και κανονισμούς),
- ▶ Έλεγχος των εγκαταστάσεων μέσα σε 2-3 μέρες και 0,5-1 μέρα έλεγχος του ελέγχου,
- ▶ Επανάληψη ελέγχου κάθε 18 μήνες (Αγγελίδου και Χαχάμη, 2013).

Εικόνα 7.1: Σήμα ποιότητας "EuropeSpa med"

❖ "EuropeSpa wellness":

- ▶ Απευθύνεται σε ξενοδοχεία 5 αστέρων
- ▶ Βασικές προϋποθέσεις: 1) Ασφάλεια και Υγιεινή, 2) Υποδομή και θεραπεία, 3) Ποιότητα στις Υπηρεσίες, 4) Ξενοδοχεία με ολιστική προσέγγιση της ευεξίας,

- ▶ Απαιτούμενοι πόντοι: 1300 (κριτήρια σύμφωνα με πρότυπα και κανονισμούς),
- ▶ Έλεγχος των εγκαταστάσεων μέσα σε 2-3 μέρες και 2 μέρες ανώνυμος έλεγχος του ελέγχου (Αγγελίδου και Χαχάμη, 2013).

Εικόνα 7.2: Σήμα ποιότητας "EuropeSpa wellness"

❖ **"hotel spa"**:

- ▶ Απευθύνεται σε spa που βρίσκονται σε ξενοδοχεία (παραθεριστικά ξενοδοχεία, ξενοδοχεία για διασκέψεις, κ.α.),
- ▶ Βασικές προϋποθέσεις: 1) Ασφάλεια και υγιεινή, 2) Παρεχόμενες υπηρεσίες,
- ▶ Απαιτούμενοι πόντοι: 500 (κριτήρια σύμφωνα με πρότυπα και κανονισμούς) (Αγγελίδου και Χαχάμη, 2013).

Εικόνα 7.3: Σήμα ποιότητας "hotel spa"

➤ **Έλεγχος από ανεξάρτητο εγκεκριμένο ελεγκτή:**

Ο έλεγχος σε συσχέτιση με τα κριτήρια της EuropeSpra med διεξάγεται από εγκεκριμένους οργανισμούς επιλεγμένους από την αρετή της ανεξαρτησίας, της ουδετερότητας και της τεχνογνωσίας.

Σε κάθε ομάδα που ελέγχει, ένας τουλάχιστον ελεγκτής πρέπει να έχει εμπειρία στον τομέα της υγείας.

Επιπλέον, όλοι οι ελεγκτές θα πρέπει να υποβάλλονται σε εκπαίδευση με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραθεριστικών κέντρων υγείας και της θεραπευτικής ευεξίας.

Αφού περάσουν την εκπαίδευση αυτή, θα αποκαλούνται επίσημα ελεγκτές της EuropeSpra, ιδιότητα που αρχικά χορηγείται για 3 χρόνια

Τέλος, τα ονόματα των εγκεκριμένων ελεγκτικών οργανισμών δημοσιεύονται στο διαδίκτυο (Von Storch, 2012).

➤ **Διασφάλιση της ποιότητας των ελέγχων:**

Για να ασφαλίσουμε την ποιότητα των ελέγχων, το κέντρο συντονισμού της EuropeSpra πληρώνει τυχαία ανώνυμους επισκέπτες για πιστοποιημένους παρόχους και συγκρίνει τα ευρήματα τους με τις εκθέσεις των ελεγκτών.

Επιπλέον, τα αποτελέσματα του ελέγχου κατηγοριοποιούνται ανά χώρα και έλεγχο και αναλύονται τα στατιστικά (Von Storch, 2012).

➤ **Τοπικοί έλεγχοι και μεθοδολογία αξιολόγησης:**

Οι τοπικοί έλεγχοι πραγματοποιούνται στις εγκαταστάσεις από τους φορείς και περιλαμβάνουν 2 μέρη:

A) Έλεγχο των οργανωτικών πτυχών (π.χ. συμμόρφωσης, ανθρώπινων πόρων, διαχείρισης και διασφάλισης ποιότητας) μέσω της διεξαγωγής συνεντεύξεων και επιθεώρησης εγγράφων.

B) Επιθεώρηση των χώρων: Ιατρικό τμήμα, θεραπευτικό τμήμα, εκχύλιση του ιατρικού νερού, εκχύλιση πηλού, θεραπευτικό νερό, πισίνα και σάουνα. Επιπλέον, η κουζίνα και η διαμονή αξιολογούνται σε κατοικημένη πρόληψη και κέντρα θεραπείας.

Επιπλέον, ο έλεγχος διεξάγεται χρησιμοποιώντας μια λίστα βασισμένη στις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες και ο ελεγκτής κρίνει εάν κάθε κριτήριο είναι ολοκληρωμένο ή τμηματικά ολοκληρωμένο ή δεν πληρείται καθόλου.

0 πόντοι:	Το κριτήριο δεν πληρείται
1 πόντος:	Το κριτήριο πληρείται τμηματικά
2 πόντοι:	Το κριτήριο πληρείται ολοκληρωμένα

Τα κριτήρια χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: 1) Νοκ- άουτ κριτήρια και υποχρεωτικά κριτήρια (συνθέτουν τις απαιτήσεις οι οποίες θεωρούνται βασικές) και

2) Επιπλέον κριτήρια (χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν ένα επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών πέρα από τις ελάχιστες απαιτήσεις).

Αναλυτικότερα:

I) **Knockout criteria (KO):** Τα νοκ-άουτ κριτήρια πρέπει να τηρούνται όλα πλήρως (δηλαδή είναι απαραίτητοι οι 2 πόντοι). Η αποτυχία στην τήρησή τους αποφέρει είτε κίνδυνο για την ασφάλεια των επισκεπτών, είτε έλλειψη των ζωτικής σημασίας πτυχών που χρειάζονται για την διεξαγωγή ενός συγκεκριμένου τύπου από spa ή θεραπεία ευεξίας.

Επομένως, αυτό σημαίνει ότι η διεθνής πιστοποίηση της EuropeSpa δεν μπορεί να χορηγηθεί,

Υποχρεωτικά κριτήρια: Τα υποχρεωτικά κριτήρια αντικατοπτρίζουν τις βασικές απαιτήσεις ποιότητας της EuropeSpa. Τα κριτήρια αυτά, πρέπει να πληρούνται εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, σύμφωνα με το ελεγκτή. Οι συγκεκριμένοι περίοδοι συνήθως επιτρέπονται: α) Μέχρι 90 ημέρες ακολουθώντας την παραλαβή της έκθεσης ελέγχου για προβλήματα τα οποία μπορούν να λυθούν γρήγορα. Τέτοιες περιπτώσεις συνήθως περιλαμβάνουν μικρές τεχνικές εργασίες ή την παραγωγή των εγγράφων, β) Μέχρι 18 μήνες για προβλήματα των οποίων η λύση συνεπάγεται με μία εύλογη οικονομική δαπάνη και γ) Μέχρι 3 χρόνια για προβλήματα με χρονοβόρες και δαπανηρές λύσεις. Εάν, η προθεσμία που συμφωνήθηκε δεν πληρούται και οι λόγοι είναι επαρκείς, μπορεί να υπάρξει παράταση, όχι πάνω από 18 μήνες, για χρονοβόρα βελτίωση έργων.

II) **Επιπλέον κριτήρια:** Τα επιπλέον κριτήρια χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν ένα επίπεδο παροχής υπηρεσιών πέρα από τις ελάχιστες απαιτήσεις. Συνήθως, δεν διενεργούνται δοκιμές με υλικά ή νερά κατά τη διάρκεια των ελέγχων αλλά λαμβάνονται φωτογραφίες σε ένα χώρο παροχής (Von Storch, 2012).

➤ **Προϋποθέσεις χορήγησης της διεθνούς πιστοποίησης της EuropeSpa:**

Μια υπηρεσία παροχής υπηρεσιών θεωρείται ότι έχει περάσει τον έλεγχο αν τα αποτελέσματα της έχουν τουλάχιστον 80% σε κάθε τμήμα και πληρούνται όλα τα νοκ-άουτ κριτήρια (Von Storch, 2012).

Τα τμήματα που καλύπτονται από τον έλεγχο είναι:

- 1) Ιατρικές απαιτήσεις για την πρόληψη και θεραπευτική ευεξία,
- 2) Διαχείριση και διασφάλιση της ποιότητας σε γενικές γραμμές,
- 3) Φυσικές τοπικές θεραπείες (της γης και της θάλασσας),
- 4) Υποδομή (Ιατρική και θεραπευτική),
- 5) Πισίνα και χώρος για σάουνα,
- 6) Διατροφή και κουζίνα,
- 7) Διαμονή και περιβάλλον.

➤ **Βασικά οφέλη από την απόκτησης σήματος ποιότητας:**

1. Αναγνωρισιμότητα σε διεθνές επίπεδο (Κατοχύρωση και ενίσχυση της εμπορικής φήμης των εγκαταστάσεων),
2. Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες εγκαταστάσεις που δεν είναι πιστοποιημένες,
3. Εργαλείο διαρκούς βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών (Η τυποποίηση των διαδικασιών- υπηρεσιών ενεργοποιεί το προσωπικό και τα στελέχη για τη συνεχή συμμόρφωση και καλυτέρευση),
4. Δυνατότητα προσέλκυσης περισσότερων πελατών από το εσωτερικό και εξωτερικό (υπεύθυνη και καλύτερη προβολή marketing),
5. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνεργασία με αλλοδαπούς ασφαλιστικούς φορείς,
6. Δυνατότητα για συνεργασίες και δίκτυα μεταξύ επιχειρήσεων για κοινές ενέργειες, π.χ. προβολής, έρευνας. κ.α.,
7. Συνεργασία με επαγγελματικούς φορείς όπως π.χ. ταξιδιωτικούς πράκτορες, μουσεία, ιστορικούς χώρους, κ.α.,
8. Υπευθυνότητα και δέσμευση για την ποιότητα των εγκαταστάσεων και της παροχής υπηρεσιών,
9. Εδραίωση μιας κουλτούρας για την ποιότητα (Αγγελίδου και Χαχάμη, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Φτάνοντας στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας μου θεώρησα σωστό προτού γράψω τα συμπεράσματα να κοιτάξω ξανά τους στόχους που έθεσα στην αρχή.

Αν δηλαδή, κατάφερα μέσα από την μελέτη των στοιχείων να παρουσιάσω όσο το δυνατόν καλύτερα ένα θέμα που απασχολεί ιδιαίτερα την Ελλάδα, με γνώμονα πάντα τις Ευρωπαϊκές και Διεθνείς εξελίξεις.

Αναλυτικότερα, τα συμπεράσματα που έβγαλα από την προσέγγιση πάνω στο αντικείμενο του θερμαλισμού- τουρισμού υγείας και ευεξίας για τα Ιαματικά λουτρά στην Ελλάδα και το σύστημα γύρω από αυτά είναι τα εξής:

Η Ελλάδα, γνωστός διεθνής τουριστικός προορισμός, έχει το **πλεονέκτημα** να διαθέτει:

- 1) Μεγάλο αριθμό φυσικών ιαματικών πόρων,
- 2) Μεγάλη ποικιλία και ποιότητα φυσικών ιαματικών πόρων,
- 3) Ιαματικούς φυσικούς πόρους σε διάφορα περιβάλλοντα.
- 4) Σημαντικό αριθμό θερμών νερών σε παραθαλάσσιο περιβάλλον,
- 5) Υδροθεραπεία και Τουρισμό από την αρχαιότητα,
- 6) Κέντρα: (λίγα) Ευεξίας- Spa εντός ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων 4*/5*.

Ταυτόχρονα, ο θερμαλισμός- τουρισμός υγείας ως αντικείμενο έχει τις δυνατότητα και τις ευκαιρίες να:

- 1) Δημιουργήσει ολοκληρωμένα συστήματα θερμαλισμού- τουρισμού υγείας και ευεξίας,
- 2) Αναδείξει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία που διακρίνει τα φυσικά περιβάλλοντα των θερμών πηγών,
- 3) Αναδείξει τους ιαματικούς φυσικούς πόρους σε τουριστικούς προορισμούς που σήμερα είναι καθιερωμένοι,
- 4) Αναπτύξει τη θαλασσοθεραπεία, κλιματοθεραπεία, σπηλαιοθεραπεία και άλλους είδους δραστηριότητες χρησιμοποιώντας τα παραδείγματα λουτροπόλεων του εξωτερικού.

Από την άλλη, όμως, η Ελλάδα διαθέτει και πολλά **αρνητικά** στοιχεία όπως:

- 1) Έλλειψη συγκεκριμένης ταυτότητας μονάδων θερμοαλισμού & εθνικής στρατηγικής για το αντικείμενο,
- 2) Ανυπαρξία και έλλειψη αναγνωρισιμότητας στη διεθνή θερμοαλιστική πραγματικότητα,
- 3) Ανυπαρξία υποδομών- μηχανισμών καθοδήγησης,
- 4) Έλλειψη συντονισμού για την πρόοδο του Ελληνικού Θερμοαλισμού,
- 5) Έλλειψη παιδείας- έρευνας σε όλες τις διαστάσεις του θερμοαλισμού,
- 6) Ανεπαρκώς καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό,
- 7) Απουσία προβολής στο εξωτερικό, μέσω Forum, ενώσεων, κτλ.,
- 8) Απουσία θεσμικού συντονισμού σε διάφορα επίπεδα.

Επομένως, καθιστά επιτακτική ανάγκη για την ανάπτυξη του Ελληνικού συστήματος Θερμοαλισμού- Τουρισμού Υγείας και Ευεξίας των Ιαματικών πηγών Ελλάδας:

Α) Η καταγραφή των χαρακτηριστικών των φυσικών- θερμοαλιστικών πόρων, αειφορικής διαχείρισης- προστασίας. Να υπάρξει μία βάση δεδομένων για το κάθε σύστημα της λουτρόπολης ξεχωριστά καθώς και συνολικά για τις λουτροπόλεις.

Β) Ο προσδιορισμός με όσο γίνεται καλύτερο τρόπο βασικές έννοιες και ορισμοί. Να μην υπάρχει σύγχυση και παραπλάνηση στο περιεχόμενο και στην δομή λειτουργίας των όρων.

Γ) Η εναρμόνιση με τις τάσεις της ζήτησης και η διεύρυνση του προσφερόμενου προϊόντος. Αυτό μπορεί να υλοποιηθεί με ανάδειξη και εφαρμογή όλων των θεραπειών και πιστοποίηση των ιατρικών ενδείξεων- αντενδείξεων όπως στο Εξωτερικό.

Δ) Η επίδραση της νέας οδηγίας για τη "διασυνοριακή περίθαλψη". Να αναθεωρηθεί το νομοθετικό πλαίσιο και να δώσει απλά και με σαφήνεια το χαρακτηρισμό του βιώσιμου συστήματος. Να προσαρμοστεί στις αντιλήψεις, τα χαρακτηριστικά και τις τάσεις που υπαγορεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ε) Η εισροή επενδύσεων και η καθιέρωση ενός πλαισίου λειτουργίας. Να δοθεί η δυνατότητα στους ΟΤΑ να αξιοποιήσουν τα νομοθετικά εργαλεία για τυχόν συνεργασίες με τον ιδιωτικό τομέα, ώστε να αναπτυχθούν οι ιαματικές πηγές της περιοχής τους. Με τις προοπτικές αυτές, μπορεί να καμφθεί η διστακτικότητα των ξένων επενδυτών να επενδύσουν στην ανάπτυξη των ιαματικών πηγών στη

χώρα μας, και αργά αλλά σταθερά θα ξεκινήσει η ανάπτυξη του τομέα του ιαματικού τουρισμού – θερμαλισμού – τουρισμού υγείας - ευεξίας.

ΣΤ) Η δημιουργία μίας τουριστικής ταυτότητας κάθε περιοχής.

Η) Η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος. Είναι ανεπίτρεπτο σε μία χώρα με τέτοια παράδοση να μην αξιοποιούνται μουσεία, ιστορικοί χώροι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ Βιβλία

- Γούναρη, Γ. (1990), *Το βαλάνειο και τα Βόρεια προκτίσματα του οκταγώνου των Φιλίππων*, Αθήνα.
- Εμμανουήλ, Ε. (1935), *Λουτρά και Ιαματικά ύδατα εν τη Αρχαιοτήτι*, Αθήνα.
- Σουέρεφ, Κ. (2000), *Υδάτινες Σχέσεις 2: Το νερό πηγή ζωής και έμπνευσης*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Σπαθή, Σ. Κ. (2000), *Ο Ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών.
- Editalia, (1980), *Chianciano Terme*. Storia, arte, costume, Roma: codice libro della libreria.
- Flash Eurobarometer 328 (2011), *Survey on the attitudes of Europeans towards tourism*, Hungary: The Gallup Organization.
- Fricke, K. (2005), *Ορισμοί εννοιών- ποιοτικά πρότυπα για τον χαρακτηρισμό θεραπευτικών τόπων, τόπων ανάρρωσης και ιαματικών υδάτων*, Βόνη: Deutscher Heilbaderverband e.V.
- Jaltet, M. (1985), *La santé par les eaux: 2000 ans de thermalisme*, Paris: L'Instant durable.
- Rogers, A. and Slinn, J. (1993), *Tourism: Management of facilities*, London: Pitman Publishing.
- Von Storch, K. (2012), *Quality Standard for Medical Spas and Medical Wellness Providers in Europe*, Stuttgart: E. Schweizerbart Science Publishers.

➤ Άρθρο εφημερίδας

- Τούντας, Γ. (1999), "Τι είναι υγεία: ορισμός της παγκόσμιας οργάνωσης υγείας", *Νέα Γενιά (3μηνο περιοδικό παραγωγής υγείας)*, Τεύχος 3^ο Ιουλίου, σελ. 12.

➤ **Άρθρο επιστημονικού περιοδικού (journal)**

Beriatos, E. Papageorgiyo, M. (2009), "Towards sustainable Spa tourism activities in Greece", *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, volume 120, pp.773-781.

Cockerell, N. (1996), "Spas and Health Resorts in Europe", *Travel and Tourism Analyst*, No (1), pp.53-77.

Freire, N. A. (2013), "How to Manage French Thermalism specificities?", *International Business Research*, Vol. 6(3), pp. 4-9.

George, L. D. (1994), "Uses of springwater", *Environmental Geology*, volume 24(Issue 2), pp. 125-132.

Gilbert, D. C. and Van de Weerd, M. (1991), "The health care tourism product in Western Europe", *Tourism Review*, Vol. 46(2), pp.5-10.

Melillo, L. (1995), "Thermalism in ancient world", *Medicina nei secoli*, volume 7(Issue 3), pp. 461-483.

Ogorlec, A. and Snoj, B. (1998), "Guests satisfaction with tourism services: A case of Health", *Reveu de Tourisme- The tourist Review- Zeitschrift Fur Fremdenverkehr*, No(2), pp. 38-47.

Oshima, Y. (1990), "Spas in Greece", *Journal of Japanese Association of physical Medicine Balneology and Climatology*, volume 53(Issue 4), pp.226-233.

Papageorgiou, M. Beriatos, E. (2011), "Spatial planning and development in tourist destinations: A survey in a Greek Spa town", *International Journal of Sustainable Development and Planning*, volume 6(Issue 1), pp. 34-48.

➤ **Κεφάλαιο σε βιβλίο**

Δρ. Αγγελίδης, Ζ. (2008), "Ιστορία των ιαματικών λουτρών", Δρ. Αγγελίδης, Ζ., *ΙΑΜΑΤΙΚΟΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού, Σελίδες: 21-58.

Δρ. Αγγελίδης, Ζ. (2008), "Εκπαίδευση για την αιεφορία των θερμαλιστικών συστημάτων", Δρ. Αγγελίδης, Ζ., *ΙΑΜΑΤΙΚΟΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ*, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού, Σελίδες: 147-164.

Δρ. Αγγελίδης, Ζ., Τότα, Λ., Μακρής, Ν., Πεταλά, Τ., (2006), "Χάρτης Ιαματικών Πηγών", Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, *Ελληνικός Θερμαλισμός- Ιαματικές Πηγές και Λουτροπόλεις*, Θεσσαλονίκη: (Η Δωδώνη), Σελίδες: 7-8.

Ινστιτούτο νεοελληνικών Σπουδών (1999), "Ευεξία", Αριστοτέλιο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (επιμελητής έκδοσης), *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, σελ. 539.

Τεγόπουλος, Χ. και Φυτράκης (1993), "Ευεξία", Τεγόπουλος- Φυτράκης, *Ελληνικό λεξικό*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, σελ. 338.

Τσακίρης, Κ. (2011), "Επισκεψιμότητα", Θεωδορόπουλος, Κ. Κανδύλης, Γ., Αγγελίδης, Ζ., κ.α., *ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ : "ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΛΟΥΤΡΟΤΟΠΟΙ"*- Έκθεση βασικών ευρημάτων της Έρευνας, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελίδες:22-23.

Τσακίρης, Κ. (2011), "Σύνολο απασχολούμενων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια", Θεωδορόπουλος, Κ. Κανδύλης, Γ., Αγγελίδης, Ζ., κ.α., *ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ : "ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΛΟΥΤΡΟΤΟΠΟΙ"*- Έκθεση βασικών ευρημάτων της Έρευνας, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελίδες:18-19.

Τσακίρης, Κ. (2011), "Σύνολο εισιτηρίων στις λουτρικές μονάδες κατά φορέα εκμετάλλευσης", Θεωδορόπουλος, Κ. Κανδύλης, Γ., Αγγελίδης, Ζ., κ.α., *ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ : "ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΛΟΥΤΡΟΤΟΠΟΙ"*- Έκθεση βασικών ευρημάτων της Έρευνας, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελίδες:23-24.

Schenone, V. (2010), "il Benessere dalla A alla Z", *GLOSSARIO*, Italy: ESCO, pp.73-79.

➤ Άρθρο σε πρακτικά συνεδρίου

Αγγελίδου, Α. και Χαχάμη, Σ. (2013), "Διαδικασία και προϋποθέσεις για την απόκτηση «Σήματος Ποιότητας»", *Θερμαλισμός- τουρισμός υγείας «Πραγματικότητα- Προοπτικές»*, 24-25/5/2013, Ένωση Επιχειρήσεων Θερμαλισμού Ελλάδας και Περιφερειακή Ένωση Δήμων Στερεάς Ελλάδας, Κ.Βούρλα- Ξενοδοχείο Γαλήνη, Ελλάδα.

Καλοκάρδου, Ρ. και Κραντονέλλης, Κ. (2005), "Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και κρίσιμες δραστηριότητες σε τουριστικές περιοχές της Δυτικής Ελλάδας", *Διεθνής έκθεση και συνέδριο για την τεχνολογία περιβάλλοντος*, 3-6/2/2005, Heleco, ΤΕΕ, Αθήνα.

Μαντέλου, Π. (1999), "Πάρκα Υγείας και Αναψυχής- Λουτροπόλεις", *Ιαματικά Ύδατα της Ελλάδος: Εφαρμογές στην Θεραπευτική και Κοσμηματολογία*, 20-21 Μαρτίου 1999, Ελληνική Εταιρία Εθνοφαρμακολογίας, Καμένα Βούρλα, Ελλάδα.

Bernacchi, F. and Lignola, L. (2013), "LA NUOVA DIRETTIVA EUROPEA PER LE CURE TERMALI TRANSFRONTALIERE", *Θερμαλισμός- τουρισμός υγείας «Πραγματικότητα- Προοπτικές»*, 24-25/5/2013, Ένωση Επιχειρήσεων Θερμαλισμού Ελλάδας και Περιφερειακή Ένωση Δήμων Στερεάς Ελλάδας, Κ.Βούρλα- Ξενοδοχείο Γαλήνη, Ελλάδα.

Boleti, P. (2006), "Thermal tourism: the greek perspective with the emphasis in education and training", *International Conference of Trends, Impacts and Policies on tourism*, 15-18/6/2006, Edipsos.

Joachim Lieber Secretary- General European Spas Association(2008), "German Spas-Arrivals", *Tendencies of European Spas and Health Resorts*, 2008.04.28, European Spas Association, Jurmala, Latvia.

Joachim Lieber Secretary- General European Spas Association(2008), "Economic Data", *Tendencies of European Spas and Health Resorts*, 2008.04.28, European Spas Association, Jurmala, Latvia.

Joachim Lieber Secretary- General European Spas Association(2009), "Number of overnights and guests in European Spas", *Situation and trends in Spa-Wellness*, 08.10.2009, European Spas Association, Tartu, Estonia.

Joachim Lieber Secretary- General European Spas Association(2009), "Preferences of the German Health-and wellness-tourists", *Situation and trends in Spa-Wellness*, 08.10.2009, European Spas Association, Tartu, Estonia.

Prof. Tamas Bender M.D Ph.D President of ISMH (2005), "Medical Hydrology in Europe", *9e GIORNATE MONDIALI DEL TERMALISMO: Attualita, prospettive del termalismo e della sua legislazione in Europa e nelle diverse aree geografiche*, 14-16 ottobre 2005, PALALEVICO Convention Centre- Levico TERME, Valsugana-Trentino-Italy.

Gori, E. (2011), "Η οδηγία δικαιωμάτων για τη διασυνοριακή περίθαλψη", τα νέα σύνορα του Ευρωπαϊκού συστήματος υγείας με ελεύθερες μετακινήσεις των ασθενών στα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ ιδιωτών και δημοσίου, 24/9/2011, OMth, Levico Terme, Italy.

➤ **Διατριβή**

Κούρκουλου, Ε. (2011), *Ο τουρισμός υγείας και η ανάπτυξη του στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη προσέγγιση στον ιαματικό τουρισμό ευεξίας*, Πτυχιακή εργασία, ΑΤΕΙ Κρήτης- Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας.

Μάρη, Ε. (2007), *Ο Ιαματικός Τουρισμός στην Ελλάδα*, Πτυχιακή Εργασία, Α.Τ.Ε.Ι Κρήτης.

Παπαγεωργίου, Μ. (2009), *Χωρική Οργάνωση, Ανάπτυξη και Σχεδιασμός του Θερμαλιστικού Τουρισμού στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Κοϊνάκη, Α. και Πλούμη, Μ. (2007), *Ιαματικός Τουρισμός: στοιχεία προσφοράς & ζήτησης στην Ελλάδα, συγκρίσεις με τη διεθνή εμπειρία & πρακτική*, Πτυχιακή εργασία, Α.Τ.Ε.Ι Κρήτης.

Διδασκάλου, Ε. Α. (1999), *Θεραπευτικός τουρισμός: προς ένα μοντέλο ανάπτυξης κέντρων θεραπευτικού τουρισμού και εκτίμηση των επιπτώσεων αυτών στους τομείς του τουρισμού και της υγείας*, Πανεπιστήμιο Πειραιώς – τμήμα οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων.

➤ **Ηλεκτρονικές πηγές**

Θεόδωρος Κοκάλας Προϊστάμενος τμήματος Ιαματικών πηγών Ε.Ο.Τ "Θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός. Σύγχρονη εξέλιξη στην Ελλάδα και στο εξωτερικό" <http://www.iama.gr/ethno/Therm/kokalas.html> [5/11/2011].

Πετρέας, Χ. (2007), "Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και τουρισμού υγείας στην Βουλγαρία, εμείς τι κάνουμε;", <http://www.traveldailynews.gr/columns/article/1600>, [30/9/2013].

Επίσημη Ιστοσελίδα. (2006), "Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Πηγών Ελλάδας", <http://www.thermalsprings.gr>, [8/10/2013].

Επίσημη Ιστοσελίδα. (2012), "ΕΝ.Ε.Θ.Ε", <http://www.enethe.gr>, [9/10/2013].

Helios Hotel Budapest, "Budapest the Spa city- Thermal Baths in Budapest, Hungary", <http://thermalbath-budapest.heliosspanzio.hu>, [15/9/2013].

TopBudapest, "TopBudapest travel Guide", <http://baths.topbudapest.org>, [15/9/2013].

Dubois, T. (2013), "LA MEDICINE THERMALE", <http://www.medicinetherale.fr>, [15/9/2013].

Regione Toscana, "Agenzia di Promozione Economica della Toscana and Fondazione sistema Toscana", Chianciano terme: a town with thermal baths, <http://www.turismo.intoscana.it>, [20/9/2013].

Official site of the international city Baden- Baden, "City Baden- Baden- Tourist information", <http://www.baden-baden.de/en/tourism>, [20/9/2013].

Istanbul Health Tour Service, "spa wellness thermal tourism in Turkey", <http://www.turkeyhealthtourismorg/spa.html>, [30/9/2013].

Tasarim, M. (2009), "Associations- global spa & wellness summit", <http://www.spa-turkey.com/eng/hakkimizda.asp>, [2/10/2013].

Δήμος Ιστιαίας- Αιδηψού. (2012), "edipsos.net (To portal της Αιδηψού και της Β. Εύβοιας)", <http://www.Edipsos.net/portal>., [2/10/2013].

Official website. (2013), "European Spas Association", <http://www.espa-ehv.eu>, [5/10/2013].

Official website. (2013), "femteconline.org (world federation of hydrotherapy and climatotherapy)", <http://femteconline.org>, [5/10/2013].

European Union. (2013 upgraded), "EUROPA- EU website", http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/living_and_working_in_the_internal_market, [12/10/2013].

European Union (2013 upgraded), "EUR- LEX- Access t European Union Law", <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?ur=OJL:088:0045:0065:EN:PDF>, [12/10/2013].

European Union (2013 upgraded), "Consilium", http://www.consilium.europa.eu/eudocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/119514.pdf, [12/10/2013].

➤ **Υπόλοιπες βιβλιογραφικές αναφορές**

- 1) Νόμος 3498/2006 (Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις).
- 2) Υπουργική απόφαση 16655/ 2212.2006 (ΦΕΚ Β' 1932 διαδικασία αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων) και τροποποιήσεις 17414/2009 και 1721/2013 της ίδιας απόφασης.
- 3) Austrian National Tourism Office. (1997), *Nature the Healer*, (Brochure).
- 4) Chianciano Terme. (1998), *Azienda di promozione turistica*.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Countries	Number of Spas	Number of overnights			Number of guests		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008
Germany	241	63.269.499	65.131.586	66.136.765	12.020.003	12.606.485	12.826.847
Germany (only Seaside spas)	59	34.476.478	36.193.493	36.395.097	6.044.625	6.347.201	6.504.031
Estonia	16	1.050.399	965.238	875.187	286.742	275.320	258.322
France (Thermal)	105	8.824.177	8.965.322	8.805.571	492.325	495.146	492.331
Luxembourg	1	68.740	89.545		5.192	4.888	
Portugal	34	855.000	860.000		99.057	99.000	94.431
Romania	61				720.000	783.294	785.164
Serbia	40	3.927.055	4.269.441		711.829	829.449	
Spain	119	7.295.000	5.200.000	5.460.000	1.105.000	1.200.000	1.250.000
Czech Republic	34	5.669.938		5.777.701	327.078		383.414
Hungary				2.700.000			766.000

Πίνακας 1.1: Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων και των επισκεπτών στα Spa της Ευρώπης

Countries	Share		Change
	2007	2002	
Germany	40 %	44 %	-4 %
Italy	12 %	11 %	+ 1 %
Austria	11 %	15 %	- 4 %
Switzerland	9 %	8 %	+ 1 %
Spain	6 %	6 %	+/- 0 %
Thailand	5 %	2 %	+ 3 %
Sri Lanka	5 %	-	-
Czech Republic	3%	4 %	-1 %
Denmark	3 %	1 %	+ 2 %
Hungary	2 %	5 %	-3 %

Πίνακας 1.2: Οι προτιμήσεις των Γερμανών τουριστών για την υγεία και ευεξία

	Mineral- und Moorheilbäder Γ Ιαματικά Λουτρά Λασπόλουτρα	Heilklimatische Kurorte Χώροι Κλιματο- θεραπείας	Seeheil- und Seebäder Παραλίμνια- Παραθαλάσσια λουτρά	Kneippheilbäder der Kneippkurorte Υδροθεραπευτικά κέντρα	Total Σύνολο
1999	5.700.857	3.312.442	4.788.909	1.837.148	15.639.356
2000	6.099.605	3.534.588	5.064.124	1.970.475	16.668.792
2001	6.234.372	3.336.014	5.265.106	2.048.659	16.884.151
2002	6.129.399	3.250.651	5.361.952	1.982.853	16.724.855
2003	6.109.789	3.263.893	5.787.913	1.968.095	17.129.690
2004	6.203.661	3.277.010	5.698.489	2.035.355	17.214.515
2005	6.240.972	3.453.527	5.848.652	2.080.592	17.623.743
2006	6.476.794	3.458.627	6.044.625	2.084.582	18.064.628
2007	7.074.296	3.427.895	6.347.201	2.104.294	18.953.686
Changes 2007/99 absolut 2007/99 in %	+1.373.439 +24,09	+115.453 +3,49	+1.558.292 +32,54	+267.146 +14,54	+3.314.330 +21,19
Changes 2007/2006 absolut 2007/2006 in %	+597.502 +9,23	-30.732 -0,89	+302.576 +5,01	+19.712 +0,95	+889.058 +4,92

Πίνακας 1.3: Αφίξεις στα Γερμανικά Spa

FRANCE	
• 99	Spas (without Thalasso-Spas)
• 490.000	Guests yearly with appr. 8,8 Mio. overnights;
• 90.000	about 10.000 self paying guests
	Jobs
GERMANY	
Baden-Württemberg	
• 57	Spas (Heilbäder und Kurorte)
• 3,000	Billions in € in 2004
• 70.000	Jobs
• 41,50 €	Average daily expenses per guest
Bavaria	
• 45	Spas (Heilbäder und Kurorte)
• 3,200	Billions in € in 2005
• 90.000	Jobs
• 50,30 €	Average daily expenses per guest
• 175.000	Guests per day = 64 Mio. per year

Πίνακας 1.4: Οικονομικά δεδομένα

Κίνητρο ταξιδιού	Εύρος % επιλογής		
	2008	2009	2010
Ξεκούραση και αναψυχή	36	37	36
Ήλιος – παραλία	18	19	20
Επίσκεψη φίλων και συγγενών	17	17	16
Ταξίδια πόλεων	8	7	7
Πολιτισμός / Θρησκεία	8	6	7
Φύση	7	6	6
Σχέση με αθλητισμό / αθλήματα	3	4	3
Ευεξία / Υγεία / Θεραπεία	3	3	3

Πίνακας 1.5 : Επιλογές Ευρωπαίων σε σχέση με διάφορα κίνητρα ταξιδιών για τα έτη 2008- 2010

Πηγή : EUROBAROMETER SURVEY FLASH EB No. 328, Feb 2011- “The Attitudes of European towards tourism”

Ιαματικοί	
Φυσικοί Πόροι	
- Υδροπηγές	100
- Λασοπηγές	2
- Υδρατμοί	1
- απώλειες	3
Ψυχρές	35
Υπόθερμες	11
Θερμές	24
Υπέρθερμες	33
Ψυχρά	T<20°
Υπόθερμα	T=20°-30°
Θερμά	T=31°-40°
Υπέρθερμα	T>40°

Πίνακας 1.6: Χάρτης Ιαματικών Πηγών Ελλάδος

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ					
	2005	2006	2007	2008	2009	ΣΥΝΟΛΟ
Ανατολική Μακεδονία – Θράκη¹	118.801	123.825	123.275	112.474	112.212	590.587
	6,05%	6,05%	5,50%	5,06%	4,95%	5,50%
Κεντρική Μακεδονία²	484.624	498.981	627.511	638.300	684.054	2.933.470
	24,68%	24,37%	28,02%	28,74%	30,20%	27,32%
Δυτική Μακεδονία³	550	22.700	26.800	20.900	21.000	91.950
	0,03%	1,11%	1,20%	0,94%	0,93%	0,86%
Ήπειρος	42.936	45.570	46.892	44.919	46.189	226.506
	2,19%	2,23%	2,09%	2,02%	2,04%	2,11%
Θεσσαλία	88.693	96.641	93.080	94.445	98.474	471.333
	4,52%	4,72%	4,16%	4,25%	4,35%	4,39%
Δυτική Ελλάδα	101.886	104.741	83.401	100.056	96.061	486.145
	5,19%	5,12%	3,72%	4,51%	4,24%	4,53%
Στερεά Ελλάδα⁴	736.308	763.627	827.374	795.641	767.598	3.890.548
	37,50%	37,30%	36,95%	35,82%	33,89%	36,24%
Αττική	227.549	224.576	228.457	219.920	228.441	1.128.943
	11,59%	10,97%	10,20%	9,90%	10,09%	10,52%
Πελοπόννησος	65.592	64.492	62.459	60.764	67.852	321.159
	3,34%	3,15%	2,79%	2,74%	3,00%	2,99%
Βόρειο Αιγαίο⁵	87.986	92.812	106.151	118.489	128.166	533.604
	4,48%	4,53%	4,74%	5,34%	5,66%	4,97%
Νότιο Αιγαίο⁶	8.601	9.432	14.029	15.034	14.912	62.008
	0,44%	0,46%	0,63%	0,68%	0,66%	0,58%
ΣΥΝΟΛΟ	1.963.526	2.047.39	2.239.429	2.220.942	2.264.959	10.736.253
	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

1 Η μείωση το 2008-2009 οφείλεται στη μη λειτουργία της Μονάδας Γενησαίας – Ποταμιάς (περίπου 11-12.500 εισιτήρια)

2 Στην Κεντρική Μακεδονία λείπουν τα εισιτήρια της μονάδας Πικρολίμνης Κιλκίς.

3 Η αύξηση μεταξύ των ετών 2005 και 2006 οφείλεται στην έλλειψη στοιχείων της Μονάδας της Αμμουδάρας για το 2005.

4 Στην Στερεά Ελλάδα περιέχονται και οι μονάδες της Αιδηψού. Στην Αιδηψό οι δύο ξενοδοχειακές Μονάδες («Διεθνές»,

«Θάλασσα») άρχισαν τη λειτουργία τους το 2007 και το 2008 αντίστοιχα.

Δεν λειτούργησε το ξενοδοχείο «Νεφέλη» τις χρονιές 2005-2009, ενώ το «CAPRI» δεν λειτούργησε μόνο το 2009. Για τα ξενοδοχεία

«Μηθώ» και «Στάδιο», που δεν συμπληρώθηκαν ερωτηματολόγια, η πληροφορία της επισκεψιμότητας καλύφθηκε από τον ΕΟΤ

Αιδηψού. Οι παραπάνω επισημάνσεις δεν έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση της επισκεψιμότητας κατ' έτος στην Αιδηψό.

Σημαντική είναι η κατ' έτος εξέλιξη του συνόλου των εισιτηρίων.

5 Έλλειψη στοιχείων για τη Μονάδα Αγιασμάτων Χίου για τα έτη 2005, 2006 (περίπου 3.500-4.000 εισιτήρια). Έλλειψη στοιχείων

για τη Μονάδα Λουτροπόλεως Θερμής για τα έτη 2005 έως και 2007 (11-14.000 εισιτήρια περίπου).

6 Έλλειψη στοιχείων για τα έτη 2005 και 2006 για τη μονάδα Μανδρακίου Νισύρου (περίπου 4.500 εισιτήρια).

Πίνακας 1.7: Σύνολο εισιτηρίων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ		
	ΜΟΝΙΜΟΙ	ΕΠΟΧΙΚΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1. Ανατολική Μακεδονία- Θράκη	7	89	96
	2,69%	7,08%	6,33%
2. Κεντρική Μακεδονία	39	376	415
	15%	29,91%	27,36%
3. Δυτική Μακεδονία		11	11
		0,88%	0,73%
4. Ήπειρος	2	17	19
	0,77%	1,35%	1,25%
5. Θεσσαλία	2	125	127
	0,77%	9,94%	8,37%
6. Δυτική Ελλάδα	6	65	71
	2,31%	5,17%	4,68%
7. Στερεά Ελλάδα	175	423	598
	67,31%	33,65%	39,42%
8. Αττική	14	76	90
	5,38%	6,05%	5,93%
9. Πελοπόννησος	5	37	42
	1,92%	2,94%	2,77%
10. Βόρειο Αιγαίο	8	31	39
	3,08%	2,47%	2,57%
11. Νότιο Αιγαίο	2	7	9
	0,77%	0,56%	0,59%
ΣΥΝΟΛΟ	260	1.257	1.517

Πίνακας 4.1: Σύνολο απασχολούμενων στις λουτρικές μονάδες κατά περιφέρεια

ΦΟΡΕΑΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	ΕΙΣΗΤΗΡΙΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ					
	2005	2006	2007	2008	2009	ΣΥΝΟΛΟ
1.Δημοτικές Επιχειρήσεις	905.305	962.242	1.109.625	1.100.059	1.162.550	5.239.781
	46,11%	47,00%	49,55%	49,53%	51,33%	48,80%
2.ΕΤΑ	334.172	318.788	279.043	285.139	264.629	1.481.771
	17,02%	15,57%	12,46%	12,84%	11,68%	13,80%
3.Ιδιωτικές Επιχειρήσεις (Πλην Αιδηψού)	367.191	369.823	376.876	376.323	389.136	1.879.349
	18,70%	18,06%	16,83%	16,94%	17,18%	17,50%
4.Ιδιωτικές Επιχειρήσεις Αιδηψού με πηγή	82.516	85.956	106.652	130.200	121.925	527.249
	4,20%	4,20%	4,76%	5,86%	5,38%	4,91%
5.Ιδιωτικές επιχειρήσεις Αιδηψού με παροχή από τον ΕΟΤ	274.342	310.588	367.233	329.221	326.719	1.608.103
	13,97%	15,17%	16,40%	14,82%	14,42%	14,98%
ΣΥΝΟΛΟ	1.963.526	2.047.397	2.239.429	2.220.942	2.264.959	10.736.253
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πίνακας 4.2: Σύνολο εισιτηρίων στις λουτρικές μονάδες κατά φορέα εκμετάλλευσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Society	Founded	Name	President
ISMH	1921	International Society of Medical and Climatology	Prof. Dr. M Zeki Karagulle Department of Medical Ecology and Hydroclimatology Istanbul Medical Faculty, Istanbul University
SITH	1964	International Society of Hydrothermal Techniques	Andres Campos, Cuntis-Pontevedra/Spain
OMTh	1970	Organizzazione mondiale del Thermalismo	Enhio Gori, Levico, Terme/Italy

Πίνακας 5.1: Διεθνείς Οργανισμοί Θερμαλισμού